

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

ABONYI ÁRPÁD

KÉT LEÁNY REGÉNYE

A FRÁTEREK ÉS A GRABOWSZKIAK

BUDAPEST
ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R.-TÁRSULAT
1904.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5531-23-1 (online)
MEK-14494

PROLÓGUS.

Tisztelt közönség! Sziklás, tarfejű hegyek országában, hol szabadon czammogott a vadon-ságokban a medve és senki őt az ő nyugodalmában nem háborgatta, hol gazdag vetések hajladoztak nyaranta a szélben és soha ellenséges láb a völgyek illatos legelőit nem taposta, meghalt egyszer az ország nagylelkű édes atyja: az öreg király.

Siralmas gyász zokogott végig halála hírére az egész országnak földjén. Kunyhókban, palotákban egyenlő igaz szomorúsággal gyászolták a jóságos öreg királyt, ki hatalmas oroszlán vala a harczban, engedelkeny, bölcs és meleg szívé a békességben. Legjobban gyászolta mindenek között tulajdon daliás fia, az ifjú király, ki arról volt nevezetes, hogy bronzszínű, finom, szép arcán semmiféle emberi indulat urrá nem lehetett. Örömben, szomorúságban egyformán nyugodt, mozdulatlan és hideg volt az ifjú fejedelem szép bronzszínű arcza, udvarbéli fiatal asszonyságok kutató női kíváncsisága, fényes köntösű országnagyok gyakorlott tekintete hiába leste azon megnyilatkozását a benső indulatnak.

Aggodalomba esett tehát mindjárt a vén király temetése után az egész udvar. Trónra lépett ősi fényvel és pompával az ifjú fejedelem, de senki sem tudta, mi van kedvére, mi nincs? Alázatos bókra, hajlongásra mozdulatlan maradt a hideg bronzszínű arcz, s akkor sem rebbent meg rajta egyetlen gyenge vonás sem, ha kedve ellenére tett valamit egyik vagy másik udvari ember. Szigorú, kemény és kérlelhetetlen vala azonban a fiatal király, börtönbe küldte a vétkest és vérpadra hurczoltatta, a ki hajlandóságát elveszítvén, valamely hibában bűnösnek találtatott. Az első véritélettől kezdve félelemben volt csillogó fejedelmi udvarában minden ember. Nem tudták mit *miképpen* tegyenek, hogy meg legyen elégedve ő velök a király. Sokszor tettek tréfát, midőn komoly dolgokkal foglalkozott a király és sokszor pendítettek meg komoly, fájdalmas húrokat, midőn egy kis vidámságra vágyott a fiatal király kitanulhatatlan szive, ez a rejtelmes Sphinx. S haj! Sok könny, sok keserűség fakadt ebből a nehéz állapotból, el is hagyták a főemberek közül sokan az udvart. Hazaköltöztek vidéki kastélyaikba és ott maradtak úgy, hogy soha többé a fejedelmi palota márványoszlopai közé nem jöttek vissza.

Volt egy hegedős is a király udvarában; kedvencz mesemondója a meghalt vén királynak. Az volt a kötelessége, hogy lakoma után kezébe vegye aranyos hárfáját és mindenféle történetekkel szórakoztassa a fejedelmet. Víg mesével, ha jó kedve volt, szomorú dolgokkal, ha rossz hangulat borongott jóságos arczán. *Sohasem vétette el a meséket*: nyílt könyv volt az öreg királynak arcza, azonnal leolvashatta róla, hogy vidám, vagy komoly történet lesz-e kedvére, s a szerint alkalmazkodott mindenkiben.

Trónra lépett azonban a fiatal király s egy nap maga elé parancsolta a hegedőst.

Elszorult szívvél jelent meg ura előtt a hegedős, s csak nézte, csak leste hiába a király szép, bronzszínű arczát, nem birta kitalálni, hogy jó hangulatban van-e, vagy nincs? Hozzá fogott tehát taláalomra a mesemondáshoz. Történetet mondott két családról, s ez a történet tele volt mindenféle burleszk tréfasággal; arra szánva, hogy elmulasson rajta komoly gondjai után a király, s frissüljön föl kissé a hangulata. Alig fejezte be mondókáját, a rosszkedvű fejedelem ajkán megszólalt a haragos, száraz parancs:

- Börtönbe vele! Gúnyt űztél rossz kedvemből, ember!

S kiadta kemény parancsban, hogy zárják tömlöczbe a hegedőst és harmadnapra üsse le vérpadon fejét a bakó.

Másnapra azonban váratlanul nagy öröm érte a királyt; meglátszott volna arczán is, ha ezen a merev, bronz arczon egyáltalán urrá lehettek volna az indulatok. Lakoma után eszébe jutott a halálra ítélt szegény hegedős is; magához intett tehát egy főembert és meghagyta neki, hogy menjen utána a börtönbe és rendelje színe elé. Hallani akarja megint. Tíz percz múlva ott állt a hegedős a király előtt. Nézte, vizsgálta, kutatta arczát, egész lelke szemeibe gyült, hogy átjárja a fejedelem finom, hideg vonásait, de mind hiába! Olyan volt ez a szép, bronzszínű arcz, mint tegnap.

Hozzáfogott tehát a mesemondáshoz ma is, csak úgy találomra, mint tegnap. Elmondta ugyanannak a két családnak a történetét, ugyanazzal a fiúval, ugyanazzal a leánynyal, ugyanazokkal a vonásokkal, színekkel és fordulatokkal, mint tegnap. Csakhogy ma nem tréfának és fantáziának burleszk világításban, hanem az élet szomorú prózájában, melyet csak itt-ott világított meg egy-egy gyenge csillogása a boldogságnak. Azt hitte a szegény hegedős, hogy ha nem tetszett tegnap a fantasztikus, nevetésre szánt tréfa, tetszeni fog ma hűséges tükre a valóságnak, a mely sirásra való inkább, semmint mulatságra.

Mily nagy volt azonban a boldogtalan ember csalódása, midőn a jó kedvéből rossz hangulatba kergetett fejedelem felugrott ingerülten a selymes, bársonyos királyi székből, s megszólalt ajkán a tegnapi haragos parancs:

- Vigyétek el! Gúnyt űztél jó kedvemből, ember, szándékosan ma is, mint tegnap!

S az udvari alabárdosok megragadták a szegény hegedőst abban a nyomban és elhurczolták. Másnap reggelig tömlöcz fenéken sinylett, s hiába kesergett rajta, hogy ha *fordított sorrendben* mondotta volna el azt a szerencsétlen történetet, most életben maradhatna és megnyerte volna a király kegyét. Nem használt többé semmi. Virradatkor kivitték a vesztő helyre, s a bakó pallósa suhogva villant alá a levegőben... A haragos király parancsa elvégeztetett: a hegedős feje ónszínű, véres arczczal bukott bele a fűrészporba.

Ez volt ime, tisztelt közönség, egy képzeletbeli király hegedősének szomorú sorsa. E *Prológ* írója tehát érthető ravaszkodással kíváncsi rá, hogy az alább következő történetet nem kellett volna-e neki is fordított sorrendben elmondania?

ELSŐ FEJEZET.

I.

Engedjék meg kérem, hogy bemutassam magam: nevem Koppándi Fráter Lőrincz. Római katolikus, nőtlen, harminczhat éves. Magasságom majdnem egy öl. Arczom nem éppen a legszebb, de sokkal közönségesebb arcok is vannak még a világon, mint az enyém.

Boldogult édes atyámat Fráter Andrásnak hívták és igen kitűnő férfiu volt. Szellemi tehetségemnek kiválóságát már zsenge koromban fölismerve, neveltetésemre különös gondot fordított. Szegény édes anyámnak, aki szikrázó természetű asszony volt, s a nap legnagyobb részét meglehetősen zilált anyagi viszonyaink rendezésével töltötte el, tudtommal alig volt beleszólása neveltetésembe, melyhez boldogult atyám a legvérmesebb reményeket fűzte. Ebben a tekintetben atyám a legönzőbb féltékenységet gyakorolta. Megtörtént azonban, hogy anyám némelykor elvesztette türelmét s heves természetének egész viharával zúdult atyámra, a ki úgy állt falusi udvarházunk tornácán, mint egy győzelmes Caesar s gúnyos mosolylyal fogadta a hitvesi zivatar villámain. Áhitattal bámultam hős atyámat. Cselédeink reszketve menekültek anyám haragja elől pinczébe, padlásra, ki a hová hirtelenében el tudott bujni, az én testemet kiverte a hideg verejték, kutyánk besompolygott a familiáris diván alá, csak atyám állt büszkén a zivatarban, mint egy igazi férfi.

Meg kell vallanom önöknek, hogy életem e régi epizódjaira nem szívesen emlékszem vissza. Alapjában véve nemes és érzékeny szivemet meglehetősen kellemetlen érzés szorongatta, midőn látnom kellett, hogy anyám megfélekezett származásának előkelőségéről s egy porozó pálczával úgy végigcsapott hős atyám hátán, hogy felhőszámra omlott ki kabátjából a por. Ilyenkor mindig az jutott eszembe, hogy e kinos jelenet hire hamar elterjed a faluban, s szomszédaink, kik sovány barmainkkal és nemesi kuriánk rongyos fedelével eleget csúfolkodtak, új fegyvert kovácsolnak belőle családom ellen. Föltevésebben természetesen nem csalódtam; a botrány hire repülni kezdett szájról-szájra, s meg sem állt a főispán nénjeig, a ki a megyebeli összes botrányok granáriuma volt. Gyűlöltem ezt a rettenetes hölgyet.

Atyámat - s azt csodáltam benne leginkább - anyám kitörései egyébiránt egy pillanatra sem ingatták meg. Oly nyugodtan, oly büszkén, annyi férfias önérzettel viselte el a sérelmet, mint senki más. Midőn fejét is érte egy pálczaütés, diadalmasan mosolygott. Midőn anyám leszakította nyakkendőjét s pánczélbőrű mastodonnak nevezte, a ki egyetlen gyermekét tönkreteszi - fűtyült. Midőn szegény, jó édes anyám egymásután két befőttös üveget vágott a gyomrába, nemes atyám szótlanul letörülte egy asztalkendővel a gyümölcslevet, nyugodtan megfordult, pipára gyujtott és így szólt:

- Kedves Eleonóra, remélem mára elég.

- Szörnyeteg! - süvöltötte anyám.

- Asszonyom - felelte hidegen atyám - gondolja meg, hogy kifejezései túlságosan népiesek. Lőrincz fiam oly pályára készül, mely a legnagyobb finomságot, s a legkitűnőbb nevelést igényeli.

Azzal kiverte pipájából a bennszortyogó nedves dohánymaradékot és szájába dugta.

Ime, uraim, ily ember volt atyám, - nem csoda tehát, ha még ma is a legőszintébb csodálattal gondolok rá és nagyon sajnálom, hogy ismert nyíltságomnak engedve, e néhány szigoruan bizalmas részletet nyilvánosságra kellett hoznom. Önök azonban, kik tapasztalásból tudhatják, hogy a nagy emberek jellemrajzához a legjelentéktelenebb dolgok se fölöslegeseek, meg fogják magyarázni maguknak az én segélyem nélkül is, hogy atyám nagy alakját ezek az apró

foltockák sem homályosíthatják el. Emléke anyám fenséges emléke mellett ragyog. Sohasem felejttem el drága szüleimet. Ők voltak legfőbb okai annak, hogy a tanulás banális ország-utjáról letérve, tizenhét éves koromban szabad szárnyra kerültem s harsányan kikiáltottam magam számára a teljes függetlenséget. Atyámnak kijelentettem, hogy a diplomáciai pályára lépek, s széles ismereteim kibővítése végett nagyobb utazást fogok tenni.

Bucsuzásom örökre emlékezetes marad.

Anyám maga elébe parancsolt házunk verandájára, szigorúan a szemem közé nézett és így szólt:

- Lőrinczke fiam, maradj itthon a barázdában és légy becsületes polgára annak a, fájdalom, kevés földnek, melyet számodra megmenthettem.

- Mennem kell, mama, - feleltem elérzékenyedve. - Misszió vár reám, melyet be fogok tölteni dicsőséggel.

- Eredj, te ostoba...

- Anyám! Ez fáj... - mormogtam remegő szájjal s oly mélyen lehajtottam a fejemet, hogy majdnem orromra estem.

- Legalább azt ígérd meg, hogy később komoly ember leszel és minél hamarabb hazajössz.

- Igérni, anyám! Ha most megígérek valamit, lehet, hogy meg is tartom s ezzel jövőd karrieremet tönkre teszem; várj tehát addig, míg a hazafiak kitűnő társaságába emelkedem; akkor mindent meg fogok ígérni, mert nem szükséges belőle megtartanom semmit.

- Jól beszél a fiú, vélte méltósággal atyám.

Ah, szegény ember, pórul járt természetesen ezuttal is. Drága szüleim megkeserítették bucsuzásomat. Anyám reszketett az ingerültségtől; megragadta boldogult édes atyám fülét s úgy megránczigálta, hogy vérzett. Mély részvéttel gondolok reá s csodálatom minden ily visszaemlékezésnél nőttön nő. Máig se tudom kitalálni, miként állotta ki anyám kegyetlen zsarnokoskodását esetről-esetre némán, mint egy martir. Ha engem téptek volna meg akkora szenvedelemmel, mint őt, úgy ordítottam volna, mint egy oroszlán. Atyám büszkén mosolygott. Milyen ember!

Estefelé készen voltam. Ruhám, könyveim, nyakkendőim a táskában. Fegyveremet a töltényekkel együtt legalul dugtam. Kóczot elfelejtettem becsomagolni, de aztán eszembe jutott, hogy utközben veszek a trafikban kuba szivarokat. Azokban lesz kócz is.

Atyám a nyakamba borult.

- Isten veled, fiam. Óvjanak utadon családunk védszentjei. Meg vagyok róla győződve, hogy helyesen cselekszel, midőn nem maradsz a barázdában mint én, hanem szem előtt tartva kitűnő őseinket, egész életedet familiáris nevünk fényének visszaszerzésére szenteled. A Fráterek nagy család, fiam. Ismered történelmi múltunkat. Maga Thaly Kálmán biztosított róla, hogy fel lehet vinni családi fánkat egészen a hét vezérekig; hiszem tehát, hogy úgy van. Arkangyalaink veled, - térj vissza dicsőséggel és foglald el helyedet a haza nagyjai között.

- Bízál bennem, atyám! - kiáltottam lelkesedéssel s szegény jó atyámat zajosan megcsókoltam.

Anyám megsimogatta arcomat és így szólt:

- Butácska ficzko vagy, édes gyerekm, jó lesz tehát, ha egy pár helyen betöröd kissé a fejedet; így talán eszedre térsz.

- Köszönöm, mamám, - rebegtem nagy megindulással s gyorsan kilódultam az ajtón. A tapasztalat megtanított, hogy a tulságos bizalmaskodásnak mindig rossz vége szokott lenni.

Lerohantam tehát az udvarra, felugrottam a szekérre s kedves szüleimnek még egyszer bucsut intve, elhajtattam. Tíz percz múlva befordultunk az állomáshoz vezető koppándi mély utba s e pillanattól kezdve se szüleimből, se falumból nem láttam többé semmit. Eltűntek szemeim elől. Szüleim csak akkor láttak viszont, midőn már meg voltak halva.

II.

Egész életemben a legnagyobb tökélyre törekedvén, érzem, hogy alakom e rövid bevezetésből még mindig nem rajzolódik ki eléggé világosan. Rajta leszek tehát, hogy az alábbi jellemrajzban fölhasználandó színek, epizódok és szellemes kitérések, a leghiresebb kőfaragók vésőjét is megszegyenítsék. Önök ugyan némelykor kételkedni fognak, ehhez azonban joguk van. Mi volna nagy embereinkből, ha egy szép napon be találnák ismerni, hogy abból, amit saját magukról hisznek és elmondanak, hitelre legfeljebb egy tizedrész tarthat igényt? Világos tehát, hogy egy modern ember nem tehet a közélet divatos morálja ellen, s nem főleg akkor, ha tulajdon személyéről van szó. Furcsa volna, ha egyszer csak közénk ütne becsületes őszinteség képében a villám és keresztül világítana a kabátunkon: ecce, itt az ember! Nem állanám ki szaladás nélkül...

Ime tehát jellemrajzomhoz egy néhány történelmi nevezetességű részlet:

Husz éves koromban fél kézzel emeltem föl utazásaim közben Taiko Cseng-Po khinai mandarint és úgy csaptam a thea-ültetvények közé, hogy szörnyet halt. E hatalmas cselekedetemért, melylyel roppant testi erőmet akartam ragyogtatni, négy nap és négy éjjel kergettek tüskönbokron keresztül a bepálinkázott, két kardú samuraik, de nem tudták hátamba rontani a fringiáikat, mert én sebesebben nyargalok az agárnál és fáradhatatlanabb vagyok, mint egy hindosztáni teve. Huszonkét éves koromban Kairóban babérkoszorút kaptam az ottani »Nav. Un. Compagni« elnökségétől, mert hosszas dulakodás után legyőztem John James Kikirikit, a társaság legerősebb kormányosát. Huszonhárom éves koromban a st.-domingói hölgyvilág ünnepelt, mert kiadtam nekik a jelszót: Le a férfiakkal! Huszonnégy éves koromban pedig, midőn a lázongó Balkánt mentem tanulmányozni, sohasem szorultam semmiféle fegyveres kíséretre, magam alkotván rögtönítélő és végrehajtó vészbizottságot, ha egyik, vagy másik oldalról méltatlanságot kellett elszenvednem.

A mi (mellesleg megjegyezve) származásomat illeti, komolyan kérnem kell önöket, hogy ne méltóztassanak engem a jabloniczi *Fréter*-családdal összetéveszteni. Nevem Koppándi Fráter. A Fréterek valamennyien notórius vadvirágok voltak. Volt köztük egy képviselő, az volt - hír szerint - az egyetlen becsületes ember. Mindig a miniszterek háta mögött ült. Főispán lett a szerencsétlenből, s a félhivatalos kormányújság hangulatos vezérlő czikkelyben ünnepelte. Ebbe belehalt. Azóta egyébiránt kisült róla, hogy váltót hamisított, árvapénzeket sikkasztott és ifjú korában ezüstkanalakat lopott. Máskülönben kifogástalan gentleman volt.

Az én ősrégi családban, tudtommal legalább, sohasem voltak ismert gazemberek.

Rendkívül szellemes, okos és mély bölcsességű, harczban vitéz, békében komoly és tiszteletreméltó férfiak voltunk valamennyien. Asszonyaink harczban komoly és tiszteletreméltó, békében vitéz nők voltak, s a mint ez családi krónikáinkban olvasható, ritkán követtek el olyan dolgot, hogy egyik, vagy másik feltűnőbb hírességre tehetett volna szert, jöllehet talán csak az alkalom hiányzott hozzá. Szerencsére annyi esze egynek sem volt, hogy az alkalmat maga csinálta volna, mint a hogy ma csinálják azok, a kik csak husz forintos toillettet képesek ugyan (*ha* ugyan) kifizetni, de azért szívesen fogadják a száz forintost is, ha titokban marad az - ára. Eddigelé mindössze csak egy Kaldrovics Fridolin nevű lovag akadt, a ki családom

hölgyeiről tiszteletlenül merészelt nyilatkozni, fölösleges azonban talán megjegyezmem, hogy ezt a lézengő Rittert én magam löktem le tanteom budapesti lakásának második emeletéről, mert meg merte kérni Clarissa unokahugom kezét. Közönséges falusi földbirtokos volt szegény ember. Becsületes, őszinte, egészséges, rendezett viszonyok között élő ifjú, Isten tudja miképpen bomlott bele Clarissa hugomba, a kinél kiállhatatlanabb papagályt soha sem láttam. Szép és kíváncsi volt, mint az alma, de rémítően könnyelmű és neveletlen.

Később nagyon sajnáltam a dolgot, de már nem segíthettem rajta. Jóbarátaimra kellett volna hallgatnom, kik azt tanácsolták, hogy ne érintsem sajátkezűleg a Rittert, hanem irjam ki az újságba, hogy jellemtelen, gyáva ficzkó és azzal punktum. Meg kell azonban jegyezmem, hogy családom férfitagjai - nemes emlékü atyám kivételével - minden időben rendkívül harcziás természetű emberek voltak. Fráter Felicziánról például, kinek hatalmas bozontos fejét gyermekkoromban ájtatos félelemmel bámultam (a képet később fölakasztottam a kéménybe, s midőn már jó füstös volt, tizenötezer forintért igazi *Rafael* gyanánt adtam el egy híres muzeum képtárának) meg vagyon irva, hogy a keresztes háborúk idején ötvened magával ő is megjárta a szent földet. (Elfelejtettem megmondani, hogy orczája képét huszezer forintra becsülték; ennyit azonban resteltem elfogadni.)

Elérkezett Nazareth közelébe s ott oly borzasztó ordítással rohant meg vitézeivel négy vézna török spáhit, hogy ezek a szegény ördögök nyelvüket öltögetve, menekültek előle vad iramlással a Damajanti bozótok közé. Feliczián ősem azonban pokoli üvöltéssel kergette őket s nem nyugodott addig, míg mind a négyet el nem fogta.

- Nyomorultak! - harsogta rettentő hangon.

- Kegyelem, nemes Fráter Feliczián, - rimánkodtak a pogányok s el-bétemetkezésének rémületükben a bozót közé.

Feliczián ősem erre megtapogatá nagy bolond dárdájával az ő fordított felüket és felparancsolta őket a földről.

- Kötözzétek meg foglyainkat.

Megtörtént. A vitézek összekötözték a négy vézna törököt, ősem megfordította lova fejét s bandériumával együtt diadalmas göggel érkezett haza a vármegyébe. Akkor kaptuk nemesi czimerünkbe a törökfejet. A négy szál török rabszolgai minőségben maradt ősemnek udvarában. Nem ölte meg őket, hanem megházasította. Négy darab tót leányt csapott melljük, s némi földcskével és lakásra alkalmas vityillócskákkal is megajándékozta őket. Egyetlen kötelességük az volt, - s azért fejenként tíz dénár külön fizetést is kaptak, - hogy ha ősmet megpillantották, gyomrukra kellett esniök, s úgy jajgatniok mentől keservesebben:

- Kegyelmezz nekünk győzhetetlen Feliczián!

Ez mód felett nevelte ősem tekintélyét. Lévai várkapitányává tette vitézi hire, s rablásért a régiális tömlöczökben pusztult el. Az általa kötött török-tót házasságokból később friss ivadékok sivalkodtak életre, s mint önök is bizonyára igen jól tudják, még ma is sok oly derék polgára van a hazának, a kit Török-nek, vagy Tót-nak hívnak. Létezésük ősem érdeme. Kár érte, hogy ocsmány rablásra adta magát. Igaz ugyan, hogy csak betegeskedő asszonyokat támadott meg, de bölcsességét éppen az bizonyítja legélénkebben, hogy férfiakkal sohasem tűzött össze. Életében mindössze egyszer vert meg egy sánta bolgár koldust, de csak miután látta, hogy a nyomorult, kilenczven esztendősen vén ember vak is.

A történelmi hűség kedvéért legyen följegyezve az is, hogy családom kiváló jellembeli tulajdonságai között a hűség erényét csak igen hiányos formában lehet kinyomozni.

Ebbe a rubrikába természetesen csak mi férfiak tartozunk; nőinknek tisztelet adassék, ők hűek és állhatatosak voltak. A ki egyszer egy Fráter leányt nőül vett, az el volt veszve a földteke többi hölgyei számára mindörökre. Fráter Czecziliáról írják, hogy a férje szívesen hagyta volna a faképnél, de nem volt módjában, hogy ezt a kegyes szándékot sikerrel végrehajtsa. Pedig megpróbálta a boldogtalan. Egy sötét éjszakán megszökött hazulról, előbb Stambulba menekült, onnan átrohant Alexandriába, onnan Gabel Al Tarik sziklája alatt a Cap városba, onnan St. Louisba s végre az Ontario mellé a sipoi kaczika hajdani földjére, a mely teljesen elhagyatott, sivár, nádas, moszkító tartomány lévén, feltétlenül biztos buvhelynek ígérkezett. Idáig való örült menekülésében természetesen kiverte szegényt a tajték, habzott az istenadta, mint egy Derby győző, a veszélyes játszma azonban meg volt nyerve: Czeczilia elmaradt.

S elmaradt teljes tizenennyolcz napig. A tizenkilencedik nap estéjén egyszer csak megzörgetik a szökevény nádviskójának ajtaját, s belépett Czeczilia, a hitves. A férj úgy megmeredt a nagy örömtől, hogy majdnem bégetni kezdett. Nagyszerű asszony! Százkilenczvenháromezer kilométernyi uton üldözte legendába illő kitartással. Midőn már abban a leírhatatlan gyönyörben úszott, hogy végre mégis csak lerázta nyakáról a domboru mellű, zseniális hölgyet, imhol kinyílik az indián kunyhó ajtaja s a lángvörös strucz tollas, csipkével és kénsárga máslikkal gazdagon tarkázott izmos asszonyságban tulajdon feleségét vala kénytelen fölismerni.

- Czecil... iá! - hörögte kétségbeesve, s nekidőlt kitért szájával a falnak.

- Én vagyok, aljas teremtés! - menydörgött rá villámló tekintettel az asszony, s a másik pillanatban úgy ragadta mellen szép kövér kezeivel a parancsolóját, hogy annak egyszerre minden gombja lerepült a mellényéről. Megszöktünk, édes? Otthagytuk a hitvest is, gyermekeinket is, drága férjem? Már most mondd meg te magad, hogy mit érdemelnél ember, ember, - mit érdemelnél tőlem?

(Kötelet a nyakamba, hogy nem maradtam inkább Budapesten, - ott sohasem találtál volna rám, mert bizonyosan a rendőrséghez fordultál volna.)

- Felelj nekem... - sziszegte engesztelhetetlen haraggal a hölgy; - hiszen ha csak engem hagytál volna el, legfőlebb azt gondoltam volna, hogy megörültél és azzal rendben lett volna a dolog, de elhagyni Jóskát, Pistukát, Toncsikát, Károlykát, Gizikét, Béluskát és legkisebb angyalunkat, a pubit, hallod-e ember, ez már mégis csak hallatlan impertinencia!

- Bocsánat... - nyögte összezúzva, alázattal a férj... a - viszonyok kényszerítő hatalma követelte...

- Egy szót se! Nem a viszonyok hatalma, hanem az a szép kigyó, az a kifestett, lapos sarkú, gonosz Pisliczárné csábított a rossz útra, szemtelen ember! Oh, jaj... tudtam én azt jól, hogy mind ily pokolra való szélvitorlák vagytok, de arról csak most győződtem meg, hogy téged még az apai szeretet gyakorlására is fegyverrel kell kényszeríteni. Készülj. Agyon foglak löni.

S ráemelt egy finom művű pisztolyt.

A férj örömtől ragyogó tekintettel, lelkendezve, boldogan kiabálta a miatyánkat.

- Készen vagyok, Czecil... iá!... - mondotta örvendezve, s kigombolta a kabátját. - Lőhetsz!

- Kellene ugy-e? Élni fogsz drága ember... élni fogsz és hazajössz velem.

A férj hangos zokogásra fakadt, s ájultan omlott a földre. Mire magához tért; tökéletesen puha volt; nem ellenkezett tovább. Czeczilia haza vihette könnyű szerrel. Otthon hajbakapott Pisliczárnéval, leszidta, lebecsmérelte ezt a fess kicsi asszonyt, s ettől kezdve úgy vigyázott házának tájékára, mint egy antik sárkány. Nem is szökött el az a boldogtalan ember egyszer sem többet. Szófogadó, csendes, alázatos férfiú lett belőle, aki meghunyászkodva piketirozott élete sárkányával, s évenként állandóan lefogott két kilóval.

Családom férfi tagjai között természetesen egészen más kaliberű gentleman-ek foglalkoztatták a nyilvánosságot, s néha-néha a veszedelmesebb fajtájú pikantériákat mohón benyelő közönséget is. Arra például mindnyájan képesek voltak, hogy szívük hölgyének páratlan erőit a legképtelenebb tirádákkal magasztalják, - arra azonban tudtommal eddig még nem volt eset, - hogy a szent meggyőződéssel fitogtatott hűségesküt valamelyik meg is tartotta volna. Őseim oly öblös gyomrú gitárokkal pengettek szerelmes himnuszokat a kisasszonyaiknak, mint egy-egy tyúkborító kosár. Odalopakodtak estefelé a bájos leány ablakai alá s rendszerint olyan gyalázatos ordítózással dicsérték orrát, fülét, szemeit és termetének többi csodás tökélyeit, hogy amennyi ép hallású kutya azon a környéken csak találtatott, az mind fájdalmas üvöltőzésben tört ki. A szomszédok persze megsokalták a dolgot, kirohantak házaikból, s nem egy szerelmes ősmet döngették úgy el, hogy hetekig nem tudott utána ülni. Megtették azt is, hogy kiálltak a piacra, s egy nagy bolond dárdával lovagi bajvívásra szólították azt az ordináré csirkefogót, aki azt merészelte hinni, hogy a választott hölgy nem a legtökéletesebb teremtes a földön. Néha igen bús pofozódásnak volt okozója egy-egy ily tökéletes leány, mindnyájan tudjuk.

Zách Klára vért kívánt, Melindáért egy királyné halt meg, ott Forgács Zsuzsika, Frangepán Anna, Hexter Margit, a XV. század legszebb lánya Budán, aki miatt nem kevesebb, mint hét derék fiú harapott a fűbe. Köztük volt Fráter Tamás ősöm is. Menyasszonyától szökött meg azért, hogy az ígésző boszorkány kegyeit megnyerhesse.

- Szeretlek, Margit, drága hölgy - suttogta olvadozva, s egy éjjel fel akart mászni hozzá a várablakba.

- Jőjj fel, ha tudsz... - gúnyolódott halk nevetéssel a leány.

- Repülök, szívem...

Még ki sem mondta jóformán, s már térdeire bukott. Valahonnan a sötétségből mellébe suhant egy hosszú spanyol tör, a leány elsikoltotta magát; s Tamás ősöm a másik pillanatban hörögve vágódott végig a földön. Senki nem látta reggelig. Ott találták meg kitátott szájjal, megdermedve a falak alatt. Elátkozta szegényt még a menyasszonya is.

A végzet elérte Hexter Margitot. Valami spanyol kalandor ragadta hatalmába s egy viharos éjszakán úgy eltűnt vele, mintha a szép leány soha ágyának habos selyme között nem pihent volna. Nem is látták többé Budavár vén falai. Évek múlva hallották csupán, hogy lenn, messze délen a havasalföldi határ táján, a sziklás, zuhatagos *Gura Drakului* közelében rongyokba burkolt véres női holttestre bukkantak egyszer a juhokat őrző oláh pukulárok, amelynek halavány, szőke feje a Hexter Margit tündérszép fejéhez vala hasonlatos. Néhány lépésnyire tőle egy kis gyermek hullája hevert...

III.

A szélvitorlaság gonosz tudományából magam is mindig első osztályú klasszifikációt kaptam. Nyilvánvaló azonban, hogy ezért a dologért tulajdonképpen családomra hárul a felelősség. Nemcsak kleptomániát, szellemi gyöngeséget, hiszterit, versírást, szalmafejjel való politizálást, piromániát és más hasonló magasabb (vagy mélyebb) természetű lelki differenciákat lehet átörökölni, hanem Brigham Yung néhány fanatikus hívének tanítása szerint, át lehet örökölni a hölgyvilág iránt megnyilatkozó általános tiszteletet is úgy, hogy a detaillokra, egyetlen nőnek kizárólagos hűségére az ember következetesen nem reflektál.

Ez a szemmel láthatólag kényes tan ragadott hatalmába engemet is. Utazásaim közben bőséges alkalom kínálkozott volna reá, hogy elkezdve első, sárga arcú imádottamtól, a japán

Taja-Singtól végig a kínai, kirgiz, turkoman, arab, orosz, kaukázusi, kontinentális és tengerentúli hölgyvilágon, hitvest választhattam magamnak, de nem választottam. Nem pedig azért, mert először okvetlenül meg akartam írni nagy politikai és nemzetgazdasági művemet - Magyarország szociális viszonyairól, melyeket senki sem ismer úgy, mint én. Igaz ugyan, hogy sehol sincs annyi svindler, mint ezen a téren, ez a bizonyosság azonban nem rettentett vissza. Az öszinteségen és alaposságon rég túl vagyunk. A szerénység hitelevesszett fogalom lett. Szegény, béna koldus, - egyedül vándorolghat az élet félrevaló ösvényein, ügyet se vet reá a szerepelni akaró kapaszkodók közül senki. Nem látom be, hogy miért képezzek kivételt egymagam én? Az, hogy még tanulmányaimat se végeztem be, éppen nem akadály a karriernek.

Nálunk legalább nem. Nagy művem megírása után - így terveztem - haza fogok menni a vármegyémbe, jó barátságot kötök a szolgabírákkal s idővel alapos kilátásaim lehetnek rá, hogy a kormány programjával meg fognak választani. Ismételnem kell, hogy a kormány programjával. Lényegtelen, hogy kik lesznek a miniszterek, - kormány valószínűleg mindig lesz és én a kormány segítségével akarok boldogulni.

Ne méltóztassanak azt hinni, hogy ezzel a frivol szándékkal egyedül állok. Az ellen is tiltakoznom kell, mintha *Teendőink* című nagy művem komoly és megbízható tudásnak lenne majd eredménye.

Önöknek bizalmasan megvallhatom, hogy a politikához épp úgy nem értek, mint a nemzetgazdasághoz. Egyedüli érdemem az, hogy ezt be is ismerem. Azok az urak ellenben, akik parlamentben és parlamenten kívül csudálatos vakmerőséggel mutogatják a tudást és szellemi potenciát, akik különböző bizottságokban kétségbeesett óvatossággal leplezgetik tájékoztatanságukat, minden egyebet beismernek, csak éppen ezt nem. Túlsok frivolitás pusztít nagyobb erővel, mint bármely járvány. A szükség megteremtette az »akol-rendszert«. Az egy akolba tartozó kitűnőségek érdekszövetségbe kénytelenek lépni, hogy tehetetlenségüket kölcsönösen elleplezzék s a kínálkozó zsákmányt maguknak foglalják le. Idegen birka ebben az akolban nem bégethet.

Ily viszonyok között kénytelen vagyok magam is a politikai stréber bőrébe bújni s *Teendőink* című nagy művemot ott lopni össze, ahol lehet. Formát, eszmét, tartalmat, össze-vissza minden lelkiismeretfurdalás nélkül. Csak úgy, mint a többi kitűnőség. Nem vágok új ösvényt. Annyi elődöm van, hogy ha mindeniket meg kellene üsse a menykő - egy harmadrészét, valódi istennyila hiányában közönséges kövekkel kellene agyonütni. Efféle brutális elbánásról természetesen szó sem lehet. Az ugyanegy *Klán*-beliek óvják, védelmezik és tiszteletben tartják egymás sebezhető oldalait. Ritkán esik egy-egy áldozatul s pótlása - olcsó faszeg lévén a legjavarésze - nem kerül sokba. Érdeklükben áll, hogy melegben maradjanak, a közös sátor nyúlékony ponyváját tehát gyakorlott kézzel csak addig nyujtogatják, hogy ki ne repedjen s az igazságnak nevezett ostor szét ne csaphasson köztük.

Nősülésemnek tehát főleg politikai pályám állotta útját. Méltó akartam lenni édes atyámhoz, aki megjövendölte sikereimet és nem tűrte el, hogy becsületes munkával a barázdában keressem kenyeremet. Ah! mi szegény nemes urak, iszonyodunk a földtől, ha kevés. Otthagyjuk inkább, semhogy megnövelésén fáradozzunk, s ha a keserűség illetlen jelzők kíséretében hajtja ajkainkra a dühöt - sohase nézünk a tükörbe, hogy annak a számár embernek zúdítsuk fejére, aki megérdemli.

Nem untatom önöket azzal a régi panaszszal, hogy a középrendi magyar nemes urak legjavarészt a legrózsásabb fantázia birodalmában kalandoznak, ha fiaik jövőjéről van szó. Itt vagyok példának én; tessék reám nézni. Boldogult édes atyám nyilván a legkevélyebb göggel nézte volna le azt az embert, aki azt merte volna szemébe mondani, hogy a fiából nem lesz semmi, mert az az út, amelyre ő biztatja, a társadalmi proletárizmus útja. Hogy félbemaradt

csonkatorony lesz belőle, akit a jövő éppen azzal a legutolsó téglával fog főbeverni, melynél az építés munkája abban maradt, s hogy az a figyelemreméltó és banális formában egyaránt annyiszor fölhánytorgatott *földszag* nem a paraszti patina előidézője, hanem a becsületes munka forrása, amelynek félreismerése, löporhiányban szenvedő ujságczikkelyek nyelvén szólva: egyenlő értékű az elmezavarban elkövetett öngyilkossággal. Néhai hős atyám hódolt a pusztító közszokásnak: a fiú nagyobb úr legyen, mint az apja. Pénz kell, sok pénz kell? Ad a zsidó. Ha nem ád, hadd ússzék egyik földecske a másik után, egyik parcellácska a másik nyomdokában, amíg futja. Koppándi Fráter Lőrincz azonban tekintélyes helyet kell hogy elfoglaljon a társaságban, mert se Nagy Jánosnak, se Kohn Jakabnak, hanem Koppándi Fráter Lőrincznek hívják, akiről az egész vármegye tudja, hogy a törökfejes armálissal hatszáz esztendő családi multat is örökölt. Oh, mily dohos história ez összes részleteivel együtt s mégis, hány nyomorékja lézeng közöttünk napról napra... Esküszöm tehát önöknek, hogy túlsok éretlenséget tapasztalok.

Két évvel ezelőtt azonban mégis már-már azon a ponton voltam, hogy megvetve mindenféle aggodalmat, szabad kalóz vizeimről a házasságnak nevezett intézmény kikötőjébe fussak, a midőn szerencsémre eszembe jutott Grabowszki Ilka. Ez az a nő, aki a hazafiúi nagyravágyás iránt megnyilatkozó vonzalomnak legnagyobb és legelkeseredettebb ellensége. Engedjék meg, hogy azokat az okokat, melyeknek hosszas megfontolása arra birt, hogy a Grabowszkiak szemefényét, Ilkát, tisztelettel faképnél hagyjam, később adjam elő.

Most arról kell beszélnem, hogy önök, akik nagy szenzációra szánt *Teendők* című munkámat bizonyára lázas türelmetlenséggel várják, természetesen nem tudhatják, hogy ki hát voltaképen az a Grabowszki Ilka, aki egy vármegye-szerte ismeretes, igen előkelő providenciájú politikai strébert a házasság nyugalmas révpartjaitól már csak nevének említésével is vissza tud tiltani. Én azonban, fájdalom, nagyon is jól ismerem és sötétebb óráimban még ma is keserű szemrehányásokat teszek magamnak, hogy ifjúságomnak ezt a különös leánypajtását a maga idejében nem hagytam ott.

Szolgáljon azonban mentségemül, hogy a fiatal ember bizonyos dolgokban a legszeretetre méltóbb ügyetlenséggel követi el az ostobaságokat és ez nem frázis. Abban a korban, midőn megvesztegető hevéleteivel ostromolja sziveinket az édes tizenhatalmadik év, egyetlen pillanatig sem gondolunk arra, hogy a könnyen piruló, nyulánk leánygyerek még a drákói törvények alatt görnyedező hellén társadalomban sem kapott elég riasztást arra, hogy vesszővel kormányozza természetes hajlamait, s három lépés helyett sohase lépjen négyet.

Ez egyébiránt olyan kérdés, amelynek kényesebb részleteibe egy ősöm már beleőrült, egy a csatornába ugrott, egy pedig elolvasta Pulszky észjogi fejtegetéseit. Reám nézve tehát - ismét csak az átöröklés elvénél fogva - sok komoly veszéllyel jár ez a dolog, s ezért nem is foglalkozom vele szívesen. Bizonyos csak annyi, hogy ha valamely jókedvű isteni patrónus például így szólna hozzám:

- Van-e valami multadban, derék férfiú, amitől végigboronálja győzhetetlen hátadat a hideg?
- Igenis, van.
- Nevét, barátom!
- Grabowszki Ilka, - felelném suttogó hangon, megszégyenülve, mélyen lehajtott fejjel, mintha e plebejus hangzású asszonyi névnek már csak a kimondásával is igen nagy mértékben kompromittálnám magam.
- Legyen felejtve mindörökre.
- Tessék?

- Azt mondtam, hogy legyen felejtve.
- Uram, patrónus, önnek elment az esze.
- Sértesz, nyüvecske... észlénny...

- Isten vele, barátom, isten vele! - felelném tiszteletlenül, s ott hagynám abban a perczben. Fogalma sincs róla ennek a becses szentnek, hogy mi az a feledés és *ki* Grabowszki Ilka. Világos tehát, hogy ily körülmények között nincsen más hátra, mint keserű rezignációval gondolni valóságos helyzetemre, s kizárni még a lehetőségét is annak, hogy amíg halálos ellenségem Grabowszki Ilka életben van (s túl él engem ez a szörnyű asszony!) addig nekem nyugalom lehessen ezen a földön. Üldözni fog, - érzem - amíg csak élek. Megakasztja carriéremet, mely szerencsés viszonyok között a nemzet *nagy halottjainak* díszes sorába vezérelne. Holttestem aligha fekszik majd az Akadémia előcsarnokában; az ünnepi szónok nem fogja meghatottságtól mélyen megindult hangon dicsőíteni érdemeimet.

Szász Károly püspök atyánkfíának nem lesz alkalmá reá, hogy költői szárnyalású, remek búcsúztatót mondjon s az *ott voltak* között hiába fogja keresni Scerbovszky Szaniszló tűzoltó főparancsnok és Márkus József fő-polgármester jóhangzású nevét az utód. Nem hagy nyugodni talán még családi sirboltomban sem, melyet négyszázötven forintnyi költséggel Koppádon tavaly renováltattam s hol örök alvásomat leszek megkezdendő. Szétszórja poraimat a szélbe, ledönti keresztemet, meghinti a romokat sóval és oly botrányos dolgokkal fogja félrevezetni a közvéleményt, amelyek éppen elegendők lesznek arra, hogy *Teendőink* című nagy művem sikerét teljesen tönkretegyék. Hiába éneklí majd hatszáz forintos érczkoporsóm fölött egy kecses angyal:

Álom, álom, édes álom,
 Drága jó, szemére szállj,
 Lopd el, ami keseríti,
 Ami bántja, ami fáj.
 Ringva, lengve, nesztelen
 Szállj szemére drága álom
 Hadd aludjék csendesen...

Grabowszki Ilka meg fogja ragadni a szépen éneklő angyalka fürtös fejecskéjét, elkergeti koporsóm mellől, s majd ő vijjongja bele az éjszakába a következő verset:

Utadon megtántorodva
 Örvények felé kerültél,
 Eltagadva, nem siratva
 Mindörökre elmerültél.
 Átok, átok! Nincs öröm,
 Nincs becsület, nincsen élet,
 Fátumodban csepp kimélet -
 Átok, átok! Írva van
 Elenyészél nyomtalan...

Oh, én a jövőbe látok, s egy-egy boldogtalan pillanatban mély fájdalommal fütyülöm ki a sorsot.

Közbevetőleg legyen azonban megjegyezve, ne méltóztassanak mindent elhinni, amit mondok. Mi, a XIX. siècle gyermekei, néha az úgynevezett igazságot is kimondjuk ugyan, rendszerint azonban fordítva áll a nyelvünk, s ruganyos temperamentumunknál fogva mód felett szeretjük ügyesen körültánczolni az igazságot, ahelyett, hogy szeretettel karjainkba emeljük, s a maga őszinte meztelenségében mutassuk be. A meztelenség szemérmetlen állapot. Tiltja az illem.

Mi tehát, kik rendkívül kényesek vagyunk az illemszabályokra, e finyasságot a képzelhető legszélesebb körű fogalom nyúlékonyosságának határáig alkalmazzuk a gyakorlati életben is. Ez az oka, hogy a hasznos hazugságok nagymestere, Taleÿrand herczeg, hirhedt mondását arany betűkkel véshette az utókor táblájára.

A hasznos hazugság egyébiránt oly általános ragály, mint a himlő, azzal a különbséggel, hogy a himlő régebben is divatban volt, s nem a hiuságból csirázott ki. A modern társadalom önérzetes férfiai *visszaemlékezések* alakjában esik a hasznos hazugság betegségébe. Midőn már elérkezettnek látja az időt, hogy saját kitűnősége oszlopának föllállításához fogjon, akkor megírja visszaemlékezéseit, s abban a kellemes csalódásban ringatja magát, hogy önök, uraim, nem veszik észre ebben a különös figyelemmel összerótt oszlopban a nagy ember dombormű-képét, melyért az oszlop tulajdonképpen emeltetett.

Nem lehet tehát rossz néven venni tőlem sem, ha nagyságom portálját minél finomabb hazugságokból igyekszem fölépíteni, jóllehet én előre figyelmeztetem önöket, hogy ezt a munkát se »barátaim biztosítására« nem végzem, se azért, hogy valakit megtévesszek vele. Ime például egy bizalmas részlet abból a párbeszédből, melyet minap a tükör előtt saját magammal folytattam:

- Azt hiszi ön, kedves Fráter, hogy kitűnő tehetség?
- Azt.
- Miért hiszi?
- Mert még soha senkit sem láttam, aki önmagáról az ellenkezőt hitte volna.
- S tudja-e ön, mit fog mondani *Teendőink* című könyvére a közvélemény.
- Semmit.
- Miért semmit?
- Azért, mert aki nem tudja, hogy miről van benne szó, az vagy dicsérni fogja, vagy hallgat róla, - aki pedig tudja, hogy mi van benne, azt tudósnek hívják, s ezeknek az uraknak rendszeren mindig vannak oly jeles szakmunkáik, melyekről gonoszság kisütni, hogy létezésük forrása Berlinben, Londonban vagy Párisban található-e föl. Szittyá hazánkban nem kell a leleplezéstől félni. Sokkal óvatosabbak vagyunk, semhogy forgásunkban összekocczanjunk és eltörjünk, mint a rossz cserép. A végeredmény tehát - semmi.
- Mindenki ilyen?
- Vannak kivételek is, de ezek nem tartoznak a karavánhoz.
- Miért nem csatlakozik ezekhez ön is?
- Azért, mert okos ember vagyok; aki részesülni kíván a siker áldásában, az a karavánnal marad és szorgalmasan szívja a közös pipát.
- S azt hiszik önök, hogy a közönséget be lehet csapni?
- Bizonyos ideig lehet. Sok kitűnőségre süttették már rá a legszemtelenebb plágiumot s ime, mi az eredmény? Az, hogy a lehurrogatott kitűnőség továbbra is kitűnőségnek maradt, s a tűzoltó főparancsnok bizonyosan meg fog jelenni a temetésén. Nálunk Magyarországon, általában csak fizikai halál képzelhető. Erkölcsi - soha.

Láthatják kérem e rövid szemelvényből is, hogy senkit sem akarok megtéveszteni. Ez oly ügyetlenség, melyért ma nem a fehér erkölcsök liliumát csempészik szimbólum gyanánt az ember kezébe, hanem egy - számárfület. Vállalom azonban ezt is. Nem maradok vele egyedül, jóllehet karavánbeli elvtársaimnak ezt a jelvényt nem őszinteségük szokta megszerezni.

MÁSODIK FEJEZET.

I.

Kinos természetű félreértések elkerülése végett a *Teendőink* című jeles munkát szerzője ezennel komolyan kijelenti, hogy a »szamárfül« használatával egyáltalában nem akarja karavánbeli kilátásait könnyelműen kockára tenni. Az egész csak egy elsietett frázis, s a hiszékeny közönség használatára van szánva. Ily körülmények között tehát mindenkit, aki neki e piramidálisan üres, de okvetlenül szükségesnek látszó kijelentését nem hiszi el, rágal-mazónak nevez és a közmegvetésnek szolgálat ki.

Grabowszki Ilka, szomszédos udvari borbélyom neje természetesen kivétetik a közönség köréből. Személyes ellenségem lévén ez a hölgy, még ájtatos vasárnapi imáim őszinteségében is kételkedik, szó sem lehet tehát róla, hogy őt valaha meggyőzhessem.

Ecce, mulier!

A fanatikus végzet vaskövetkezetességével pattant elé ez a félelmes asszony a multnak homályából (irhatnám a memoírok velőtlen, puffogó nyelvén), s helynek, időnek, alkalomnak megválogatása nélkül turbál engem abban a nagyfontosságú munkában, melytől a hazai tudósok sorába való belépésem, ünnepélyes eltemettetésem és parlamenti mandátumom függ. Mit bánja ez a nő, hogy sólyomszárnyon repülök-e be a nagyságok Pantheon-jába, sikerült-e bekapaszkodnom a meleg akolba, részt kérendő a közös bégetésben, vagy lecsüggesztett szárnyakkal, mint egy ólmos esőtől vert otromba tűzok a pusztán, vánszorogva a homokban, porban és dicstelen prózában, bukdácsolva vonszolom majd megfáradt csontjaimat a konczessziókkal, prezenczmarkokkal és egyéb kellemes konczocskákkal garnírozott sikernek kívánatos tartományai felé.

Neki mindegy. Asszony »nem számít« ugyan, - de nem is számít soha, ha képzelt sérelmeiről van szó.

Jellemem tisztázása végett, s főleg azért, hogy a tájékozatlan közönség előtt jól domborítsak, e helyen okvetlen meg kell jegyeznem, hogy Grabowszki Ilkának, részemről sohasem adtam a kérlelhetetlen ellenségeskedésre okot.

Ellenkezőleg.

Sajátságos viszonyunk egész krónikájával be tudom bizonyítani, hogy erőmtől telhetőleg mindig azon fáradoztam, s mennyi izgalmas fáradsággal, mennyi kitartással! hogy konok gyűlölködését valamely enyhe és szeretetteljes módon fokként lehütöggessem. A véletlen útja persze kitanulhatatlan. Van miszticizmus, s van egy »végzetes motívum« is, mely belenyúl az ember életébe s akkor vet hurkot a lábai elé, midőn tökéletes biztosságban képzei magát. Nem csoda, ha oroszlánsörényű Ibsen Henrik úrnak legörültebb theóriáit is lelkesen megtapsoljuk...

Őseim sok mindenféle végzetes motívumon buktak keresztül, arról azonban nyilván fogalmuk sem volt, hogy a kései utód egykor a szerelem miszticizmusának oly ingoványos mocsarai közé téved, melyekből összes fényes szellemi tehetségei árán sem leszzen kiszabadulni képes. Oh! nekik könnyű volt! Fráter Theobaldus Franciscus, ki a XIII. században Anjou Károly 3-ik számú koronájának öntése táján vitézkedik vala Zách-Feliczián trencsényi atyamester táborában, családi hagyományaink szerint nemes Bisterfeldi Adalgiza leányasszonynyal turbékolgatott egy gyékényen. Amidőn pedig ezen szerelmes nexust immáron elunta volna, Adalgiza leányasszonyt breviter extra dominium helyezvén, hazakergeté vala az ő apjának hajlékába.

Hiába kereskedék aztán szatiszfakcióért visegrádi nádorispány uram ő kegyelminél a megcsúfolt fehér cseléd, a miserabilis causa nem reparáltaték ő neki soha.

Manapság persze nem megy az ilyesmi többé. Komolyan állítom azonban, hogy abban az időben, midőn e többször említett Grabowszki Ilka végső kétségbeesésében udvari borbélyomnak lett a felesége, még eszem ágában sem volt, hogy ez az a nő, aki életem végzetes motivuma lesz. Igaz ugyan, hogy gonosz álmaim voltak s már akkor sejtettem, hogy a lelki szemeim elé tolakodó fantomoknak roppant jelentősége van, - de csak enyhén intézkedtem.

Magamhoz hívtam borbélyomat és tudtára adtam, hogy gonosz álmaim következtében ezután nem fogom többé szolgálatait igénybe venni. Más borbélyt keresek. Gondoskodják tehát róla, hogy az én címem alatt bevárható havi négy korona más cím alatt térüljön pénztárába.

A szegény, vékony emberke olyan sárga lett erre a kijelentésre, mint egy brabanti uborka.

- Nem értettem... - rebegte mélán s úgy reszketett, hogy azt hittem, mindjárt térdre esik és megüti a guta. Lelkemre vegyem, ha esetleg meg talál szakadni a szíve? Nem, nem! Én meg-sajnáltam őt; személyemhez való ragaszkodása meghatott bensőségével és megdöbbenett nagyságával. Lelkének e mély drámai megnyilatkozása megvesztegette elhatározásomat is s a vége az lett, hogy huszonöt percznyi kínos csend után keményen vállára ütöttem és meg-rázzván őt, higgadtságra és férfias mérsékletre intém.

- Verba volant, scripta manent! - mondtam jelentőséggel. Ez a latin czitátum ugyan egyáltalán nem talált ide, - szokás azonban, hogy a tekintély emelése végett latin czitátumokat is használjon az ember. - Ha az ön hozzám való bizalma rendíthetetlen, mint a sziklakő s fejét se vész, se villám meg nem tántorítja, ha önnek szent meggyőződése, hogy e pillanatban tökéletes gentleman-nel beszél, akkor ám legyen, állása nincs megingatva.

- Könyörgöm alázattal, - rebegte meghatottan a borbély - igenis értem...

- Helyes. Gratulálok nősüléséhez, folytattam kemény hangon s rárváltam: jegyezze meg tehát magának, hogy a közöttünk fennálló bizalmas összeköttetést én csak abban az esetben vagyok hajlandó fentartani, ha ön soha sem fog mélyen tisztelt neje rágalmainak hitelt adni.

Borbélyom fogadkozott és nyöszörögve felelt:

- Soha.

- Esküdjék meg a borotvafenő szíjra.

- Esküszöm... - suttogta áhitattal a kis ember s olyan mozdulatot tett, mintha borotvát fenne.

- Meg vagyok elégedve önnel, - mondtam jóakaró intéssel és zsebembe nyúlva ötven krajczárt ajándékoztam neki. Miheztartás végett tudnia kell, hogy én az ön hitvesét soha életemben nem láttam ugyan, de azért nincs kizárva, hogy rágalmazni fog. Jegyezze meg tehát magának, Flórián, hogy ön e rágalmaknak nem ad hitelt. Isten vele! Menjen ki.

Kezemet nyújtottam szegénynek és ő kiment. Tánczoló, ruganyos léptekkel lendült le az utcára, ott megállt, megszámlálta ajándékomat, s átszellemült mosolylyal tűnt el a »Három királyok«-hoz címzett korcsma ajtaja mögött.

Nemeslelkűségem az első pillanatokban jótékony melegséggel árasztott el. Nyugodtnak és boldognak éreztem magam. Ime, elcsaphattam volna ezt az embert; elmehettem volna más borbélyhoz; fogadhattam volna a soroksári-utczából egyet, de én megtartottam Flóriánt, s ezzel nevezetes jótéteményt gyakoroltam. Ily fölemelő lelki benyomások között bizonyára nagy művem részleteit is alaposabban fogom összeollóztatni, mint azt különben tehettem volna. Nincs ugyan benne kétség, hogy családom rendkívüli szellemi tehetségei bennem is

komprimált tömegekben állanak rendelkezésre, de jó, ha a talentum fűtőházában néha a nemes felindulás is részt követel magának a tüzelő anyagok között.

A helyzet bonyodalmas. A legutóbbi politikai események forró ölelkezése a szociális törekvések lenge hetaerájával nem maradt következmények nélkül... A levegő miazmákkal, spórákkal és gyanus gombákkal van tele. Mennyi megoldásra váró kérdés, mennyi nehézség, mennyi ellentét! Mi lesz a tőke és a munka között folyó harcz végeredménye? Hol van a fajok között levő surlódás kibontakozásának utja? A szláv elem nyer-e, egészséges izmainak és termékenyítésre alkalmas, nyers erejének jogán omnipotenciát a földrajzi határok jövőbeli megszabásában, vagy a germán elem? S be fogja-e látni, végre mi magyar fajunk, hogyha e két hatalmas népáradat eljövendő nagy összeroppanásában életben akar maradni, akkor ragaszkodnia kell ereje ős forrásához: a barázdához, amely az övé...

Mindezek oly súlyos kérdések, hogy Teendőink című könyvemben külön fejezetekben fogom tárgyalni őket. Most kissé megzavarnak. Nyugalmam és agyam velejének logikus rendjének helyreállítására tehát le fogok menni magam is a »Három királyok« korcsmába és magamhoz veszek tizenhat stamperli gabonapálinkát.

Meg is tettem. A részletekre nem emlékszem most már világosan, csak az bizonyos, hogy másnap reggel szörnyű ingerültséget éreztem és nagy zajjal harangoztam be inasomat.

- Péter; Péterke!

A semmiházi gyanakvó pislogatással közeledett. Magamhoz intettem őt.

- Mi ez, Péterke?

- Párna, amelyen uram aludt.

- Aludtam, gazember, de rosszul! - ordítottam reá s akként ütöttem ököllel a párnára, hogy kirepedt. - Eltakarodj innen vigyorgó majom különben keresztül lövöm a koponyádat!

Péterke megrökönyödve hátrált s két iszonyú ugrással künn volt az ajtón. Hallottam, hogy odakünn az előszobában akkorákat kaczagott a markába, csak úgy zúgott, zúgott... Tovább azonban nem izgattam magam. A dologban végre is csak az fontos, hogy újlag jelentkező gonosz álmaimnak bizonyára csak rosszul megvetett ágyam volt az oka. Ez a fölfedezés némileg megnyugtató. Nervus sensuarius. Ideg-duczok. Nyakszirt csigolyák. Rendetlen fekvés... nyomás... Szívbillentyűk... Reflex vibratio az eltompult ideg-fibrovasaliákban... Megvan a diagnózis. Világos tehát, hogy kellemetlen álmaimnak én magam voltam oka. Holnap másképp lesz. Tábori ágyon alszom s lefekvés előtt ötven Hardingsohn-féle bukfenccet vetek.

A tizenhat stamperli pálinka utóhatása alól azonban újabb tíz pohárka hazai konyak segélyével sem tudtam kivonni magam. Föl- és lejárta termeimet, leültem dolgozó termemben, kinéztem a konyhaterembe, összevesztem stájer szakácsnémmal, fogpiszkálóért hajszoltam Péterkét, lekoppintottam hollandi tulipánom fejét... De mind hiába!

A levegő nehéz volt fejem fölött, mint az ólom; órám harminczkilenczet ütött: czilinderkalapom magától szökött le a pádimentumra, s forogni kezdett, hogy bottal kellett bevernem a tetejét. Czipóm titokzatosan nyikorgott, jóllehet árával nem tartozom. Igaz ugyan, hogy az a csizmadia, aki készítette, az illavai fegyházban halt meg, szabad ember korában azonban mindvégig tisztességes férfi hírében állott. Nem valószínű tehát, hogy ebben a fülsértő nyikorgásban az ő álnok lelke vezekelte volna egykori vétkezését.

Bizonyos lett tehát, hogy borzasztó nyugtalanságomnak mégis csak Grabowszki Ilka az igazi oka.

Hüledezve gondoltam rá.

Grabowszki Ilka s jelenleg borbélyom neje, aki lángoló bosszúval tüzei magát én ellenem. Ah, ha tudná ez az izmos, veszélyes teremtés, hogy majdnem hallucinállok, ha neve eszembe jut. Fügét mutatnak bizony a mult árnyai, s arczomba kaczagnak a szegletekből. Tánczol, vihog, zsong, libben és fittyet hány szemeim előtt egy millió testetlen gnóm, és én nem tudom elkorbácsolni őket, mert maga Grabowszki Ilka is kilép a misztikus homályból, s szomorú, vádló, könybe lábbadt tekintettel mereszti rám a szemét.

- Eljöttem, drága hősöm, - lehelte suttogó hangon, hogy megint szeresselek.

- Ne szeress, asszony.

- Óh, szép Rómeom, meg tudnál feledkezni rólam, akinek hűséget esküdtél?

- Hazudtam, asszony.

- Úgy? No hát vigyázz is magadra, silány ember, csak annyit mondok. Nincsen homok a pusztában, mák a mozsárban, porzó a kalamárisodban, amely jobban össze volna törve, mint a hogy én össze fogom törni a csontjaidat, ha egyszer megcsíphetlek. Fráter, komisz Fráter! Én nem felejték...

Szerencsére megjött a hajnal. Üdvözlégysz boszorkány kergető világosság, még két percz és a körülöttem vijjongó éjjeli rémek szétmarczangoltak volna. Így is az ágy alatt ébredtem föl, s oly kábult voltam, hogy kétszer is nyakon kellett ütnöm magam a reggeli papucsommal, míg valamennyire magamhoz tértem.

De hát mit tehetek ezzel az asszonnyal?

Ami volt, elmúlt és vége. A teremtésben nincs vesztes, csak én, de esküszöm, hogy az enyémhez hasonló kényes helyzetnek családom sok száz esztendőskrónikájában csak egyszer akadt párja, s arról sem állhatok jót, hogy nem egyéb az egész: óriási hazugságnál.

Beismerem, hogy midőnkülöldi utamról hazatérve, jelenlegi lakásomba hurczolkodtam, Grabowszki mama boltját az átelleni utcasarkon azonnal észrevettem. Be kell ismernem azt is, hogy a rumot, czukrot, kávé, mandolát, fogkefét, apró szőlőt, pilseni sört, czérnát, kalendáriumot, vikszoló keféket és légyvesztő papírosokat Grabowszki mamától vásároltam, de ez semmit sem bizonyít. Mindig készpénzzel fizettem. Arról, hogy Ilka nyájas szemekkel tekintett rám, s ha a boltba jöttem, mindig ő maga kereste ki számomra a legjobban szelelő szivarokat, én nem tehetek. Lovagiasan viseltem magamat: vonzalmáért habos kávékat és gyenge borjúsülteket fizettem, midőnk Grabowszki mama társaságában sétálni mentünk. Ilka fess, szőke leány volt, de erről meg ő nem tehetett. Egy este a *Hattyú* fedélzetén, a Margitszigetről hazajövet, egyszer csak elszédültem, s a sötétségben hevesen megcsókoltam...

- Szeretlek... - suttogtam a fülébe, s az Isten tudja, de csodálatosképpen úgy reszkettem, mint egy iskolásfiu.

- Esküdjék...

- Esküszöm Ilka, hogy csak önt szeretem.

- Lőrincz, édes Lőrincz... - lehelte elvörösödvé, s vállamra hajtotta fejét. Grabowszki Ilka vállamra hajtotta szép, szőke fejét s hallgatta esküimet. Ah! és én esküdtem. Szerettem...

Nagybátyám, Fráter Laurentius, akit pedig még a Bácskában is kifogástalan gavallérnak tartottak, halálos ágyán vallotta be, hogy megnősülése előtt összesen tizenkilencz jegyese volt s valamennyinek legalább is háromezerszer esküdött hűséget »a sírig.« Csak ez 57.000 hűség-
eskü után vette el aztán nejét, aki elég ügyes leány volt arra, hogy a fülébe suttogott 1856-ik számú hűség-
eskü után fülön ragadta nagybátyámat és hosszas, elkeseredett dulakodás után az oltár elé hurczolván őt, arra kényszerítette, hogy az utolsó hites esküt ott mondja el.

Grabowszki Ilka nem volt ily óvatos.

Ő csak szeretett, a kedves, szőke gyermek... Grabowszki mama pedig biztosra vette, hogy nőül fogom venni.

De nem úgy történt.

Július tizedikén valamivel érzelmesebben csókoltam meg Ilkát, mint július kilencedikén, s tudtára adtam, hogy koppándi birtokomra kell utaznom, fölveendő Nathaniel bérlőmtől az árendát. Elárultam-e gyalázatos szökési szándékomat, nem-e, fogalmam sincsen róla. Kissé szórakozott voltam. Nem vettem észre, hogy Ilka gyanakodva fogadta magyarázatomat, s néhányszor igen különös mosolylyal tekintett reám.

- Mikor jön vissza?

- Négy nap múlva, szivem.

- Lőrincz, nézzen a szemem közé...

Vakmerően a szemébe néztem.

- Nos, kicsi mókuska, azt hiszi, nem merek?

- Ah, igen... - felelte azzal a bizonyos különös mosolylyal a leány, - mondja, édes Lőrincz, nem mehetnénk az ön falusi birtokára... együtt...

- Hová gondol, Ilka, az istenért!

- Nem úgy, - mondotta gyorsan a leány, - velünk jönne a mama is. Együtt mennénk...

- Lehetetlen szivem, lehetetlen! Borzasztó rosszak az utak; higgye el, nem érdemes. Négy nap múlva visszajövök s inkább kirándulunk a Margit-szigetre. Aztán visszajövünk a *Hattyún*, a kedves Hattyún, amelyhez életem legbájosabb emlékei vannak kötve. A viszontlátásra, édes Ilka, a viszontlátásra!

- Isten önnel! - felelte halkan a leány. Eleven sugár villant elé nagy, meleg, kék szemeiből, keze biztosan szorította meg a kezemet, tökéletesen nyugodt voltam. Fogalma sincsen a kedves gyermeknek róla, hogy meg fogok szökni.

Grabowszki mama húsos keze szeretettel simogatott. Grabowszki papa megmozdult bevattázott, köszvényes lábával a széken, s szivélyes hangon motyogott búcsút. Grabowszki mama ezalatt hol reám, hol leányára nézett.

- Isten óvja önt Lőrincz úr, siessen vissza.

- Repülni fogok, asszonyom.

- Ilka szereti önt...

- Oh, asszonyom...

- A Grabowszki-leányok, kedves fiam, semmitől sem riadnak vissza, ha szerelmükről van szó, - folytatta szigorúan, nagy nyomatékkal a mama s úgy keresztül nyilalt rajtam a tekintetével, hogy majdnem elszédültem, - vigyázzon tehát Ilkára, nagyon vigyázzon... Különben nem állok jót semmiről...

Gyönyörű kilátások! Kissé elkomolyodva hárítottam el vállamról a Grabowszki mama kövér kezét s még egyszer búcsút vettem. De hiszen asszonyom, ha te nem állasz jót semmiről... Ezt hasznos volt megtudni idejében. Bánatos meghatottságot színelve távoztam el, s otthon azonnal málhám becsomagolásához fogtam. Péter inasomnak kiadtam rendeletben, hogy tartózkodási helyemet életveszélyes fenyegetésekre se árulja el. Különösen akkor, ha a Grabowszkiak tudakozódnak majd utánam négy nap múlva.

- Menj Péter és hozz egy kupa szilvóriumot, - parancsoltam inasomnak, miközben lázas tevékenységgel szedtem össze nagy bőr utazótáskámba a legszükségesebb holmit.

Inasom tíz percz mulva visszajött. Alattomos, ravasz mosoly ült ajaka szélén, sejtettem, hogy megtudott valamit.

- Láttál valamit, Petyó?

- Láttam uram, - felelte elfojtott röhögéssel, s leintett az utczára, - méltóztassék csak letekinteni az utczára, ott lesi nagyságodat a Grabowszkiék zsidó inasa: Adolf. Bizonyosan azért küldték oda, hogy ispionkodják uram után. Mit tetszik már most csinálni? Adolf ki fog szaladni nagyságod után az indóházba, meglesi, hogy hová szolgál az a biléta, amit váltani kegyeskedik, s hírt ad róla a kisasszonynak. Dejszen uram, attól a szép kisasszonytól egykönnyen meg nem szökünk.

- Befogd a szádat, papagály!

- Csak azért mondom...

Milliom bomba, ennek a ficzkónak igaza lehet. Lesnek reám. Dehát miért is esküdtem meg, hogy ezt a Grabowszki leányt nőül veszem! Kényszerítettek rá? Senki. Szeretem? Csak tetszik, mert csinos gyerek. Hol a patvarba járt az eszem!

Elhalasztottam az utazást estig.

Kilencz órakor hajtattam ki zárt kocsiban az indóházba, s miután pontos vizsgálódás után meggyőződtem, hogy az a semmirekellő szemfüles Dolfi inas nem mutatkozik, jegyet váltottam - Hamburg felé. Kilencz óra húsz perczkor a vonat kirobogott az állomásról. Megkönnyebbülve lélegzettem föl. Szökésem a történetek után a legordinárébb dolgok közé tartozott, de azzal mentegettem magamat, hogy kitűnő kortársaim az efféle jellemtelenséget a legbámulatosabb nyugalommal szokták elkövetni, s eddigelé még nem volt reá eset, hogy a morális társadalom egyiket vagy másikat kiballotinírozta volna a tisztességes hírben álló emberek közül.

II.

Július tizenötödikén Hamburgban hajóra szálltam, s csak a Kanári-szigetek táján, az északi szélesség 38-ik foka alatt vettem borzasztó felindulással észre, hogy Grabowszki Ilka is a Capt. Fracassán van, még pedig oly ijesztő közelségben hozzám (én a 12. sz. kibitkában, ő a 13. számúban, oment est nomen, Nr. 13!), hogy semmiféle hatalom ő tőle meg nem menthetett.

Méltóztassanak már most szavazni a fölött, hogy mit tehettem. A tengerbe vessem magam?

Gondoltam erre, de a kapitány fölvilágosított, hogy ne tegyem, mert a matrózok éppen most lesnek szigonyokkal arra a czápa-királyra, mely már két napja kalózkodik a hajó körül, s okvetlen belém harapna, ha bele találnék vetemedni a vízbe. Megeshetnék az is, hogy matrózai a czápa helyett véletlenül az én hátamba löknék bele a szigonyt, azt pedig nem állja ki az ember. Elhatároztam tehát, hogy engedek a kapitány szakszerű fejtegetéseinek és másnap reggel követem el a tettet. Ezzel bevonultam a Nro 12-be, bezártam az ajtót, kiraktam az asztalra egy csomó levélborítékot és megczímeztem őket. Tizenhat újság neve díszlett a borítékokon. Tizenhat hazai hírlap fogja halálom hírét nyilvánosságra hozni, még pedig azzal a nekrológgal, amit én magam írok. Ki fogják adni mindnyájan: halott emberről lesz szó.

A bevezetés következőképpen hangzott:

...Őszinte részvételt veszszük hírül, hogy a közélet egyik előkelő jelese, Fráter Lőrincz, váratlanul elhunyt. Az Amerikába induló *Capt. Fracassa* gőzös jelentette be táviratilag a gyász hírt, mely a hamburgi konzulátus útján csak ma érkezett hozzánk, s bizonyára fájdalmasan fogja érinteni nagytehetségű honfitársunk tisztelőit és barátait.

Így kezdtem; a folytatás és befejezés természetesen még zamatosabb frázisokkal bővelkedett. S közben egy pillanatig se szégyeltem magam. Ha divatos a művész-világban, hogy »kitűnő« festőnk, vagy hősszerelmesünk maga házalja végig egy kis lelkes dicséretért a lapokat; ha szokásban van a parlamentben, hogy a »szellemes« szónok maga spékeli tele elmondott beszédének hírlapi közlésre szánt könyomatait »zajos helyeslés jobbról«, »éljenzés a baloldalon«-féle megjegyzésekkel, melyekből rendszerint alig kapott a valóságban egy harmadot, vagy ennyit sem - ha divatban van, hogy még komoly, hírnévnek örvendő tudósok is sajátkezűleg dicsérik meg tulajdon munkáikat, - miért ne úsznék magam is az áramlattal? Ahol annyian, s oly zseniális arcátlansággal hazudnak a saját kontójukra, ott meg sem érzik, hogy több-e egy kicséptelt kévével a szalma-kazal, vagy kevesebb.

Éjfél felé szépen bepecsételtem a leveleket, betettem őket a kofferembe, s kireteszelve kibitkám ajtaját, a fedélzetre mentem.

Gyönyörű nyári éjszaka volt.

Az aczélszürke homályba burkolódzó hatalmas Oczeán igen nagy hatással volt reám. Milyen parányi semmiség a földnek fejedelme, ha szembe áll vele ez a roppant zöld víz és fővényes fenekére hívja... Oda állottam a korlát mellé, lenéztem a habokra, melyek meg-meglocscsanva verődtek haragos tajtékokkal a hajó vasbordáihoz, s az járta a fejemet, hogy ime, egyebet se kellene tennem, csak egy-kettő-három plumsz! bele fejjel a vízbe... Mily felséges mulatság volna! Megkapna a víznek bársonyos puhasága, s lefelé ringatna lágyan a tenger mélységes fenekére, ahonnan soha többé nem lenne feljövéssem...

A hajó egészen sötét.

Lenn a kajütkben bizonyára mindenki alszik.

A tat árbocra függesztett konvex-lámpa gyöngye fényt vet az előrészt felé, hol összecsavart kötél-óriások hevernek a földzeten, s néhány fáradt hajóinas alszik. Szegény gyerekek! Ezek alusznak a földkerekségén legmélyebben.

Örváltás lesz; valahol ajtót nyitnak. Mintha ajtónyikorgást hallottam volna...

Egy sirály elrikoltotta magát a nagy árbocz valamelyik vitorla rúdján. Pihent ott legalább ötven. Hozzászoktak a gőzgépek tompa dübörgéséhez is, az öblös kéményből koronként kidülő kőszénfűsthez is. Szelidek és tolakodók lettek, mint a veréb, mely szereti közelségét az embereknek.

Megfordultam a tenger felé, rákönyököltem a korlátra. Öt percnyi üres mélézés után, melyet a költők »hangulat«-nak szoktak hívni, rettegve vettem észre, hogy nem vagyok egyedül, ott van oldalam mellett Grabowszki Ilka kisasszony is. Csöpp híjja, hogy megdöbbenésem ez első pillanatában eszméletlenül nem rogytam össze.

- Én vagyok, Lőrincz, - súgta szemrehányó hangon a leány, s ajkára tette finom kis ujját - pszt! Csendesen uram... A föld alá sülyednék szégyenemben, ha észrevennék, hogy én és ön... és ebben az órában...

Könnyen beszélsz szép gyermek, gondoltam ingerülten, bizonyosan megmondta valaki, hogy az Oczeánnak ezen a pontján 2156 lábnyira kell előbb lemerülni a vízbe, hogy aztán a földre sülyedhessen az ember.

- Láss, ennyire jutottam, - folytatta fájdalmas sóhajjal a leány, - engedtem, hogy elszöktessen.

- Édes Ilka, - feleltem gyorsan, - hogy mondhat olyat? Hiszen nekem eszem ágában sem volt, hogy ön is - utazni készül.

- Hazudik!

- Bocsánatot kérek...

- Nem tudta? Oh most már képes. Beszélhet, amit akar. Beismerheti, eltagadhatja, nem akadályozza meg senki. Ne feledje azonban, hogy Isten hallotta az ön esküit.

- Az én esküim...

- Meri tagadni?

- Nem merem.

- Mit mondott nekem a *Hattyú*-n?

- Azt, hogy imádom, szép gyermekem, és öngyilkosságot fogok elkövetni, ha vészes szerelmemet visszautasítja.

- Mit mondott a Margit-szigeten?

- Mikor?

- Amikor borjúpecsenyét ettünk és sört ittunk; a mama nagy kávét, habbal. Emlékszik? Mit mondott?

- Azt, hogy örökké szeretni fogom és hogy ön az egyetlen, akivel egész életemre boldog leszek. Bevallottam önnek, hogy szeretem édes, kék szeműt, ajkát, puha szőke haját, szeretem, ha jár, ha ül, ha alszik, ha ébren van, ha sír, ha nevet... Oh drága szerelmem, ön a legszebb, ha selyem köntös csillog rajta és ön a legszebb, ha babos karton ruhácska simul testének finom, kerek formáin, melyeknél igézőbbet soha szobrász-véső az utókor elragadtatására nem alkotott.

- Mily jól emlékszik, hálátlan Fráter...

- Úgy van.

- S most mégis azt meri mondani, hogy nem ön az oka ennek a bajnak. Uram! Ha ön elég kedves rabló tudott lenni akkor, midőn még visszavonulhatott volna, legyen bátorsága most már ahhoz is, hogy megmentse egy szerencsétlen teremtest a haláltól, amelyre el van szánva. Megszökött... nyomorult... de én ön után szöktem ugyanazon a vonaton, ugyanazon a hajón és most el vagyok szánva a legrosszabbra... Oh mamám, mamám...

Ilka csendesen sírt.

Gyönyörű komédia! Az éjjel, a csendesség, a holdvilág, a tenger, a pöfékelő kémény, - s a hajópárkány törpe korlátja mellett egy nyulánk, fiatal leány, aki sír és kétségbe van esve. Ha azt mondom neki, hogy tántorogjon vissza a Nro 13-ba, New-Yorkból majd értesíteni fogjuk Grabowszki mamát, hogy nincs semmi baj, egy kis sajtóhiba az egész - bizonyos, hogy keresztül veti magát a korláton és én a legforróbb pokolba kerülök érte. Ha pedig azzal biztatom, hogy ne féljen semmit, helyre fogjuk hozni a hibát s három hét múlva mint férj és hitves lépjük át Grabowszki mama krájlérájának küszöbét, akkor hiába várja tőlem lázas türelmetlenséggel *Teendőink* című nagy alkotásomat a művelt magyar társadalom, nem lesz belőle semmi, mert egyéb teendőim fogják teremtő képességemet igénybe venni.

- Drága angyalom, mondtam hízogó nyájassággal, legyen szíves és gondolja meg a dolgot.

- És ugorjak a tengerbe?

- Isten őrizz!

- Szeretné ugy-e, ha most úgy hirtelenében egyszerre csak megbolondulna az ön angyalkája és a vízbe vetné magát. Erre azonban hiába számít. Itt maradok, drága barátom, itt maradok. Itt és ott, akárhol, mindig ahol ön lesz. Nem érti, hogy nem maradhattam otthon? Azt akarja, hogy kimondjam...

- Ne mondja.

- Milyen nehezen ezt...

- Lehet. Hallgasson ide édes és mondja meg most már kerülgetés nélkül, világosan, hogy mit akar tőlem?

Grabowszki Ilka csodálkozva, haraggal elvörösödve nézett reám. Ki birtam venni a lámpafényben (a hold elbújt, nehogy tanúságtételre hívjuk), mennyire felkorbácsolta vérét ez az ártatlannak látszó kérdés, melyet ravaszkodva, a számító ostobaság szokásos álarcza alatt kockáztattam meg.

- Hogy mit akarok *magától*... mit akarok... ismételte ajkait harapdálva, remegő hangon.

Ahá! Ez sokkal bizalmasabb így: az a »maga«. Ha sejtelmem nem csal, öt perc múlva le fogjuk tegezni egymást. Tudom praxisból. A Grabowszki-családnak is megvannak a maga ötletei.

- Igenis Ilka, - kérdeztem - még egyszer tudni akarom, hogy mit kíván tőlem?

- Még kérdezi!

- Nem haragszik érte?

- Ne komédiázzunk, Lőrincz! Esküszöm önnek, (ő is!) hogyha vonakodni talál...

- Mitől, édes Ila?

- Attól, hogy engem - hogy velem -

- Önnel?

- Hogy értem...

- Önért?

- Nem, Nem! Azt akarom mondani... azt akarom...

Ilka e percben fölvetette daczosan szép szőke fejét, s kicsit piros arczczal, de büszkén, követelő szilárd hangon mondta:

- Igazán nem is tudom, hogy miért csinálok veled annyi komédiát. Elámítottál, de én nem tűröm, hogy az egész Ferenczváros az én esetem fölött gúnyolódjék! Szerettelek... Szeretlek, csak téged egyedül... Csinálhatsz velem amit akarsz, de élve nem viszel vissza.

- Nem is akarlak.

- Mit nézel rajtam? Nem maradhattam otthon, mert kiégette volna szememet a szégyen. Föltettem tehát magamban, hogy utánad szököm. Megtörtént. Belopódtam a mama szobájába s a fiókból kiloptam...

- Jézus Mária! - rikoltottam sápadtan, - megőrültél! Meglopni a mamát.

- Pszt!... Te kényszerítettél rá. Úgy van, én kiloptam a mama fiókjából ötszáz forintot és követtelek.

- Loptál, szerencsétlen...

- Ki az oka?

- Becsuknak!

- Meglehet, de csak veled együtt, drága Lőrincz. A mama bizonyosan azt fogja hinni, hogy te loptad meg, mert veled egyszerre tűntem el. Ugy ám, édes...

- Az ördögbe is... de hát nem irtóztál a bűntől! - kiáltottam elszörnyedve.

- *Hát te?*

Paff! Ez a találó, metsző vágás úgy belehasított a szívembe, hogy lecsaptam magam egy hajóponyvára s mindenképpen azon voltam, hogy a fejem tetejére álljak. Grabowszki Ilka azt hitte, hogy örjögök, holott pedig én csak tótágast álló gondolataimnak akartam kifejezést adni.

- Lőrincz, szűnj meg... - könyörgött halk hangon a leány; - rémülök, ha nézlek.

- Nem szűnök meg, - mormogtam sötét hangon, s két bukfenczet vetettem a piszkos ponyván, mely összemázolta galléromat, - te a lopás irtózatossá gyanújába kevertél engem, boldogtalan gyermek, s ezt én nem tűrendem. Isten bocsássa meg vétkezésedet, Ilka, én meghalandok. Te voltál gyilkos... gyilkos... gyilkosom...

- Lőrincz térj magadhoz, nem vagyunk a Lipótmezőn.

- Meghalok.

- Kelj föl!

- Nem akarok.

- Parancsolom, kelj föl azonnal!

- Halottnak nem parancsolsz.

Grabowszki Ilka nem teketóriázott tovább velem, hanem összefogta szemérmesen a szoknyáját, leült mellém a ponyvára és forró két kezével hatalmasan a fülembe kapaszkodott. Abban a pillanatban eszembe jutott nagybátyám, kit annak idején a tizenkilencedik éppen így a fülénél fogva hurczolt az oltár elé. A Capt. Fracassán szerencsére nincsen oltár. Pap volna ugyan, de ez a kegyes férfiú jelenleg gonosz tengeri betegségben hempereg ágyán, s a legszenzációsabb istentelenségeket se átallja ajkára venni. Éjfél után egy órakor különben sem esketnek senkit, s ez némileg megnyugtató. Lassú, ünnepélyes hangon kérdeztem:

- Mit akarsz velem, Ilka?

- Hallgass ide, - suttogta fülembe a szép gyermek, s oly közel hajolt arcomhoz, hogy csöpp híjján szinte megcsókoltam, - ígérd meg, hogy ha New-Yorkba érkezünk, rögtön nőül veszel, különben a tengerbe ugrom.

- Kedves Ilka...

- Igéred?

- Ereszd el a fülemet; így nem tárgyalok.

- Legyen. Nos? Igéred, Igéred?

- Komolyan beszélsz?

- Lőrincz!

- Csendesen angyalkám, csendesen. Föl talál ébredni valamelyik hajósina s akkor vége a jó hírnévnek mindörökre. Holnap reggel az egész utazó közönség tudni fogja, hogy mi egyedül voltunk itt a fedélzeten, még pedig szép, meleg nyári éjszakának az oltalmazó párázatában, a hold fehér világosságában, éjfél után egy órakor. Ne csináljunk botrányt, ha lehet.

- Jól van; ígéred?

S Ilka hirtelen ott hagyott a ponyván. A másik perczben pedig már megkapta a hajópárkányt és ugrani készült. Szilaj elszántság égett a szemeiben. Ajkai reszkettek, gyöngéd, nőies melle hevesen emelkedett a csipke alatt. Nincs benne kétség! A boldogtalan gyermek rögtön bele csapja magát a vízbe.

- Megállj, cukkerli!

S oda ugrottam, hogy megragadjam. A leány azonban ellökte a karomat és nem felelt addig, míg ünnepélyesen meg nem esküdtem, hogy nőül veszem. Akkor eleresztette a korlátot és szemrehányó hangon, majdnem megvetéssel mondta:

- Máskor ne csinálj ostobaságot, Lőrincz, ezt hamarább is megmondhattad volna.

Nem akartam ingerelni, különben azonnal reflektáltam volna erre a megjegyzésre. Beláttam azonban, hogy hallgatnom kell. A pillanat végre is meg van nyerve. Grabowszki Ilka lemondott az öngyilkosságról s gyanakodva ugyan, de sokkal nyugodtabban mondotta, hogy kísérem le a hajó kajütbe; fáradtnak érzi magát, aludni fog. Nagyon szívesen. Magam is álmos vagyok. Kibitkám, a Nr. 12. két lépésnyire van az övétől. Mehetünk. Karomat nyujtottam neki, s családom ismert udvariasságával vezettem le a hajó közére, ahol a kabinettek voltak. A folyosó elején elbúcsúztunk. Ilka jó éjt kívánt és előre futott. Én meg bezammogtam le-horgasztott fővel, melancholikus hangulatban a kibitkába és szomorú voltam.

HARMADIK FEJEZET.

I.

Azon a gyönyörű nyári éjszakán természetesen alig aludtam valamit. Folyton az motoszkált a fejemben, hogy ha most nem az Oczeán közepén volnánk, hanem a szárazföldön, kipattannék friss izmokkal az ágyamból és oly gyilkos futással porzanék végig az országúton, hogy még a legsebesebben járó agár is csak nyelvét öltögetve érhetne nyomdokomba.

Ez a jellemtelen szándék persze kivihetetlennek látszott. Az Oczeán, fájdalom, nem érti a tréfát; fölöttébb valószínű tehát, hogy a megfúlás veszélyének tenném ki magamat, ha erőnek erejével át akarnék vergődni rajta. Azt már megtettem, hogy tizenhatsz éves koromban Komáromból leúsztam a Dunán egész a Margit-hídig, ez a bravour azonban könnyű munka volt, mert az út háromnegyed részét hajón tettem meg. Sokan voltak ugyan, kik ezt a szemembe is megmondották, én azonban erélyesen megvettem őket és maró gúnnyal mondtam, hogy si esta vivora te pica, no hay remedio en la botica. A kételkedők erre szégyenkezve vonultak vissza.

Az Oczeánt hiába vetném meg erélyesen; benne maradnék. Elhatároztam tehát, hogy egyelőre a stoa bölcsészet tanítványa leszek és várni fogok. A szárazföld talán okosabb ötletekkel termékenyíti meg hatalmas agyrendszeremet, mint a vizenyős tenger, melyben ezen az éjszakán minden bizodalmamat elvesztettem.

Korán reggel elhagytam a No. 12-öt, s felsétáltam a fedélzetre. Hajnali négy óra volt. A nap kelő félben; a tenger csendes és végtelen, mintha az örökkévalóságban végződtek volna határai. Bódított ez a látvány. Miért is tanultam én hát tulajdonképpen úszni?

Azután magamhoz intettem egy pufók arczú, tömzsi hajósínast és megkérdeztem, hogy hol született. Ezzel is telik az idő.

- Glasgowban, mylord, - felelte csodálkozva.

- Tudsz magyarul?

- Igen, mylord.

- Mit tennél édes fiam, ha erről a *Capt. Fracassáról* okvetlen még ma meg kellene szöknöd?

- Nem tudom, mylord.

- Gondolkozz egy kicsit, ficzkó. Mit tennél, ha például agyonlőnéd Sir William Papucs Fiedet, a kapitányodat és el akarnának fogni?

A fiú nagy, bémész szemeket meresztett rám, aztán szétvonta széles, harcsa száját és elröhögte magát. Biztattam azonban, hogy gondolja meg behatóan a dolgot és nyilatkozzék; kap egy szivart és tíz krajczárt. Ez a kecsgető ajánlat hatott. A fiú kipirult örömeiben és az árboczra mutatott.

- Felakasztanám magam, mylord!

- Úgy-e? - mormogtam megdöbbenve és elvonultam. Roppant hatással volt reám ez a válasz. Az árbocz csakugyan nem jutott eszembe, pedig ott meredezett öt nap óta az orrom előtt.

Megtegyem?

Kicsit csúnya halál s nem is oly föltétlenül biztos, mint a milyennek a királyi ügyészségek hírsztelik. Családi krónikámban tudok szembeszökő eseteket. Fráter Abellinóval, nagyapám

dédapjával történt, hogy amidőn egy letéti pénztárral menekülőben volt s útközben belátta, hogy a nyomába robogó vármegyei lovashajdúktól nem szabadulhat, kötelet kötött a nyakába és egy szilvafára felakasztotta magát. Azonban csak lengett-lógott a levegőben és nem pusztult el. A hajdúk félóra múlva levágták, szilvóriumot öntöttek a szájába s az akasztott ember ott helyben életre kelvén, s azt rebegte, hogy: *még*. Lehet egyébiránt, hogy ez csak kivételes eset. Az öreg ur egész életében részeges betyár volt, akit hipnotizálni lehetett a pálinkával.

Mi lesz azonban terveimből, ha ily könnyen kétségbe tudok esni? Mi lesz céljaimból, aspirációimból, *Teendőink* című művemből?

Meggondoltam tehát a dolgot, szétéptem a lapok számára megcímezett leveleket, búcsút vettem az öngyilkosság eszméjétől és nagylelkűen elhatároztam, hogy élni fogok.

Nyolcz órakor félrevonultam egy kifeszített japán ernyő alá és kávé rendelvén, csodálatos nyugalommal megreggeliztem. A földélzetre szállingózó utazó közönségnek fogalma sem volt róla, hogy alig húsz perczczel ezelőtt még a halál rettenetes gondolatával foglalkoztam s az alvilág mélységeiben akartam beleülni a számomra elkészített forró kénköves kádba. A közönség csak egy gentlemant látott, aki reggelizik.

Pár perczczel kilencz előtt feljött Ilka is, a menyasszonyom. Könnyű nyers selyemruha simult nyulánk alakjára, átkötve derekán piros övvel, ami jól állt a gonosznak. Fején kerek kalap volt, kezében napernyő és egy látcső. Feltűnően csinos volt. Két szalmaszínű angol erősen nézte. Egy marhakereskedő elragadtatva így szólt: »gyönyörű leány.« Társa megfordult és beleegyezőleg intett: »Yes.«

- Jó reggelt, Lőrincz, - üdvözölt mosolyogva s helyet foglalt asztalom mellett; azután szintén kávé rendelt és reggelizni kezdett.

- Jó reggelt, édes Ilka, - feleltem udvariasan és barátságosan integettem.

Az utazóközönség szemmel tartotta Ilkát; nem lehettem se őszinte, se udvariatlan. A hölgyek már kritizálni is kezdték és igazuk lehetett. A nyers selyem kissé túlságosan megfeszült kerek tagjain, nem leplezte el eléggé csípőinek asszonyos vonalait, amint ezt az angol illem, angol lobogó alatt, joggal megkívánhatta volna. Figyelmeztettem is reá, de ő durczásan vállat vont. Aki nem akarja, ne nézze. Persze, hogy annál mohóbban nézték, s a hölgyek annál élesebb megjegyzéseket tettek reá. Be kellett azonban ismernem, hogy e csípős megjegyzéseket java-részt az írgység hajtotta ajkaikra; a szőke Albion leányai kellemetlenül soványak és halaványak voltak. Szinte azt gondolhatta volna az ember, hogy árnyékuk sincs. Ilka nem törődött velök.

- Hogy aludt, kedvesem, - kérdezte dallamos hangsúlylyal, s ingerkedő, csendes nevetéssel nézett a szemem közé.

- Nagyon fényesen aludtam, édes - feleltem hirtelen fakadó megtorlási hajlandósággal, melyet anyámtól örököltem. - Beszélnek, hogy szétrobbant egy gőzkazán, de én nem hallottam.

- Valóban?

- Hát *maga* hogy aludt, szép Heléna?

- Köszönöm jól. Nem bizonyos egyébiránt, hogy csakugyan oly mélyen aludtál volna.

- Honnan tudod?

- Egész éjjel hánykolódtál.

- Úgy? E szerint tehát ön sem sziveskedett aludni, szép Heléna?

- Nem bizony, csúnya - felelte dévaj mosolylyal, s miközben szemeihez illesztette a látcsövet, odasúgta halkán, gúnyolódva: Nem tesz semmit, barátom, éppen semmit... majd sokat fogok aludni, ha a feleséged leszek...

Önkénytelenül felszisszentem erre a sértésre és ketté haraptam szivaromat. Gyönyörű kilátások! Még nem vagyok a férje és már is sértegetni kezd. Mi lesz később?

- Maradj itt Lőrincz, - biztatott mosolyogva a leány és szintén felállt. - Figyelmeztetek, hogy a tenger mély.

Az ördögbe is! Ez a leány keresztül lát rajtam. Nyilván üvegből vagyok. Arczomon viselem az agyvelőmet, homlokomon... Lassan! Homlokomon még nem viselek semmit, s ha jó szerencsém is úgy akarja, nem is fogok. Grabowszki Ilka persze ezt a nyugtalanító, kényes gondolatomat is azonnal kitalálta. Mellém jött a nyitott fedélzetre s karomba fogódzva, vállamra hajtotta szép, szőke fejét.

A szalmaszínű angolok dühösen gukkereztek. A marhakereskedő társához fordult, s izgatottan morogta:

- Meg fogja csókolni...

- Yes, - felelte a társ és szemeihez emelte ő is a gukkert.

Resteltem kissé a dolgot, de nem tehettem ellene semmit. Ilka tudta, hogy tízen is látcsövezik, de ő sem tehetett ellene semmit. Egyikünk se tehetett semmit, el kellett tehát túrni az éhes kíváncsiságot, mely már-már elnyeléssel fenyegetett és nem akart belenyugodni, hogy nem történik semmi.

Nem történt semmi, csak Ilka súgta a fülembe, hogy tegyek le kényes gondolatomról, - már megbocsátott.

- Ne félj, édesem, - biztatott gyöngéden és megsimogatta finom kabátomat, - meg akartál ugyan menekülni előlem, de én nem fogok boszút állni.

- No azt remélem is!

- Megölnél?

- Meg.

- Légy nyugodt, barátom, - együtt fogunk megvénülni és kimondhatatlanul boldogok leszünk.

Szép lesz! Úgy örültem neki, hogy majdnem sírva fakadtam.

Négy nap múlva New-Yorkba érkeztünk. Ilka egy pillanatra se vált el tőlem. Semmi reményem se maradt, hogy a roppant embertömegben, mely a három angol mértföld hosszú mólón tolongott, valamiképpen eltűnhetek. Talán ha bankár lettem volna, akit egy csomó meglopott ember kétségbeesett átka kísért. Én azonban csak egy leánynyal szöktem, hozzá még nem is magam akaratából. Tudtam, hogy ha szaladni kezdek, Ilka utánam szalad és amily gyors özbokái vannak, biztosan utól fog érni.

Ez a dolog kissé hihetetlennek látszik, ha meggondolja az ember, hogy a hadseregben egész a káplárságig vittem, de önök talán még emlékezni fognak arra a botrányos skandalumra, mely a zugligeti mély útban folyt le. A lapok bőven mesélték. Az volt benne, hogy e mély útban május 23-án estefelé két czellengőt riasztottak meg valami tűzér katonák; egy férfit és egy nőt. A férfi azonban összetűzött az ittas katonákkal és diadalmasan legyőzte őket.

Kérem!

Az egyik czellengő én voltam, a másik Grabowszki Ilka. A kefekötők majálisáról jöttünk. A mély útban ránk bukkantak a tüzérek és nagy zajjal, röhögve körülvettek. Ilka szerencsésen kisurran a körből, s másfél percz alatt a lóvasuti megállóhely épületébe repült. Én meg dulakodásba bocsátkoztam a részeg katonákkal és két percz alatt mind a tizenhatot letepertem győzhetetlen karjaimmal a földre. Négy súlyos orrbaütést kapott. Hatot belöktem a pocsolýába, hármát keresztbe fektettem a hídon, egyet felcízeltem a »Belle-vue«-re, egyet meg bevonszoltam egész a katonai temetőig, s fogai közé dugván egy szalmaszálat, oda támasztottam elrettentő példának a temető kapuja mellé.

Tekintetbe véve most már, hogy Ilka körülbelül ezer lépést futott be másfél percz alatt, egészen bizonyos, hogy utól fog élni. Hadseregünk tagjai jeles futók, ily gyorsan azonban még a Königrätz-passaui szaladást se végezték el.

Úgy terveztem tehát, hogy majd csak eltűnhettek a vendéglőben. A new-yorki hotelek kaszárnýák. A *St. James House*-ban, hová bérkocsisunknak parancsot adtam, háromszáz vendégszoba van. Öt emelet, kilencz lépcső, négy kapu, két kávéház, hét trafik, két panoráma, és vagy harmincz üzlet. Összesen tehát körülbelül ezerötszáz ajtó, ide nem értve a nyolcz kitűnően berendezett liftet, melyek bármely pillanatban eltűntetik az ügyes embert.

A szálloda kapujában Ilka karomba fűzte karját és jelentős pillantással mondta:

- Együtt maradunk, Lőrincz.

- Lehetetlen, édes barátnőm. Okvetlenül szükséges, hogy önnek külön szobát nyitassak.

- Nagyon figyelmes vagy...

- S főleg az illem.

- Ah, igen! az illem... Én bemennék az egyik ajtón, te meg kimennél a másikon! Nyilván ez volna az illem. Nem, nem, kedves barátom, ez - nem eljárás. Megesküdtél - folytatta fenyegető tekintettel - és én jót állok róla, hogy ezt az utolsóelőtti esküt meg is fogod tartani.

- Helyes, - mormogtam elkeseredve, - holnap fölkeressük a lelkészt és ön előadja, hogy engem el akar venni.

- Nagyon jól van, édes - felelte Ilka, s oda fordult a merev nyakkal várakozó szoba-pinczérhez, ki parancsainkra várakozott, - nyisson két szobát az ötödik emeleten, egy ajtóval. Érti, hogy is hívják... egy ajtóval.

- Yes, Mylady, - dunnyogta impertinens szárazsággal a pinczér és előre ment.

Grabowszki mama leánya lefőzött. Külön szoba ugyan, de csak egyetlen kijárással. Ha ezt bezárja s kulcsot a zsebébe rejti: fogoly vagyok. Mit ér karjaim ereje, öles teremtem, kemény öklöm? Az ötödik emelet nagyon magas. Magamba fojtott csendes dühhel lépdeltem föl, tehát a pinczér után. Hiába ajánlotta a liftet. Soha! Menjünk csak a lépcsőkön. Ez is bosszu; Ilka száznyolczvankét lépcsőn kellett, hogy fölkapaszkodjon, még pedig a saját erejéből. Nem támogattam, szenvedjen ő is. - Fölösleges talán megjegyeznem, hogy mire kipirult arczokkal, erősen fújva az ötödik emelet szellős paradicsomába értünk, már készen állt fejemben jövődöm megmentésére a friss terv.

Igen nagy ravaszságot fejtettem ki. Áldott emlékü édes anyám igaztalanul törte szét befőttes üvegeink színe-javát kitűnő atyámnak gyomrán, mert atyám jól jövődölt, midőn azt mondta, hogy egykor a legkiválóbb szellemi kapacitások sorába fogok emelkedni.

Megvártam ugyanis, míg Ilka jó éjszakát kívánt, s a bőséges vacsora elfogyasztása után magamra hagyott. Oly kedves, figyelmes és szeretetreméltó igyekeztem lenni, mint ismeretségünk első napjaiban, midőn ő mélyen elpirult, ha Grabowszki mama boltjába léptem, én pedig

egész testemben lázzal, kicsattanó gyönyörrel, boldogan, átszellemülve, alig tudtam elrebegni, hogy szivart akarok-e vagy fogkefét. Kezet csókoltam Ilkának.

- Jó álmokat, szép Heléna!

- Jó éjt, barátom.

- Aludj édesen, drágám - mondtam óriási kimerültséget szimulálva, - megfoghatatlan, hogy mennyire elálmosodtam. Alig tudok megállni a lábamon.

- Holnap reggelig kipihenheted magadat.

- Igen, igen... Jó éjt, gyöngyvirág, jó éjt!

- Jó éjszakát.

Elváltunk. Ilka szobájába vonult, s csakhamar minden elcsendesedett. Félóra hosszáig a legfelsőbb figyelemmel hallgatództam, de nem mozdult semmi. Ilka nagyon fáradt volt; bizonyos tehát, hogy amint a vánkosra tette fejét, azonnal elaludt. Nagyobb bizonyosság okáért lassan, vigyázva, elnyújtott testtel, mint egy sompolygó róka, még az ajtót is kinyitottam, hogy jobban halljam a lélegzetvételét, de nem hallottam semmit, s ez teljesen megnyugtató. Aludj csak gyöngyleány, szegfű, liliom, büszke jáczint virág és mindenféle szép virág mélyen, mint egy boldog angyalka a báránnyelűk puha dunyhájában... mire holnap reggel lenézetgetődzöl a lenn zsibongó St. James Street kocsitömegére, villamos vonataira és ezernyi embersokaságára, a *Teendőink* című nagy mű tervezője rég eltűnt az ötödik emeletről, s holnap ilyenkor már Washington városában fogja tanulmányozni a szociális viszonyokat.

Úgy léptem a szobát, mint egy testetlen fantom. Táskámat bezártam, pénzem a derekamra erősített tatárövbe csavartam, a lámpát eloltottam, éjjeli papucsaimat lábamra húztam, s előre nyújtott nyakkal, finom szimatomban megfeszített igénybevételel tapogatództam a szomszéd szobába, ahol Grabowszki mama leánya aludt.

Isten veled kolosszális gyermek, gondoltam kárörömmel, hiába voltál oly óvatos, mert ime mégis csak kiszabadul a madár és boldogabb vidékre repül.

Előre! Isten veled...

S oda surrantam lábujjhegyen a folyosóra vezető ajtóhoz, amely be volt zárva. Nem jöttem zavarba, mert számítottam rá. Megfogtam nesztelen mozdulattal a kilincset, s heves szívdobogások között, de a körülményekhez képest eléggé biztos és meggondolt kézzel fordítottam meg a kulcsot a zárban.

- Nyomorult! - sikoltott rám e pillanatban egy fölgerjedt hang s a padlón egyszerre borzasztó csörömpölés hangzott. Grabowszki Ilka a repetáló órát csapta hozzám, azután gyorsan meggyújtotta a gyertyát s úgy állt ott nyúlánk termete egész pompájában, fehérén, szikrázó tekintettel, elhalaványodva, mint egy haragos istenasszony.

- Ilka! - rebegtem megsemmisülve.

- Gazember! - sziszegte dühvel s egy vadmacska villámgyors mozdulatával ragadta ki kezemből a szobakulcsot.

II.

Hogy mennyi keserűséget nyeltem négy napig a St. James House ötödik emeletén, azzal megtelne egy egész granárium. Ilka annyit bosszantott, hogy már-már elvesztettem türelmemet és csöpp hűjja, hogy boldogult édes anyám lobogó vére nem gyult ki bennem. Ötödnapi végre is oly harsogva követeltem, hogy hagyjuk el a hotelt, mint egy oroszlán. Szép porkolábom

belátta, hogy további fogságban maradásom veszélyessé válhatnék reá nézve, - kijelentette tehát, hogy jól van, lemegyünk sétálni a Streetre. Ügyeljek azonban magamra, mert ha meg találnám kísérteni a szökést, nyomban elfogat a rendőrséggel.

- Veled maradok az ítéletnapig, - feleltem epésen és kacagni kezdtem, mint King Lear, az örült.

Ilka megvonogatta kerek vállait s szorosan mellettem haladt. A liften úgy ereszkedtünk le, hogy én újabb szökési tervekkel foglalkoztam, ő pedig erősen tartotta a kabátomat.

Az utczára érkezve bekanyarodott egy kávéházba, mely a Streetnek éppen a sarkán lévén, egy csomó újságot olvasó yanke-nek és henyélő köztársasági dámának volt kedvencz tartózkodási helye.

Leültünk.

Szép Heléna fagylaltot rendelt, én egy nagy porció sonkát, két spriczczer, nyolcz híg tojást és tizenöt darab pozsonyi mákos kiflit. Ilka erre visszaküldte a fagylaltot és hat karély mazsolás kalács mellé egy kupa habos kávét rendelt.

A missek és yankek először halkán nevetni kezdtek, azután valamennyien, bizonyos tiszteletteljes bámulattal néztek reánk. Mi jó étvágygyal ettünk; a köztársaságiak bámulása egy pillanatra se zavarta meg menyasszonyomat, aki a kávé után még négy pohár jéghideg sört is megivott és megevett hozzá hat darab sóspereczet. Ez kissé sok volt. A köztársaságiak élcelődni kezdtek. Egy szalmaszál miss megbotránkozva ragadta kebelére pincsi kutyáját, s lesújtó tekintet vetve menyasszonyomra, otthagya a kávéházat.

- Szélhajtó liba, - jegyezte meg megvető mosolylyal Ilka.

- Banda, - toldottam én.

- Lassabban, Lőrincz, - a feltűnést kerülni kell.

Göggel néztem szét a yankek között. Hah! jöjjön ide valamelyik, hadd rontsam fejéhez a keserűségemet, - éppen jókor... éppen jókor... S szinte fájt a testemben szilajon rohanó vér. Könnyíteni kellett magamon: megragadtam tehát a márványasztal sarkát és letörtem belőle egy darabot. A bámulat moraja zúgott végig a hatalmas termen. Mindenki látni akart. Néhányan tapsolni kezdtek. A kávé egy pillanatig figyelmesen nézett, azután nagy sebbel-lobbal felrohant a lakására, tiszta inget váltott, lesímította haját, fölrakta összes gyűrűit, s oly mély meghajlással járult üdvözléseivel elénk, hogy majdnem megpukkadtam a nevetéstől.

Feltűnően magas és illetlenül vékony ember volt. Frakkjának szárnya, hozzávetőleg, megütötte az egy métert. S bele nem fáradt volna az idegenszerű, egyenletes hajlongásba tán hajnalig sem, ha nem fenyegette volna a tengeri betegség, nem őt, hanem Grabowszki Ilkát.

- Elég! - intettem büszke jupiteri pose-al, melyet a képviselőház miniszteri szobájában akkor sajátítottam el, midőn egy rakás filloxera vert egri koldus adótörlésért folyamodott. Hol született?

- St. Domingóban, your Grace.

- Mi az a Grace? - kérdezte Ilka.

- Herczeg, - feleltem halkán - ez a czérna király biztosra veszi bennem a jó fogást. Lássuk egyébiránt tovább a cerclet. Tud magyarul?

- Tudok, kegyelmes úr.

- Ön francia?

- Nem, kegyelmes úr, angol vagyok.

- Szép, szép! Hogy érzi magát atyja?

A kávé meghajtotta lenge derekát s hódoló alázattal felelte:

- Tíz esztendeje meghalt, kegyelmes úr.

- Ah úgy! Ön tehát franczia?

- Igenis, franczia...

- Gyermekai is francziák?

- Igenis, kegyelmes úr, gyermekeim is francziák.

- Szép, nagyon szép! Örülök, hogy országukat megszemlélhettem és haladásukért hajlandóságot nyilváníthatom. Házas ön?

- Nem vagyok, kegyelmes úr.

- E szerint tehát gyermekei sincsenek?

- Nincsenek, kegyelmes úr.

- Ez szép. Meg vagyok elégedve. Most pedig menjen és rendeljen nekünk két kupa málnaszörpöt, négy liter szódát és vagy ötven darab karlsbadi ostyát.

A kávé homlokát törölgetve, szélgyorsan lódult a buffet felé. Grabowszki Ilka némi szégyenkezést fitogtatott, de azért sokat evett. A kávéház vendégei lelkes figyelemmel bámulták fényes mutatványainkat, s néhány riportert is a nyakunkra zúdítottak. Oláhul felelgettem az angol nyelvű interwiewra, de azért estére okvetlenül benne lesz egész beszélgetésünk az újságokban.

Evés után szép Heléna karomba fűzte karját s fizetvén, mentünk. A kávé szédítő sebességgel hajlongott. A vendégek kalapjaikat lengették. A járdán menydörgő hurrá! kiáltások fogadtak. Mindenki félre állt. A fülsiketítő lármában kevés szót értettem meg, sejtettem azonban, hogy rémítő étvágyunk zúdította ő bennök tomboló viharba a lelkesedést.

- Hogy ünnepelnek itt minket, hogy ünnepelnek...

- Igen, - felelte fölbigyesztett ajakkal Grabowszki Ilka, - nem tudják, hogy téged Fráternek hívnak.

Könnyű lett volna, hogy válaszul valamely zamatosan népies kifejezését a haragnak vegyem ajkaimra, a sikert azonban nem akartam kockáztatni. Menyasszonyom a harminczadik fagyaltostya elfogyasztása után ugyanis nagylelkűen beleegyezett, hogy térjünk vissza az ó-világba, s esküvőnk otthon, Budapesten, a Bazilikában tartsuk meg. Oda legalább Grabowszki uram összes ferenczvárosi »Millich Fra-Mám«-jai és piaczi »Zitz-Frau«-jai is be fognak férni. A magam részéről fanyar haragomban csak a hordár- és a kucséber-egylet dísz és örökös tagjainak meghívását helyeztem kilátásba.

Visszaérkezve a *St.-James House*-ba, menyasszonyom még egy pótparagrafust toldott a szóbeli szerződésbe. Kikötötte ugyanis, hogy ő csak abban az esetben hajlandó mindent elfelejteni, ha esküvőnkön a veteránok bandája fog muzsikálni.

- Teljes lehetetlenség! - feleltem indulatosan, - ez érdekes férfiak zenéje, kész borzalom... A sioux indiánok vad harsonázása ehhez képest lágy Chopin.

- Akarom, Lőrincz.

- Miért?

- Csak azért... - felelte makacsul a leány.
- Megmondjam az okát?
- Nem szükséges. Ebből a kérdésből különben azt veszem ki, hogy sértegetni akarod a mamát.
- Hallgatok, Ilka.
- Jobb is!

Nem akarta megvallani, hogy azért kívánja őket, mert a veteránokhoz, Grabowszki mamát diszkrét és gyöngéd érzelmek fűzik. Komoly és derék emberek ezek. A bevattázott lábú Grabowszki papa is bízvást helyet foglalhatott volna köztük, amikor Grabowszki mamának leánya született, de a galamb epéjű veterán férfiú nem tett ezért a dologért semmiféle patáliát. Félt szegény ördög, hogy Grabowszki mama válópört kezd ellene és ott bizonyítani fog. Beleegyeztem mindenbe. Muzsikáljon a veteránok bandája, jöjjön a tejszagú Ferenczváros, álljon fejetetejére egyvelesleg az egész ordinári társaság, legyen minden úgy, ahogy a Grabowszkiak akarják... majd megmutatom én, hogy a Fráterek unokája mégis csak meg fogja írni *Teendőink* című illusztris művét - hitves és törvényes gyermekek nélkül...

Forrt és tombolt agyam kohójában már ekkor az új terv; egészen bele fiatalodtam.

Július 18-án reggel elhagytuk a szállodát (az összezúzott repetáló óráért húsz dollárt metszettek ki az erszényemből) s omnibuszon a kikötőbe érkezvén, délelőtt kilencz órakor a Triesztbe induló *Albatros* fedélzetére szálltunk, Grabowszki Ilka úgy szerepelt rajta, mintha nőm lett volna. Még udvaroltatott is magának. Hallottam, hogy engem farmernek adott ki, akivel öt évet töltött a rengetegben. S oly élénken, annyi fantáziával, oly meggyőző erővel rajzolta kitünő helyzetünket a farmon, mint egy elsőrangú parlamenti szóhős, aki a gazdasági viszonyok rózsás képével akarja elvakítani a hozzá értő közönség szemét. Láttam, hogy az ő közönsége, mely javarészt praxisban levő amerikai farmerekből állott, egy szót se hisz el az egészségből, de nem szakítottam félbe. Hadd mulassanak egy kicsit ezek is.

Augusztus másodikán érkeztünk Budapestre. Ilkát, Grabowszki mama füle hallatára eljegyeztem, ő megbocsátott. Keblére zárta ízetlen sikoltozások között leányát, s nekem olyan katonás parolát vágott húsos kezével a tenyerembe, hogy három óráig fújtam. Azután megígérte, hogy visszavonja a följelentését a rendőrségnél.

- Nem volt szép, fiam, - mondta neheztelve - hogy ki tetszett lopni a fiókomból azt a kis pénzt, de hát nem bánom.
- Asszonyom! - szisszentem föl - gondolja meg, hogy mit beszél.
- No csak semmi komédia.
- Az ön pénzét... én...
- Nem is az öregapja!
- Ilka! - harsogtam felháborodva, - hallja ezt?

Grabowszki Ilka nevetve simogatott.

- Ugyan hallgass már, mama, - csitította anyját, - nem Lőrincz volt; *ketten* voltunk...
- Bocsánatot kérek...
- Megbocsátok fiam! - kiabálta Grabowszki mama és egész súlyával a nyakamba borult. Nem juthattam szóhoz. A lopás felerésze rajtam maradt. Akármit mondtam, Grabowszki mama jóakarattal integetett és mutatta, hogy azért a kis lopott pénzért egyáltalában nem haragszik.

Fordítottam egyet a köpönyegen.

- Köszönöm, drága mama, - rebegtem hálasan és megcsókoltam a kezét. Ő visszaadta csókomat és még egyszer a nyakamba borult. Szent volt a béke! beleegyeztek nagylelkűen abba is, hogy hazamehetek és megtekinthetem lakásomat.

Elbúcsúztam.

Grabowszkiék kikísértek az ajtóig, s ott elbocsátottak. Volt bennem annyi maliczia, hogy távozás közben csókot hintettem Ilka felé.

- Viszontlátásra, édes!

- Viszontlátásra, Lőrincz. Ne feledd esküidet...

Repeső örömmel siettem lakásom felé. Alig értem azonban a kapuig, midőn észrevettem, hogy Grabowszkiék szemfüles Adolfka inasa mindenütt a nyomomban van. Ez a semmirekelő adta hírül multkori szökésemet is. Úgy tettem azonban, mintha nem vettem volna észre. Fölmentem lakásomba, megparancsoltam inasomnak, hogy lopózzék ki a gangra és ha ott lepi a kis kajla orrú kémet, ragadja meg és hozza be. Péter hűségesen végrehajtotta a parancsomat. Fülön ragadta Adolfkát és berántotta az ajtón.

- Péter! Holnap estig itt tartod ezt a kölyköt.

- Meglesz, uram.

- Ha szólni próbál, lödd le!

- Jaj... jaj... - bömbölte halálra rémülve az ökölnyi legényke s térdre vetette magát. Azt hitte, hogy örültek közé került. Péter tudta, hogy komédia és ijesztés az egész, de tudta azt is, hogy ha ez a spión megszökik, akkor én másodszor is csak másodmagammal fogom elhagyhatni a várost. Keményen őrizte tehát a gyereket, míg összepakoltam és este tíz óra tájban másodszor is búcsút vettem a lakásomtól.

Ah, pokoli gyönyör. Egyedül szöktem s meg sem állottam Koppándig. Ott rossz hírek vártak. Birtokocskámból mindössze tíz sovány holdacska volt még az enyém s azonkívül - családi sírboltomon kívül - semmi. Az utazás sok pénzt emésztett. Nagyon csalódik azonban, aki azt hiszi, hogy ezek a szomorú tények zavarba hoztak. Bérlőmnek habozás nélkül eladtam ezer forintért a tíz holdnyi maradék földet s mivel semmi szín alatt sem tudtam rávenni, hogy toldja meg a vételárt még néhány forinttal, eladtam neki a - családi sírboltomat.

Megvette őseim hamvaival együtt kilenczvenöt forintért. Akkori szorultságomban még örültem is, hogy a nyolczszáz esztendő Koppándi Fráter család dicső hamvait kilenczvenöt forintért eladhattam.

III.

Teljes két esztendeig maradtam távol.

Tovább nem lehetett, mert csak éppen annyi pénzem maradt, hogy a vasuti jegyet kifizethettem. Elérkezett tehát az ideje, hogy hazajöjjek, szembeszálljak itthon a Grabowszkiakkal és tervben levő nagy művemre, valamint családi nevemre hivatkozva, a kormánytól valamilyes hivatalt kérjek arra az esetre, ha a vármegyében az új választásoknál nem boldogulok.

Egy kellemes őszi reggelen hiány nélkül érkeztem vissza lakásomba, melyet agg tanteom kegyéből ingyen élveztem, s tizenhat stamperli méregerős pálinka elfogyasztása után a helyzet tanulmányozásához fogtam. Megelégedéssel konstatáltam, hogy az adóprés munkája nem változott, a stréber strébernek, a szájhős szájhősnek maradt, s hogy Ninive ős assyr város

romjait Layard Austen Henry útbaigazítása nyomán Sir Stratford Canning csakugyan megtalálta. A parlament is olyan, mint két év előtt volt. A premier mosolyog és mindent megígér, a belügyminiszter »megfontolás tárgyává« teszi az agendákat, az igazságügyminiszter most is gúnyosan mosolyog, a földművelésügyi miniszter meg lázasan dolgozik azon, a mire semmi szükség. A miniszterelnök háta mögött azonban már nem ül Pulszky Gusztí. Nem változott szóval semmi, csak egy pár jó magyar családdal jutott több koldusbotra, néhány száz joghallgató személyében növekedett meg az egyetemen a jövő proletárjának hatalmas száma és, hogy Grabowszki mama váratlan halála után, a kétségbeeséséből nagy gyorsasággal felocsudó Grabowszki Ilka férjhez ment Flóriánhoz, egykori udvari borbélyomhoz.

- Derék Flórián! - kiáltottam lelkes éljenzéssel, - életem megmentője, szobrot emeltetek sirod fölé, melyre aranybetűkkel lesz örök dicsőségre fölvésve neved: FlórlÁn.

Spekulálni kezdtem.

Grabowszki Ilka halálos ellenségem lett, az bizonyos. Vesztemre fog törni minden áron, az még bizonyosabb. Flórián ellenben bárgyú, ez vigasztal is, bizonyos is. Ilkának pedig soha ebben az életben nem lesz többé alkalma rá, hogy szép, férfias orromat felfricskázza, ez a legbizonyosabb.

A veszélyt azonban kerülni illik, ha lehet, s az ellenséget okvetlen békíteni kell. Ezt a bölcs szabályt családom tagjai közül csak a férjes nők nem tartották meg.

Határoztam.

A paradicsombeli kígyó almával vette meg Évát, én öt kosár narancsot, tizenkét kosár citromot, hat tepszi szilvalekvárt, száz török sorsjegyet és Heinrich Gusztáv eredeti műveit küldöttem neki ajándékba, de nem kaptam választ s az ajándékot sem kaptam vissza.

Ujabb harmincz kosár citrom... Semmi. Két kiló puder... Egy szekér retek, hagyma, czeller, káposzta és egyéb vetemény. Semmi hatás. Egy öl eredeti magyar tragédia... Három hét múlva újabb hódolati küldemény gyanánt akkora Capot Rembrandtot küldöttem neki, mint egy óriási csiperke gomba. Öt darab vérvörös toll volt rajta, két méter csipke, másfél méter bársony és kétszázharmincz sokféle színű gyöngy. Három forint ötven krajczárt fizettem érte és abban bizakodtam, hogy ez a fényes ajándék meg fogja lágyítani a szívét.

Nem úgy lett.

Péter inasom hírül hozta, hogy az asszonyság odahaza rútul lehordta férjét, s a hódolati kalap átnyújtása után fájdalmas sóhajtozásokba tört ki.

- Hát aztán?

- Aztán kikergetett, - fakadt ki sértődve tökfilkóm és vállait vonogatta. - Alig tudtam kiugrani az ajtón, különben még egy kosár citromot is hozzám vágott volna. Az asszonyság nem olyan ám most, mint két év előtt. No hiszen... majd meg tetszik látni, milyen kövér és mennyit tud inni.

Hh!... Grabowszki Ilka tehát nem akar felejteni és megváltozott, megkövéredett s iszik. Gondolhattam volna. Ilyenek ezek a ferenczvárosi benszülöttek! Leányi fővel nádszálak, asszonynya lévén, mázsák. Szűrósak mint a galagonya és nehezek, mint a só. De hát mit akar velem? Csak nem képzelem, hogy nőül veszem, most, Flórián borbélyom tulajdonába lépve? Igazán bosszantó. Elfussak megint? Az ördögbe, de hát én, John James Kikiriki legyőzője, mindig csak fussak?

Inasomat azonnal kémszemlére küldöttem, s csakhamar megtudtam azt is, hogy Ilka összevissza kaparta urának az arcát, s érzelmeinek e szilaj lázadása után minden átmenet nélkül oly melancholikus hangulatba esett, mint egy elkárosult anyamedve, amelynek agyonlövik a

gyermekkeit. Nem is maradt sokáig a borbély-üzletben. Fölkerekedett, föltette tollas ajándékalapomat s az utcára lépve, egyik kebelbarátnéjának, Pantocsek Pepinek a kocsmája felé tartott. Három franczia turista szájtátva bámult utána: »Diable! quelle figure!« Az ám, monsieurs, két mázsa ötven cent. Próbáljátok meg ti is.

Egy óra múlva Péter inasom kihevült arczczal rohant vissza az újabb kémszemléről.

- Nos? kérdeztem izgatottan.

- Az asszonyság ittas! újságolta kárörvendve.

Grabowszki Ilka csakugyan lerészegedett és skandalumokat csinált. Pantocsek Pepi, melléje ülven, hiába vigasztalta, nem fogott rajta a csitító hang. A korcsma törzsvendégei kíváncsian hallgatták, de egy árva ígét se értettek abból, amit hol páthoszsza, hol méla érzelmességgel elmotyogott. Beszért egy hajóról, amely a tengeren úszott és egy Nro 12-ről, mely Nro 13-nak közvetlen szomszédságában volt. Beszért a rengetegről, színes papagályokról, indusokról, majmokról és egy győzhetetlen hősről, aki először letépte őt az édes mamája kebeléről, azután kihurczolta hajánál fogva a rengetegbe s ott vadmézet és édes gyökereket etetett vele. Emlegetett egy amerikai hotelt, amely ötemeletes, egy kávéházat, ahol roppant sok fagyaltostyát evett s közben akkorákat csapott kövér öklével az asztalra, mint egy haragvó sárkány. Legvégül pedig keserves zokogásban tört ki.

- Aher mein Liebchen, - csillapítgatta Pepi - ne beszélj ilyen bolondokat.

- Hallgass! - rikoltotta lángvörös arczczal Ilka; - ti ezt nem értitek...

Nem bizony senki. Jó is lesz, ha messzebb húzódnak tőle, mert ki találja ütni valakinek a fogát. Adják vissza neki a hatalmas hőst, hadd bomoljon ki vele még egyszer a világba, mert az a nyomorult Flórián borbély nem hozzá való. Meg fogja ölni... bizonyosan meg fogja ölni, azután fölkeresi ő maga a kedves férfiút, belekapaszkodik az üstökébe és tulajdon kezével hurczolja vissza oda, hol sakálok nyivognak éjjel s a sörényes bölény rekedtes bőgése hallszik...

Egész nap nem merem kibújni a lakásomból. Grabowszki Ilkától, az előzmények után ítélve, minden kitelik, - beláttam tehát, hogy ha életben akarok maradni, föl kell adnom atyám összes nagyravágyó terveit, el kell fojtanom magamban a tehetség erőteljes megnyilatkozását, abba kell hagynom *Teendőink* című művem (amelyből egyébiránt még egy sor sem volt készen) és meg kell hajlanom ama végzetes kényszer előtt, mely sorsomat ehhez a nőhöz köti. Lehetségesnek tartottam, hogy ez az asszony egyszer be fog lopódní lakásomba és egy sollingeni borotvával úgy elmetszi a torkomat, hogy fölszisszenésre se marad időm.

Estefelé megparancsoltam inasomnak, hogy menjen valamelyik vaskereskedésbe és vegyen egy olyan lakatot, amelyet semmiféle tolvajkulcs nem nyit.

Péterke elsietett.

Alig maradtam azonban magamra, midőn kinyílt az ajtó és belépett rajta Flórián borbélyom neje, Grabowszki Ilka. Meglepetésemben még a rémület banális sikoltásáról is megfeledkeztem. Kővé dermedve, hevesen dobogó szívvel, visszafojtott lélegzettel bámultam reá. Mekkorára változás, teremő atyám... két év alatt... Csak egy ferencvárosi polgárnő képes reá, hogy nyulánk, szép karcsu leányból ily illetlenül izmos és gömbölyű asszonynná váljon, mint Grabowszki Ilka, akinek komoly, majdnem szomorú arczáról az inasom által bejelentett ittasságnak legkisebb nyomát se olvastam le. Ellenkezőleg, az asszonyság nagyon is józannak, nagyon is elszántnak látszott.

Egy perczig hallgattunk.

- Foglaljon helyet, asszonyom, - szólaltam meg végre azon a bizonyos elfojtott hangon, melylyel már oly sok komisz visszaélés történt.

Grabowszki Ilka végigsímította kerek csípőin a kezét s zavartan, habozva felelt.

- Itt vagyok, Lőrincz...

Megütközve kaptam föl a fejemet. Az ördögbe... talán csak álom... Képtelenségnek tetszett, hogy ez az asszony ily halk, ennyire félénk, ennyire gyöngéd hangon szóljon hozzám. Azt hittem, zivatart fog reám zúdítani, melynek oly elementáris botrány lesz a vége, hogy még a rendőrség is elveszti bele a fejét s ime egészen más történt, Ilka könybe lábbadó szemekkel állt előttem s alig tudott megindultságában szóhoz jutni.

- Nem teszek szemrehányásokat, Lőrincz...

- Foglaljon, kérem, helyet.

- Elfelejttem a multat.

- Valljuk meg asszonyom - feleltem bátorságba kapva - hogy hamar megvigasztalódott és neje lett Flóriánnak. Egy borbély, egy közönséges borbély... Érti, hogy mit jelent ez!

- Nem tehettem mást. Akkori kétségbeesésemben szándékosan választottam ki magamnak ezt az embert, hogy ő nyelje el mindazt a keserűséget, amelyet én éreztem.

- Kínozta, szegényt.

- Kínóztam.

- Hallottam. Azért oly gyámoltalan, s ön azért ily viruló, mint az élet. Sziveskedjék azonban most már azt is megmondani, hogy miért keresett föl, midőn ajándékaimra rá se hederített?

Grabowszki Ilka hozzám lépett, megfogta a kezemet és a szemem közé nézett. Vakmerő elszántsággal néztem vissza.

- Azért jöttem, Lőrincz, hogy magammal vigyelek, - mondotta érzelmes, lassú, de biztos hangon, mely rögtön lehűtötte bennem a fitogtatott bátorságot.

- Engem, Ilka?

- Téged.

- Hová?

- Koppándra, a faludba, haza.

- Engem a falumba? Tudnod kell, kedvesem, hogy abban a faluban semmim sincs. Ami kis birtokocskám volt, azt eladtam. Két szalmaszál nem sok, de annyit se fektethetek keresztbe a saját földeimen. Eladtam még családi sírboltomat is, kitűnő emlékű őseim hamvaival együtt.

Grabowszki Ilka gyöngéden megsimogatta arcomat és mosolyogni kezdett. Lelkemre, nem is volt olyan csunya...

- Mindent tudok, Lőrincz - felelte biztató hangon - nem szükséges, hogy felvilágosíts, ott jártam magam, mert bizonyosan tudtam, hogy egykor vissza fogsz jönni, találkozni fogunk és ezzel sorsunk örökre el lesz döntve. Szüleim halála után eladtam házunkat az üzlettel együtt, s a kapott pénzzel visszavásároltam koppándi házatokat a földekkel együtt. Most minden az enyém, ami egykor a tietek volt. Flóriánnak még sejtenie sem volt szabad ezt a vásárt, különben elkergettem volna.

Meg kell vallanom, hogy az alatt a beszéd alatt oly különös forróság ömlött végig rajtam, mintha meleg víz zuhogott volna le a tagjaimon. Éreztem, hogy el vagyok veszve.

- Megvetted a Fráterek földjét... - rebegtem borzasztó zavarral.

- Meg fogsz győződni róla, mert odamegyünk.

- Mikor?

- Még ma.

- Hát Flórián?

- Flórián? - Ilka megvonogatta lusta megvetéssel a vállát. - Flóriánnak kifizetek ötszáz forintot és megparancsolom neki, hogy indítsa meg ellenem a válópört. Bizonyos lehetsz benne, hogy meg fogja tenni. Fél tőlem és jobban gyűlöl, mint az ördögöt. Ha megtudja, hogy pénzt is kap, meg tőlem is megszabadulhat, olyan komédiát tesz örömeiben, hogy be fogják vinni a rendőrségre, s közcsendháborításért okvetlen megbüntetik. Ismerem szegényt, - elégszer megvertem...

Gyönyörű kilátások! Akaratlanul összerázkódtam.

- Te ne félj, Lőrincz; - mondotta sugárzó tekintettel az asszony, s kedvtelve méregette öles termetemet. - Téged bajos volna megverni.

- Ismersz, Ilka, - mormogtam figyelmeztetőleg, - nem ajánlom, hogy valaki megboszantson.

- Ki merésznél?

- Csak azért mondom...

- Ismerlek, édes... Ki ismerne, ha én nem? Készülj az útra; a nyolcz órai vonattal elutazunk, Flóriánnak szóló utasításaimat Koppándról fogom megírni.

- Hallgass meg, Ilka...

Grabowszki Ilka elhúzódott tőlem, összeharapta ajkait és így kiált:

- Fölösleges, barátom. Megesküdtem, hogy minden furfangjaid daczára is az enyém leszel, tehát az leszel. Most már nem félek, hogy harmadszor is meg fogsz szökni, mert tudom, hogy egész vagyondod alig rúg nyolcz forintra. Előbb-utóbb tehát díjnokká kellett volna lenned, hogy éhen ne halj. Meglehet, hogy ezt is megtetted volna, én azonban nem fogok rólad lemondani. Ha ellenkezel, el vagyok határozva a legvégsőre. Meg foglak lesni az utcán és lelőlek... meglásd... soha sem beszéltem komolyabban, mint most... S ezek után most már szívesen meghallgatom azt, amit mondani akarsz.

Vége mindennek, gondoltam megtörve, - itt életemről van szó. Jövöm, tehetségeim, terveim, nagy munkám füst... füst... Nem lesz belőlem semmi. Visszazuhanok földművelő szegény embernek a barázdába, ahonnan boldog emlékü atyám szelleme ki akart emelni egykor. Isten veled dicsőség, földi szerencse, Isten veled, nagy temetés, melyen a tűzoltófőparancsnok is megjelent volna, a Fráterek utolsó sarja bele fog temetkezni a Grabowszkiak utolsó leánysarjának karjaiba és el fog veszni a nyilvánosság számára mindörökre. Sírni szerettem volna fájdalmamban.

- Beszélj, Lőrincz!

Beszéljek, beszéljek... midőn abban sem voltam biztos, hogy ha tagadó választ adok, nem lő-e le még itt, tulajdon lakásomban.

- Ilka, mondtam hevesen, nehogy észrevegye, hogy félek tőle, jőjj közelebb.

- Itt vagyok.

Megfogtam a kezét és úgy megszorítottam, hogy elvörösödött és felszisszent. - Összetöröd a kezemet; erressz.

- Felelj nékem Ilka; szeretsz te engem?

- Mindig szerettelek.

- Egyedül vagy?

- Nem értem...

- Nincs senki veled?

- Ugyan ki lenne?

- Például egy gyermek... kérdeztem némi habozással és elfordultam. Magam is elszégyeltem a kérdést, pedig nem volt benne semmi illetlenség. Grabowszki Ilka még nagyobb zavarba jött. Alig tudta mélyen elpirult arczczal elrebegni, hogy senkit sem kell magával vinnie; egyedül van.

- Nincs gyermek, Lőrincz... Senkim... - felelte mély lélegzettel. - Készülj az útra és ne beszéljünk többé erről. Nem akarom, hogy erről beszélj! Láthatod, hogy szabad vagyok és a tied akarok lenni. Elégedj meg tehát ennyivel és ne kényszeríts reá, hogy jogaimat - jól jegyezd meg magadnak, jogaimat - esetleg életed árán vegyem meg rajtad. Tőled függ most már, hogy szerencsétlenséget akarsz-e, vagy boldogságot?

- Ne bolondozz, Ilka...

- Vigyázz Lőrincz, vigyázz! - intett fenyegető tekintettel az asszony. Azután hozzám lépett, nyakamba kulcsolta izmos, kerek karjait, s mielőtt magamhoz térhettem volna, kétszer megcsókolt. Azt hittem leharapja az orromat, hogy elcsúfítson, de nem tette meg. Sőt midőn okosságból én is hízelegni akartam neki, oly szűzies ingerültséggel taszított el, hogy majdnem a kredencz éles rovátkáiba ütöttem bele a fejemet. Ebből is tudhattam, hogy mindennek vége. Grabowszki Ilka el van reá szánva, hogy hitvesem lesz. Menthetetlenül el vagyok veszve.

Azt hittem, hogy előbb haza fog menni a podgyásza után, de nem ment. Leült a diványomra s kijelentette, hogy megvárja, míg összepakolom a holmimat. Együtt fogunk kikocsizni az indóházba, az ő nyolcz kufferja már ott is van. Milyen biztosra vette a dolgot! Előre kiküldte bagázsiaját az állomásra.

Szomorú lemondással pakkoltam össze a czók-mókomat. Egyik darabot a másik után, lassan immel-ámmal.

- Siess! parancsolta az asszony.

- Ráérünk.

- Mit jelentsen ez, édes?

- Azt, édes, hogy ha meg találom unni a siettetést, itthagylak. Nem tűrök semmiféle zsarnokságot.

Grabowszki Ilka belátta, hogy szelidebb húrokat illik pengetnie, különben kisiklok körmei közül.

- Nem fogok zsarnokoskodni, Lőrincz, - felelte érzékenyen és felsímult a mellemre, mint egy óriási macska. Ugyancsak meg kellett feszítenem oszlop lábaimat, hogy föl ne döntsön.

A sikerrel egyelőre meg voltam elégedve. Szótlanul podgyászoltam tovább s hős atyámra gondolva, bocsánatot kértem szellemétől, hogy nagy tervei közül egyetlen egyet sem lesz módomban megvalósítani. Ilka nyilván észre vette, hogy ünnepélyes arczom bús lelki temetkezésnek a leplezője, mert nem kodácsolt bele a hangulatomba. Némán, figyelő tekintettel ült helyén. Nem valósult abbeli forró óhajomásom sem, hogy hatalmas tagjai alatt le fog törni a diványom, s ha jó erősen meg találja magát valahol ütni, talán még időt is nyerhetek - a sors ellenem dolgozott mindenképpen, nem történt semmi.

Esti fél nyolczkor Péter inasom kocsit hozott, s gúnyos mosolylyal kívánt szerencsés utat. Hah! ha kezembe kaphattam volna kiálló nagy füleit...

Elindultunk. Grabowszki Ilka kénytelen volt hozzám szorulni a szűk bérkocsiban, különben nem férhettünk volna. Bosszút állottam rajta; családom ismert erélyével addig szorítottam, míg kegyelemért nem esdekelt suttogva, szégyenlősen, mintha vétekben találtatott volna. Gyönyörködtem a szorongásán, s mentél jobban könnyörgött, annál szilajabbul fészkelődtem. Így megkínózva érkezett ki velem az indóházba. Alig tudott lélegzetet venni. Ott azonban észrevette, hogy czélom tulajdonképpen galád merénylet volt bordáinak épsége ellen, s ez a tapasztalat felbőszítette. Nem szólt egy szót se, csak belém villámlott a szemeivel. Ebből eleget értettem. El voltam azonban szánva reá, hogy fölveszem a harczot, ha kell, még körmei ellen is, s busásan vissza fogom neki fizetni, hogy karrieremet tönkretette. Szenvedjünk együtt.

Kitünő őseim falujába érkezve, meggyőződtem róla, hogy Grabowszki Ilka csakugyan igazat mondott. Megvette házunkat, földeimet, szőlőnket és családi sírboltomat, hol örök emlékezetű édes anyám mellett hős atyám aludta dicsőült álmát. Nem tagadom, hogy némi meghatottság vett rajtam erőt. Rászántam magamat, hogy megcsókoljam az asszonyiség kövér kezét, és így szóljak hozzá:

- Óh, nemes hitvesem...

Ez annyira megindította, hogy elfeledte haragját, nyakamba borult és zajos zokogásban tört ki.

- Lőrincz, Lőrincz! Én mindenem...

- Rózsám, violám, tulipánom, virágom; mindenféle szép virágom! - kiabáltam harsogó hangon.

- Oroszlánom, oroszlánom... - nyögte ő és - még egyszer keblemre borult.

Délután, mialatt Ilka parancsot írt Flóriánnak a válópör megindítása végett, magamra öltöttem fekete kabátomat s ünnepélyes hangulatban ballagtam ki a koppándi temetőbe családom sírboltjához. Mentől közelebb értem a halál e nyugalmas országához, melyben egyformán véget ér a jó a rosszal, s békében meglakik egymás mellett a gyermekkel az anyagyilkos, annál jobban szédült a fejem. Nem tudtam kitalálni okát, de éreztem, hogy lassanként lilaszínű foltok támadnak elhomályosodó tekintetem előtt, tagjaim megnehezednek, ajkam ónszínűvé válik, s ereimben lomhán, nehezen mozdul a vér. Különös, tűnődtem zavaros fővel, miközben a sírbolt vasrácsozatára támaszkodtam, hogy megtarthassam az egyensúlyt, - ha ittam volna, most azt hinném, hogy hatalmasan be vagyok rúgva, - nem ittam azonban semmit. Legkülönösebb az volt, hogy minél jobban szédültem, annál tisztábban láttam magamat is, Grabowszki Ilkát is, - csakhogy éppen tíz évet vénültünk e néhány percz alatt, míg ez a borzasztó szédülés hatalmában tartott. Láttam magamat a válóper után oldala mellett a templom kövén. Ah! A mi esküvőnk... Utolsó szomorú fejezete burleszk életemnek, - felérő érték dolgában a megsemmisüléssel. Azután évek jöttek, évek mentek; hangos lett a koppándi udvar: három fiú és két leány futkosott rajta s hajszolta fűzfavesszővel a megriadt malaczokat. Öt apró gyermek s valamennyi az enyém... Ez több volt annál, mint amennyit ki tudtam állni. A világ megfordult velem, szemeim elől sűrű sötétség nyelte el a lilaszínű foltokat s a rá következő pillanatban halálos ájulás ütött le lábaimról. Lezuhantam a sírbolt lépcsőiről a kankalinok és démutkák közé a fűbe...

Nem tudom, tisztelt közönség, hogy meddig tartott a halállal ingerkedő élet e fantasztikus játéka, mely nyomtalanul kitörölte emlékezetemből mindazt, amit eddig az önök tudomására hoztam, bizonyos csak annyi, hogy míg eddig egy tarka harlequin rikító színeivel figuráztam ki egész életemet, ezután el fogom beszélni önöknek a valót. *Előlről kezdem az egészet;* kérem hallgassák szives türelemmel.

NEGYEDIK FEJEZET.

I.

Huszonnyolcz éves voltam azon a napon, midőn megkértem a velünk egy faluban lakó Grabowszki földbirtokos leányának a kezét és kosarat kaptam. Magam sem tudom, hogyan történt... kissé elfeketedett szemeim előtt az egész világ, s mintha egyszerre kiszáradt volna lábaim alatt a föld. A dolgot titokban tartani természetesen nem lehetett. Hazamentem a szüleim házába és elmondtam nekik mindent. Atyám, ez az egyszerű derék ember, aki mindig ajkain hordta a szívét, egy-két szóval vigasztalt, azután lóra ült és kilovagolt a határba a munkásokhoz. Anyám tett-vett az asztalon, megigazította a névjegytartó kosarat, elsimította a fekete ruháján a ránczokat, azután hozzám fordult és megsímogatta gyöngéden a hajamat.

- Ne bántson ez a dolog, Lőrincz - mondotta rövid hallgatás után, ne bántson, édes fiam, mire való? Tudom én, hogy rosszul esik az ilyesmi, de te ne búsulj többet. Majd elkövetkezik édes fiam a te időd is. Majd visszahívna még az a nagyralátó Grabowszkiné, ki úgy szakadt ide mihozzánk, az idegenségből, hogy egyikünk se lesz soha tisztában a familiájukkal, de te nem fogsz visszamenni hozzájuk tudom én azt... Nagyon megbánja még egyszer Ilonka is, hogy ilyen gyerekleány észszel veté ki az ablakon a szerencsáját.

- Ne beszéljünk róla, anyám.

- Nem is én többet, nem is... Dehogy érdemlik ezek az emberek, hogy szomorúsággal legyünk. Hallgass ide, Lőrincz...

- Hallgatom, anyám.

- Mondám, édes fiam, te pedig szivedre vegyed, amiket mondok, mert jót akarok én mindig. Azt akarom Lőrincz, hogy ne menj még vissza Pestre, bár egy hétig, hanem maradj itt mivelünk, falun. Megjelented a főlebbvalódnak, hogy nem tudom mit jelentesz meg, hanem valami affélét okvetlen, hogy nem mehetsz még... Egy hét nem a világ. Ha restáncziák lesznek, te hamar kipótold, szorgalmas vagy, fiatal vagy, győződ a munkát. Senki a minisztériumban te véled nem lehet vetélkedő. Azt akarom, tudod édes fiacskám... azt akarom, hogy lássanak itten. Lássa mindenki a faluban, hogy nem vert le lábadról a Grabowszkiék gögje. Nem is igen bánod már, ugy-e Lőrincz?

- Majd megpróbálom, anyám.

- Meg is kell, meg is kell, - meglásd, hogy nem bánod meg. Aztán lelkem, fiam, - folytatta csendes rábeszélő hangon az édes anyám, - ha én a te helyedbe volnék, akkor úgy tennék valahogy, mintha már réges-régen elfelejtettem volna. Nem tudom én azt néked megmondani, hogy miképpen gondolom, de találj ki magadtól s a szerint tégy. Még fiatal vagy; szegények vagyunk ugyan a mi barázdánkban, de te ragaszkodol a földhöz és meg fogsz térni hozzá, ha elunod a hivatalodat Pesten, s vissza kívánod rossz embereid helyett a becsületes embereket. Egyszóval, édes fiam, én megmutatnám helyedben annak a kevélykedő Grabowszki familiának, hogy visszautasító szavuk csöppet se bántotta meg a lelkemet. Megteszed, Lőrincz?

Szórakozottan s még mindig leverten csókoltam meg az anyám kezét.

- Meglehet, mama; még nem tudom...

- Haj pedig ezek be megérdemelnék, - folytatta élénken anyám - Grabowszki felfuvalkodott ember; az Isten tudja, mire olyan kényes. Mióta felhagyott az üzlettel és megvette ezt a birtokot, azóta még egy felpántlikázott komlókaróval sem lehet ő neki felérni orrát, olyan magasan tartja. Segít ebben a munkában a felesége is, a leány pedig... a leány... Bizony nem is

igen lehet azt tudni. Ennekelőtte azt hittem, hogy Ilka szívét érintetlenül hagyta a pénzre számító kalmár szellem, látom azonban, hogy ő is a vagyon szerint méri az embert. Már nem is jön többet erre felé. Úgy látszik, hogy csak komédiázott veled, Lőrincz. Rossz gyermek... Pedig szerettem s jónak hittem...

- Meghalt, feledjük el anyám.

- De te élsz fiam és nem fogod elfelejteni, hogy mivel tartozol önérzetednek, melyet csak a vagyonra és pompázkodásra éhes emberek megsértettek.

- Nem felejem.

- Ne te! Nem szabad, hogy rossz kedvedet lássák. Vedd úgy, mintha semmi sem változott volna.

- Úgy veszem.

- És itthon maradsz még? Egy hétig, fiam.

- Igen, anyám.

- Így Lőrincz. Így! No bizony édes gyerekem nem olyan siralmas dolog ez, hogy asszonyos szomorúság hervaszsa le arczodról az életnek színét.

Nem is illenék úgy-e? Az ilyen erős, szép ifjú ember, mint te - hála Istennek! - találhat elég leányt, ha akar! Aztán kemény legyen a fiatal ember, mint az aczél! Mint a szikla, édes fiacskám, mint a szikla... Kiveszett egy rossz kicsi leány a kezéd alól, annyi. Kerül helyébe száz is! Óh, kedves fiam, ha soha se leszen nagyobb fájdalmad ennél, te vagy bizony mondom a legboldogabb ember ezen a földön. Elmész?

- Kisétálok a kápolna felé.

- Jó lesz ha vigyázol, Lőrincz; Grabowszkiék is arra szoktak járni. Grabowszkiné, mióta arra a vastagnyakú Flórián nábobra vetette ki a hálóját, nemcsak leányát viszi magával, hanem férjét is, pedig az szívesebben ülne bevattázott, köszvényes lábával otthon a tűzhely mellett.

- Majd meglátom, anyám.

- Miért találkoznál velük ma? Holnap nem mondom... Lőrincz fiam...

- Parancsol mama?

- Nem én semmit. Csak azt szeretném... azt akarnám, édes fiam, hogy ismét a régi légy... Rosszul esik, hogy ilyen komoly az arczod.

S anyám megsímogatta végtelen szeretettel az arczomat. Szemembe nézett, mosolygott, - óh, drága, édes anyám! és így szólt hozzám:

- Boldog volnék, ha ismét jókedvű lennél...

- Az leszek, az leszek...

- Az ilyen öreg asszony, mint én, megkívánja ám a maga napját, - az én napom pedig a te nevetésed, Lőrincz. Szomorú éjszaka lesz az nékem, midőn te már nem fogsz nevetni többé.

- Rajta leszek, hogy mindent elfelejtsek, ami kellemetlen. Huszonnégy óra múlva már semmi-re sem fogok emlékezni.

- Adj a Isten!

- Majd meglátod, mama.

- Atyádat nem keresed föl?

- Most nem... Később...
- Búsul ám ő is a dolgod miatt...
- Nem érdemes.
- Nem, nem...

Elbúcsúztam anyámtól és kimentem. Szükségét éreztem a szabad levegőnek, hogy megkönnyebbüljön kissé a fejem. Hiába titkoltam volna, - a visszautasítás sértett és megalázott. Ilka semmivel sem indokolta, hogy miért nem fogadja el ajánlatomat. Még ürügyet sem keresett; semmit, semmit...

Tudtam, hogy anyám szorongó tekintettel ügyeli lépteimet az ablak mellől, de nem néztem vissza. Gyors léptekkel haladtam a kápolna felé. Találkozni *akartam* velök. Látni akartam őket, hogy megmutassam: élek és élni fogok. Látni akartam még egyszer azt az embert is, akinek a kedvéért visszautasítottak. Isten tudja, mi hajtott előre; talán a dacz, talán a vérem, mely valóságos kevély lázadással ingerelte bennem a sértett büszkeséget: nézz a szemük közé és mutasd meg nekik, hogy nem haragszol. Hadd lássa különösen az az ember, hogy könnyű szerrel engeded át neki a leányt és természetesnek találod az új helyzetet. Ha Grabowszki Ilka, ez az ideges, nyúlánk, szőke leány, aki oly érzelmes lélekkel játsza Chopint, mintha soha a holdvilágnál és az örök szerelemnél egyébre nem gondolna, el tudja hitetni, hogy vonzalmat érez a nábob iránt, ám vegyék észre azt is, hogy a visszautasított kérő méltányolni tudja ezt a gyönyörű választást és belenyugszik. Részvétet ő iránta ne érezzen senki!

Stein Flóriánt gazdag földesúrnak ismeri az egész vármegye: magában álló ember, szülők, testvérek nélkül, - van elég módja hozzá, hogy jövődöbeli hitvesét mindennel eláraszsa, amit csak egy szeszélyes női szív megkívánhat, - s az bizonyára oly előny, melylyel az én szerény vagyoni viszonyaim nem versenyezhetnek. Egész örökségem, amelyre számíthattam, atyám kétszáznegyven holdas koppándi birtoka volt, s ezen is rajta volt még a megyei bank hatezer forintos kölcsöne, melynek terheit szegény édes atyám eleget panaszkolt. Ezek a kedvezőtlen anyagi viszonyok birtak reá engem is, hogy legyőzzem hajlamaimat a gazdálkodás iránt és hivatalnoki pályára lépjek. Én nem voltam családomban az első, aki állami szolgálatba került. Nem bántam meg; ki tudtam használni az alkalmat és gyorsan tisztába jöttem vele, hogy a tehetség egymagában véve semmit sem ér. Ravaszság, élelmesség és a hízélgés nehéz művészete nélkül ki tudja meddig maradtam volna az apró fogalmazócskák büszke gárdájában, míg így, egy miniszteri tanácsos mellett, aki fejének ürességét mértéktelen szigorral takargatta és egy miniszter alatt, aki fényes családi nevén és roppant vagyonán kívül semmit sem hozott magával a kabinetbe, aránylag nagyon hamar elértem a titkári állást.

Próbát tettem a szorgalommal is, de eredmény nélkül. Be kellett látnom, hogy se a szorgalom, se a tehetség, se a családi név, megfelelő vagyon nélkül, nem ér semmit. Másféle érdemekre van szükség, megszereztem tehát ezeket a másféle érdemeket is. Kezére játsztam főlebbvalóimnak azt a tehetséget, amelynek híjjával voltak.

Titokban kidolgoztam egy röpiratot, s ebben a saját eszméimet úgy adtam elő, mintha azok a miniszter úr ő kegyelmességének fejében forrtak volna. Ráfogtam a saját gondolataimat, s ő vállalta őket. Tudta, hogy a banális Teendőink cím alatt megjelent röpirat kitől való, sokkal tapintatosabb volt azonban annál, semhogy ezt elárulta volna.

Névtelenül löktem eszméimet a nyilvánosságba, hadd találgassák könnyen kijátszható lapjaink a szerzőt. A kegyelmes úr méltányolta bennem ezt a jól kiszámított szerénységet, s némi elismerésül, hogy a lapok a röpirat megjelenése után egy hétig majdnem állandóan a neki tulajdonított széles kaliberű tervezetekkel foglalkoztak, soron kívül miniszteri titkárrá neveztet ki. Barátsága egy rakás ellenségembe került. Nem törődtem velük. Megtanultam már

akkor azt is, hogy jókora adag frivolitás nélkül tehetséges ember ebben az országban csak úgy érvényesülhet, ha - *meghal*. Előbb nem ismerik el azok, kik már együtt szívják a táborban a közös pipát, s a bekéredzkedő új jövevényt erélyes rúgásokkal hajlandók elzavarni. Ily úton nyervén el állásomat, természetesen, hogy az állással együtt azt is kevésre becsültem, aki adta. Ah! ha gazdag ember lettem volna! Mily nagy gyönyörűsége a vagyonnak, hogy fölöslegessé teszi az álarczot, a társadalmi komédiázást és a soha el nem fogyó udvarias mosolyt. Mennyi megvetéssel sujtottam volna le mindenkit, akinek ürességéről meggyőződtem. Mekkora boldogság lehet az, ha függetlensége tudatában tartózkodás nélkül mondhatta ki az ember: ostobák, ostobák! Beleértve, ha rászolgált, ebbe a hosszú fülű társaságba önmagát is.

Kiérkeztem a rétek mellett a kápolnához.

A kukoriczaföldek mellett tehenek legelésztek a fűben. Nyílt arczú, sugár parasztfiúcska őrizte őket.

- Jó napot, úrfi! - kiáltott már messziről, s futva érkezett elébem.

- Jó estét, Péter; mi baj?

- Nincsen, isten után, semmi; de hogy tegnap nem jöve erre felé a nagyságos úrfi, azt gondoltam, hogy immár el is méne falunkból megint.

- Még nem megyek, Péterke; vártál?

- Igen, biz én!

- Miért vártál?

A fiú megvonogatta vállát, s zavartan tépegette ostoros csapóját. - Nem tudom, instálom, - felelte lassú szóval, - vélem azonban senki sem beszél ám olyan szépen mint az úrfi...

- Azért-e csupán?

- Azért.

- Ne félj semmit, Péter; megígértem, hogy gondoskodni fogok rólad. Magammal nem vihetlek, de beszerezlek az édes anyámhoz; ott aztán meglehetsz holtig. Jó lesz így?

- Be jó lesz, instálom! Az vala mindenkori a vágyódásom, hogy bár a nagyasszony házába kerülhetnék egyszer. Hűséges cselédje leszek, megbecsülöm, nem leszen panasza reám, ígérem szentül.

- Jőjj fel ma este hozzánk.

- Igenis, ma este. Sétálni mén az úrfi?

- Sétálni. Péter, járt valaki erre?

- Imént láttam Grabowszki úrékat az erdőszélen; négyen vannak. Velök vagyon a »róka« nagyságos úr is.

- Stein úr is?

- Ő is, a vörös hajával...

A nábobot vörhenyes haja miatt hívták »róka« úrnak a koppándiak, jóllehet Stein Flórián meghazudtolta magára nézve a példaszót. Nem volt rossz ember. Bőven adott, ha kértek. Sok szívjóság és sok lomha szelídség lappangott benne is, mint jóformán minden nagy izomerejű, gazdag emberben, aki szereti a terített asztalt és a hosszú, mély álmat.

Otthagytam a fiút, s a kápolnán túl elterülő erdő felé tartottam. Szükségét éreztem, hogy lásson az egész család. Szereztem annyi fegyelmet arczom vonásaiba, hogy csak az verődjék

le róluk, amit mutatni akarok. A megsértett imádó haragja indokolt, a visszautasított kérőé: nevetséges. Én leszek bizonyára a legutolsó, aki csípős megjegyzések czéltáblájául teszi ki a nevét. A helyzet meg van adva; elfogadom tehát olyannak, a milyen. Egyszerű, közönséges, mindennapi dolognak, ah!... hisz végre is igaz; színes szappanbuborék a mindent elrothasztó idő kezében az egész világ... Komédiások és bohócok kergetik egymást rajta, nyomorult labdái gyanánt a véletlennek, tele kétszínűséggel, aljassággal és éhes ösztönökkel, csoda-e, ha ebben a hódolatos keringésben lassankint még a legmorálisabb teremtmény is elveszti ifju, naiv hitét mindabban, amit isteni fehérségnek nevez a szívesen hazudó érett komédiás...

II.

Az erdőség szélén levő kellemes tisztáson, melyet Grabowszkiék kastélyszerű házából körülbelül kétszáz lépésnyi távolság választott el, elsőnek Stein Flórián urat, falunk nábobját pillantottam meg. Jól megtermett, csinos, szakállatlan arcú úri ember volt, apró, tunya kifejezésű szemeiben a közöny leplezetlen álmoságával, mozdulataiban egy kifogástalan toalettebe bujt Herkules nehézkességével.

Őszintén mondom, hogy nem haragudtam rá. Más viszonyok között talán még rokonszenvet is éreztem volna iránta. Nyíltsága, jó szíve, nehezen ingerelhető természete, durvasága éppen nem szolgált reá, hogy gyűlöljem azért, mert a birtokában levő hatalmas vagyon tönkretette egy kedves ábrándomat. Nem ő a hibás, talán fogalma se volt róla, hogy szenvedtem érte.

Grabowszki mama leánya mellett állt s e pillanatban előre intett. A leány meglepetve fordult vissza. A nábob észrevette ezt az ideges mozdulatot, vállat vont és szivarját szívtá.

Mosolyogva léptem a társasághoz.

- Bocsánat, ha esetleg bizalmas konferenciát zavarok meg... Jó estét, asszonyom! Megengedik?

- Jöjjön, titkár úr, jöjjön! - felelte tüntető előzékenységgel Grabowszkiné s előrehajolt, hogy nyers japán selyemjaquet-jának értékes csipkéit megbámulhassam, - éppen ebben a pillanatban beszélünk önről.

- Nagysád mindig szeretetreméltó.

- S ön, uram, mindig udvarias. Ismerik egymást az urak?

- Volt szerencsém - felelte lassú főhajtással a nábob.

- A megyebálon, nemde?

- Azt hiszem. Rólam kegyeskedett megemlékezni, asszonyom?

- Úgy van; leányom azt hiszi, hogy ön neheztel ránk. Valóban nagyon sajnálnám, ha az a jó viszony, mely családjaink között eddig fennállott egy... hogy is mondjam csak... talán egy félreértés miatt, igen, igen... egy félreértés miatt, meglazult volna és ön nehezteléssel gondolna reánk.

- Miért neheztelnék, asszonyom?

Ő nagysága kissé zavarba jött. Furcsának találta kérdésemet... Jobban tette volna, ha hallgat.

- Ah, istenem, hát a dráma miatt, - folytatta vidám nevetést erőltetve, - Ilka azt hiszi, hogy ön még nem emanczipálta magát annyira az ősember szokásai alól, hogy az érzelmekben is bizonyos okos rendszert tudjon tartani. Ki tehet róla, ha a mai férfiak annyira érzékenyek.

Mindig jobban... Ő nagysága érezte, hogy erről a dologról mindenképpen hallgatni kellett volna.

- Nem olyan érzékenyek asszonyom - feleltem mosolyogva - biztosítom önt, hogy ha valaki, én okvetlen okos rendszert látok egy oly házasságban, melyet tekintet nélkül az ősember szokásaira kötnek meg.

- Azt hiszi?

- Meggyőződése.

- Mióta?

Ez a kérdés vágott. Természetesen azonnal észrevettem a célzást, de elhatároztam, hogy nem szolgáltatok ki magamat.

- Mindig így gondolkoztam.

- Például tegnapelőtt?

- Akkor is.

- És tegnap?

- És ma.

- Holnap is? - kérdezte könnyedén a leány.

Grabowszkiné feddő tekintetet vetett reá azért az elhamarkodott kérdéséért, de elkésett vele. Vállat vontam reá.

- Sajnálom, hogy nem tartozom amaz emberek közé, akik meggyőződésüket naponként változtatni tudják. Ez nagyon gyakorlati, nagyon bölcs, nagyon modern szokás, de szükséges hozzá egy kis jellemtelenség is. Meg kell egyébiránt jegyeznem, hogy ebből a fajtából közvetlen közletről még egyetlen egy példánynyal se ismerkedtem meg.

Grabowszki mama e közben nyilván azt gondolta, hogy nagyfokú szabadelvűséget fog ki-mutatni, nehogy azt higgyem, hogy veszélyessé válhatok valaha akár reá, akár leányára nézve, s még el találjam bízni magam. Legjobb lesz tehát, ha leányát egyedül hagyja velem! ebből talán észre fogom venni, hogy mennyire becsülnek ott, ahol súlyával egy négyezer holdas birtok töri össze Stein Flórián háta mögött »elhamarkodott« ajánlatomat.

- Stein úr, kérem!

A nábob megfordult, s szokásos nyers hangján kérdezte:

- Velem parancsol?

- Kísérjen el egy pillanatra.

- Nagyon szívesen.

Ő nagysága nyájas mosollyal fordult felém és így szólt:

- Ne nehezteljen reánk.

- Soha, asszonyom, soha!

- És megengedi úgy-e, hogy néhány perczre magára hagyjam önt a leányommal. Konspirálni akarok Stein úrral, s a nyilvánosság ki van zárva. Kedves gyermekem, bírd rá Fráter urat, hogy amennyiben megteheti, váljon el kellemes emlékekkel tőlünk.

S Grabowszkiné barátságosan intett.

Ezután a nábob karjába fűzte kövér karját s a kastély felé indult. A nábob engedelmesen lépegetett oldala mellett. Semmit sem értett az egész manőverből, de ment. Talán nem is törődött vele valami nagyon. Grabowszkiné gyors járású esze a tekintély megnyugtató erejével nehezedett agya velejére, melyben állandóan elég üres hely akadt arra, hogy a saját gondolatai eltévedjenek benne s ne találják meg ajkain keresztül a kifelé való utat.

Grabowszki Ilka nem mutatott meglepetést. Annyi önuralmat kényszerített magára, hogy még engemet is meglepett vele. Egyébiránt jobb így...

- Megértette, kedves barátom, a - mamát? - kérdezte gyorsan s nagy figyelemmel, fürkészve nyugtatta rajtam tekintetét.

- Megértettem, kisasszony.

- Ah!

- Nagyon egyszerű...

- Magyarázza meg, édes Lőrincz. Lássá, nem vagyok se túlságosan találékony, se túlságosan kíváncsi, szeretném azonban tudni, hogy jól érti-e vajjon a mamát, vagy csak képzeli - hogy azokban a mi úgynevezett női cselszövényeinkben nem szokott eltévedni.

- Kívánja, hogy megmagyarázzam?

- Sőt kérem!

- Nyugtasson meg engem, hogy nem okozok kellemetlenséget azzal, hogy a történetek után ismét szemtől szembe állok önnel. Szükségem van arra a nyilatkozatra.

- Legyen nyugodt - felelte hideg mosollyal, napernyőjével játszva a leány, - nekem nem kellemetlen az, hogy ön itt van.

- Köszönöm. Nem is sejti, kedves barátnőm, hogy ez a nemes lelkű kijelentés mennyire megnyugtató engem. Eddig még egyetlen hölgynek se okoztam kellemetlenséget, s éppen azért bosszankodtam volna magamra, ha életem ez egyik legfőbb szabálya ellen éppen ma véténék.

- Mit akar ezzel mondani?

- Szóra se érdemes. Fölteheti azonban a mamáról, hogy nem ok nélkül hagyott itt engem önnel - négy szem között.

- Gondolja?

- Ne bántsuk ezt a színvonalú kérdést, édes Ilka, - megengedi ugy-e, hogy ezután is így szólíthassam.

- Folytassa...

- Nagyon egyszerű az egész. Szokásban levő diplomáciai manőver, - a mamák régi, gyakorlati fegyvere minden oly kérővel szemben, akit a vetélytárs kedvéért okvetlenül ártalmatlanná akarnak tenni. Arra van szánva, hogy az ön szívéből, hajlamaiból és gyöngéd ábrándjaiból kitörüljék az én emlékeimet. Az ideált nem lehet ledönteni kalapáccsal, megpróbálják hát fitymálással, s száz eset közül talán csak kétszer nem érnek célra.

Grabowszki Ilka ajkait harapdálva nézett félre.

- Ideál?

- Az ön ideálja... Nem tagadhatja, - folytattam nevetve, - hogy én fényes ideálja voltam önnek.

- Tréfál, barátom...

- Igaza van, mindez csak tréfa és álom. Ön azonban rögtön megérti, kedves Ilka, a tréfát és nem haragszik érte. Miért is haragudnék? Három esztendeig azt hittük, hogy rettenetesen rokonszenvezünk egymással. Ön jóságos volt hozzám, én pedig úgy törtem magam a siker után, hogy valóságos gúnytárgya lettem a minisztérium könnyebb vérű hivatalnokainak, akiknek fogalmuk sem volt róla, hogy amidőn némi elismerés kivívásáról volt szó, akkor nemcsak a siker és a kegyelmes úr jóakarátának megnyerése ösztönzött arra, hogy feláldozzam a munkáért az éjszakáimat is. Honnan tudták volna, hogy míg a miniszteriális akták halmazában keresgéltem a megoldásra vezető módot, addig is az ön arcza lebegett szemeim előtt, s arról a jövőről ábrándoztam, mely egykor az ön oldalán várakozik reám. Ismétlem, hogy minden csak tréfa, csalódás és álom.

- Nem az.

- Még rosszabb...

- Az ön csalódása - meglehet...

- Az én csalódásom, édes Ilka! De hát ki mondta önnek, hogy csak én csálódok? Nem, nem! Bocsássa meg nekem ezt a merész őszinteséget, de nem csak én vagyok az, aki megcsalatozott ebben a szép tavaszi álomban, hanem - ön is.

- Valóban? Tehát én is...

A leány nevetve, büszkén, egy kis zavarral nézett reám.

- Ne nézzen úgy reám, kedves barátnőm, - talán kimagyarázom is magam. Végre is csak arról van szó, hogy ön szintén csálódott bennem, mert én - ime bevallom bűnbánattal - sokkal több vonzalmat mutattam ön iránt, mint amennyi valósággal a szívemben élt. Ön bizonyára azt hitte, hogy a visszautasítás szerencsétlenné tesz.

- Nagyon őszinte...

- Mint mindig, - feleltem szárazon, - ez családi vonás nálam. Ön azonban nem veheti megbánásnak; csak egy mellőzött *szegény ember* felvilágosításairól van szó, aki őszintén sajnálná, ha némi lelkiismeretfurdalást okozott volna önnek. Úgy van, édes Ilka, kissé én is ámítottam önt, találkoznom kellett tehát önnel, hogy elutazásom előtt megnyerjem bocsánatát. Önnek jó szíve van, nem fog haragudni reám. Neje lesz Stein Flóriánnak, becsülni fogja...

A leány merészen intett.

- Szeretni fogom! - felelte daczczal, kipirulva.

- Elhiszem. Ön így szokott...

- Vigyázzon, Lőrincz! Ez a megjegyzés sértő.

- Isten őrizz! Vigasztalhatatlan lennék, ha életszabályom ismét kérdésessé válna. Nem, nem! E pillanatban sokkal őszintébb bűnbánatot érzek, semhogy sérteni akarnám. Higgye el, hogy nem akarom. Elhiszek mindent, amit ön mond és éppen olyan jól tudom, mint ön, vagy Grabowszki mama, hogy a rőtfejű nábob kitűnő férj lesz. A nemzetsége *majdnem* olyan régi, mint az enyém, vagyona pedig éppen tízszer akkora, mint például - az öné. Kérem ne szakítson félbe! Azt akarom megjegyezni, hogy édes anyjának nem volt igaza személyemre vonatkozó kritikájában, mert én a gyakorlati életnek vagyok a híve s éppen ebből az okból elítélek titokban minden úgynevezett szerelmi házasságot. Szerelem, szerelem! Milyen mese! A pénz a fődolog, édes Ilka, a pénz! Ez ad megnyugvást, sikert, boldogságot s a szegény társaságot ez ingerli irigységre és rágalomra, ami a gazdag, a fényhez szokott modern asszony életének egyik szívesen látott fűszere, különben nem tudná előnyös helyzetét eléggé meg-

becsülni. Igaz, hogy ott van a férj is, - de hát Istenem! hát ott van... A férj bizony kelletlen ráadás, amelyet el kell fogadni, de nem szükséges kritizálni.

- Ön megteszi...

- Én nem, de ön, kedves barátnőm, ön egykor okvetlenül meg fogja tenni.

- Csalódik.

- Bizonyosan tudom.

- Öszintesége nagyon megindító, Lőrincz - felelte gúnyos vidámsággal a leány; - de talán hagyjuk abba? Ugyan mi bírhatta reá, hogy éppen ma akart találkozni velem?

- Szükségét éreztem... Meg kellett önnek mondanom mindent, s meg főleg a valót, nehogy egykor vádolni találja magát. Megtörtént. Néhány nap múlva visszautazom Pestre, elfoglalom hivatalomat, ön elfogadja a nábob hódolatát, neje lesz, irigyelni fogják, fényűző életmódot teremt maga körül, s ha hónapok múlva a színházban, vagy a bálteremben véletlenül találkozni fogunk, csodálkozva fogja mondani, hogy nini!... hol is láttam én csak valamikor ezt az embert? Én persze sohase fogom elfelejteni önt.

- Valóban, ön mindig udvarias...

- Édes anyja ugyanezt kegyeskedik mondani rólam, - ezúttal azonban csak az igazságról van szó. Pozitívizmus mindenek fölött. A troubadour naiv szerelmi ömlengése helyett - pozitív bizonyoságtétel a vonzalom nagyságában, amelyet mi gyakorlati emberek, a mérlegbe vetett erő és pénzmennyiségből ítélünk meg. A többi füst és pára. Tartsa meg ezeket az elveket, édes Ilka, - sokra vihetné velök, ha én meghalnék; így azonban akármibe kezd és akármily messze távolodik is tőlem, össze fog omlani valamennyi terve, s ön végre is visszakerül hozzám. Borzasztó jóslat súgja nekem, hogy így lesz, s én az ilyesmikben vakon hívő fatalista vagyok. Elvégeztem. Édes anyja abban a véleményben van, hogy személyem iránt való kicsinylését már eléggé kimutatta, - tehát visszatér.

Grabowszki Ilka lassankint elveszté a nyugalját. Nem adott választ, - szemeiből azonban eleget olvashattam.

- Nyujtsa kezét, édes Ilka és kívánjon szerencsés utat. Azt hiszem, hogy így, midőn még mindketten szabadok vagyunk, sohasem fogunk találkozni többé. Ön visszautasított engem, - én szerencsét kívánok önnek. Ön nagy mértékben hiú, keveselte azt a sorsot, melyben az én oldalam mellett lett volna része; jól tette. Meg fogja ugyan bánni, de jól tette; jogai vannak hozzá...

- Meg fogom bánni... - mondta nehezen fékezhető indulatossággal a leány. Úgy érezte magát ez alatt az egész társalgás alatt, mintha valamely súlyos megaláztatás érte volna. Lázította és bántotta mindaz, amit mondtam. Az álarcz összetört... Megremegett a kevély leányi ajak, s szikrázó büszkeség ragyogott elé a szemek mélységéből. - Meg fogom bánni... - ismételte még indulatosabban, - mit jelentsen ez, barátom? Azt akarja, hogy megértsem önt?

- Meg kell értenie, kedves Ilka, - feleltem olyan nyugalommal, amely meg szokta verni az embert, - mert ön egykor még összehasonlításokat fog tenni köztem és a nábob között, s nem volnék fatalista, ha biztosan nem jósolnám meg önnek, hogy hiába való az ön erőlködése, mert végre mégis csak az enyém lesz.

- Lőrincz! - kiáltotta elhalaványodva, szégyennel a leány.

Ah! nem kegyelmeztem volna neki ebben a pillanatban még akkor sem, ha villám fenyegette volna is a fejemet. Ki kellett hogy törjön belőlem a forró pokol, különben megfulladtam volna.

- A sátán, édes Ilka, a sátán... Hiába való ez ellen minden. Az a végzetes kényszer, mely a nőt a férfihöz vonja, ellenállhatatlan erővel fogja reá kényszeríteni arra, hogy eljöjjön hozzám és ön meg fogja tenni. Büszkesége, számítása, hiúsága: füst, füst! Eloszlik, s vége mindörökre. Az ön akarata meg fog törni, kedves barátnóm, emlékezzék reá: eljön az idő, midőn szeretni fogja azt az embert, aki meg van győződve róla, hogy ön éppen oly gyöngye, tehetetlen és esztelen asszony lesz a mi közös sorsunk kezében, mintha csábították volna reá, pedig amit tenni fog, azt mindig a saját akaratából fogja elkövetni. Viszontlátásra szép barátnóm! Nem veszek búcsút, nekünk még találkozoznunk *kell*... és én érzem, hogy így lesz; tudom, látom és hiszek benne, mint a fakir a prófétában. Isten önnel, Isten önnel! Ne árulja el a mamának, hogy megjósoltam önnek a jövőjét.

ÖTÖDIK FEJEZET.

I.

Grabowszki mama szivéből mulatott ezen a groteszk jeleneten. Nevetve fordult a nábobhoz, s a kielégített női dacz élességével jegyezte meg:

- Nézze Flórián, hogy fut *az a szegény ember*...

A nábob dörmögött valamit, ezt azonban nem lehetett megérteni.

- Az ifjoncz szerelem veresége! - folytatta malicziózus pathoszsral a delnő. - Szegény fiatal ember, milyen szerencsétlenség! Ugyan mit mondtál neki kedves gyermekem, hogy hősöd ily feltűnő sietséggel menekült el?

A leány összerázkódva bámult anyjára és nem adott választ. Grabowszkiné beszélt, vagy a nábob? Mondtak valamit?

- Ilka! Mi ez? - S ő nagysága szigorú tekintettel sietett előre, hogy elfődjé a nábob elől leányát, akivel valami rettenetes dolog történt... Sáppadt, mint a fal. Nem tud szólni, csak az ajaka mozog, s a melle... a keze...

- Gyermek, gyermek!

A nábob összeránczolt homlokkal bámult. Grabowszkiné megragadta leánya kezét, s a rémület heves kitörésével nézett a szeme közé.

- Leányom! az istenért, mi történt itt?

- Anyám...

- Mi történt itt?

A leány végig vonta homlokán a kezét, s a következő pillanatban magához térve, egyszerre, minden átmenet nélkül nevetni kezdett. Felvillanó sugár a ködben... Ki hisz benne?

- Nem történt semmi, - felelte akadozva, - Lőrincz komédiázott egy kicsit, aztán elrohant.

- Miféle Lőrincz?

- A titkár úr, - mondotta biztosabb hangon a leány. - Nagyon tévedtünk, mama; a titkár úr nem idealista, hanem idióta, aki erőszakkal akar bizonyosságot tenni róla, hogy nagykorúságában ne higgyen senki.

Ő nagysága megkönnyebbülten lélekzett fel. Boldog Isten! fél percz alatt fél tuczat szerelmi drámának az expozíciója nyilalt keresztül a fején. Szerencsére tévedett mindenikben; Ilka okos gyermek. Megérdemli, hogy ezért a józan megjegyzésért anyai szeretetének tüntető hevületeivel csókolja meg.

- Reméljük egyébiránt, hogy ez most utolsó fellépte volt szegény Rómeónak?

- Azt hiszem, igen...

- Hadd menjen, hadd menjen, - folytatta élénk jókedvvel a delnő, s a nábobra mosolygott: hallod kitűnő ember? - Meg vagyok győződve róla, hogy nagyon szerelmes volt beléd.

- Meglehet, mama... - felelte gépiesen a leány.

- Nos? Menjen kolostorba. Te pedig fogadd el Stein úr karját és menjünk haza.

Grabowszki papa közelített a kastély felől. Boton támaszkodva, nehezen lépte mord arczczal az avart, s éppen nem találta elragadónak a koppándi panorámát. Most is a számadásai mellől parancsolta ide a hitvesi zsarnokság. Mire való az? Ha Stein Flóriánnak komoly szándékai vannak, kérje meg odahaza a leányt, s azzal be van fejezve a dolog. Minek az istennyilának mászkálnak annyit...

- Jó estét, - dörmögte fáradtan.

- Isten hozott mókuskám, Isten hozott! - üdvözölte édeskésen a delnő. - Elfáradtál, kedvesem? Bocsáss meg, hogy ide fárasztottunk, nézd, már megyünk. Jőjj mókuskám! A kocsi nem jöhetett idáig a meredek úton, gyalog sétálgattunk. Csodáld meg ezt a gyönyörű kilátást satzikám, milyen göttlich, mennyire elragadó. Óh Istenem, a természet, a természet Stein úr! Ez a szép természet.

- Igen asszonyom, a természet...

- És ez a völgy, ah! nézze, nézze!

- Úgy van, a völgy - visszhangozta lomha mozdulattal a nábob. - Hasonlít az Alpések völgyeihez, csakhogy ott szebb tehenek vannak, mint itt. Szereti Ilka a teheneket?

A leány elfintorította az orrát.

- Imádom őket! - felelte bosszankodva.

- Nekem sok tehenem van.

S a nábob egy pillanatnyi gondolkozás után hozzátette:

- Négyszázhatvankettő.

Félóra mulva elbúcsúzott, meghajtotta magát és elment haza. Rendes körülmények között ritkán gondolkozott öt percnél tovább egy dolog fölött, ezuttal azonban némi kérdőpontokkal megrakodva ballagott hazafelé. Nem tudta, hogy mit gondoljon. A levegőben mintha egy csomó apró, nyelvöltögető sátán ingerkedett volna vele. A leány az egész úton alig szólt hozzá pár szót, - a mama eleget fecsegett, de mintha a fájós lábú Grabowszki papa is észrevette volna Ilka szórakozottságát... Valaminek okvetlenül történnie kellett.

S a nábob tűnődve, rosszkedvűen érkezett haza. Fölment a kastély kőlépcsőjén a verandára, ott leült egy székre, szivarra gyújtott, ölébe vette kedvencz agarának a fejét és meghányta-vetette a dolgot: okos ember ő vajjon, vagy nem okos ember?

Annyi bizonyos, hogy a multban kevés a biztató jel.

Kilencz éves korában árván maradt, s nagynénje védő szárnyai alá került. Nem lévén pedig feltétlenül bizonyos, hogy az öreg tante ismerte és gyakorolta a bölcsességet, nem lehet egészen biztosra venni azt sem, hogy az egyébképpen szigorú és vallásos tante környezetében valamilyes nyomokat hagyó okosság redőzte volna be agyvelejét.

Húsz éves korában jó *fiú* hírébe került. Járt a egyetemet, a színházakat, a korzót, de egyik helyen se ragadt reá semmi. A csodálatosan fölszaporodott csókos pajtások mindazonáltal erősen nagy súlyt fektettek a véleményére és sohasem követelték maguknak azt a jogot, hogy valamily kártyanemnek a megajánlásában ők járjanak elől. Szerények, udvariasak, szeretetreméltó gyerekek voltak kivétel nélkül. Szerette őket kivétel nélkül, s nem bánta, ha elnyerik a pénzét és megisszák a borát. Ontja a koppándi szűz föld a buzát, s a jószágigazgató még sohasem adott leveleire tagadó választ. Ma a Margit-szigetre, holnap a Hangliba, a lovardába, a színházba, az orfeumba... S mindez négy esztendeig évről-évre.

Egy szép tavaszi napon történt aztán, hogy az egyébképpen is mindenben szigorú morált követelő tante magához hívatta, s száraz, barátságtalan hangon lobbantotta szemére haszontalan életmódját, a mely nem tisztességes emberhez méltó.

Stein Flórián megdöbbenve bámult a tante szemei közé: Szent Isten, hát ő nem tisztességes ember? Azt hitte, hogy csendesebb, erkölcsösebb és tisztességesebb fiatal ember nincs egész Budapesten, s ime most szemébe mondják, hogy haszontalan életmódot folytat.

- Van egy okos örmény közmondás Flóris, - intett a tante - jegyezd meg magadnak jól. Figyelj!

- Figyelek, nénikém - felelte szégyenkezve a nábob.

- Azt mondja ez a közmondás, hogy az ingyen mézre a legyek még Bagdádából is eljönnek, - megértetted?

- Megértettem...

- Majd megvállik. Adieu! Isten veled.

A nábob bebizonyította, hogy jól megértette az örmény igazságot s a szerint cselekedett. Először is nyakát szegte a kalandor kirándulásoknak, chambre separéék-nak, ingyen vacsoráknak, szivaroknak, Benedictinereknek és egyéb költséges jóknak. Ennek természetesen az lett a következménye, hogy a tüntető barátság duzzadása rögtön aszkórba esett s a hevületek helyét a dér, a zuzmara és egy sereg szemtelen megjegyzés foglalta el. A fenomenális gyorsasággal fölszaporodott kedves gyerekek fenomenális gyorsasággal párologtak el mellőle, valamiképpen az üveg alá került méz mellől a bagdadi legyek. Egy-kettő dongott még a látszat kedvéért néhány hétig, végül azonban ezek is elmaradtak s a nábob egyedül maradt. Kellemetlenül, visszásan érezte magát, mintha meglopták volna. Sok naiv bizalom lakott a szívében, annak nagy híjja lett, annyit loptak el belőle, hogy alig maradt írmagnak valami a jövőre s két hét alatt az egész dolog rendbe volt hozva. A radikális »söprést« azzal fejezte be, hogy tüzet gyújtott a kályhába és elégetett: két páratlan női papucsot, tizenkét száraz bokrétát, hetvenöt tánczrendet, kétszáz kotillionordót, húsz szívességi váltót, negyven billetdoux, tizenöt szalagot és harisnyakötőt, tizenhat fátvolt, egy törött báli legyezőt, kétszázhetvenkilencz fényképet, egy kosár meghívót, száznyolczvanhárom számlát, harmincz fényképet a saját ábrázatáról és két kosár levelet vegyesen azokból is, melyekben a jóbarátok kérik »pillanatnyi« zavarok diszkrét rendezését a jó baráttól. Megért ez a becses szemét vagy húszezer forintot.

A tante nem nyomozhatott ki semmit. A lakás kifogástalan volt; még a meztelen Ámorkák is eltűntek a falról. Könyvek, hírlapok foglalták el az elhamvadt lim-lom helyét; a vezeklő nábob pár perczczel a tante megérkezése előtt egy valódi műremeket, Vénus istenasszony márvány szobrát is a fürdőkádba dugta, nehogy megbotránkoztassa a szigorú nénit.

- Így, Flóris, így, meg vagyok elégedve. Mivel foglalkozol most?

- Olvasok.

- Regényt?

- Cicero leveleit, - felelte alázatosan az ifjú.

- Helyes, helyes! Holnap elkísérsz a Ferencz-rendiek templomába. Hálát fogunk adni Istennek, hogy kivezérelt a véteknek fertőjéből.

Négy hét múlva a nábob összepakolta nagy hirtelenséggel a holmiját és kiköltözött falura haza.

Ennek hat esztendeje.

Azóta mindössze kétszer volt Pesten, s nem is vágyott vissza. Jól érezte magát a koppándi csendességben, mely lomha természetének leginkább megfelelt. Írígylésreméltó nyugalommal ajándékozta meg a kegyelmes végzet. Nem történhetett semmi olyan, ami kizavarta volna abból az egyenletes csapásból, melyen egy tehervonat lusta egyformaságával bumlizott bele a harminczadik évbe.

Lőn azonban, hogy a megyebálon, hová nem annyira a maga jószántából, mint inkább öreg szolgájának az ösztönzésére ment el, megismerkedett a Grabowszki családdal, s még azon éjjel a Grabowszki mama befolyása alá került. A delnő finom csápokkal rendelkezett, s számító képességét rendkívül élénk fantáziája is támogatta. A végén semmi sem lehetetlen. Ilka szép, szőke leány, megérdemli a szerencsét és az életnek mézét. A nábob észrevette a leány puha, szőke haját, s harmadnapra már meg is látogatta őket. Negyednapra már sétálni is voltak.

Grabowszkiné egyszerre millió szívat fonogatott keresztül-kasul a tervein, s valamennyi szálnak a végén ott himbálózott pénzes zsákjaival a nábob.

Stein Flóris persze nem tudott erről semmit. Ő ült szórakozottan kastélya verandáján, símogatta kutyája fejét, szívta szivarját, s nézte a szökőkút vízbuggyain tündöklő napsugár tánczát. Gondolkozni akart, de semmi gyanús pont nem akadt, amelynél megállhatott volna. Vetélytárs? Nem érez semmi féltékenységet. Következésképpen vetélytársról sem lehet szó. Szereti a leányt? Az ám... Jó volna, ha valaki bizonyossá tenné róla, ő maga éppen nem bizonyos benne, s annak, ami eddig történt, különösebb jelentőséget egyáltalában nem tulajdonít. Nem is történt tán semmi?

- Nem történt semmi... - mormogta vállat vonva.

Ez alatt elébe került vén szolgája, s félszemmel nézte. Magas, csontos, öreg legény volt, igazi gránátos minta. Ajka fölött hatalmas szürke bajusz, arcán az egészség sötét patinája, kölcsön adhatott volna belőle tíz aszfalt-treternek is. A nábob feléje fordította fejét.

- Mit akar kend?

- Már mint én, úrfi? - S az öreg megvonogatta lassú mozdulattal erős vállát és végig húzogatta tenyerét a köntösén, mely ragyogott a tisztaságtól, - nem akarok én könyörgöm alásan semmit.

- Hát akkor mit tátog itt?

- A csizmám orrát nézem...

- Jó lesz. Menjen kend!

- Nem egészen jó biz' az, kérem alásan, de hát mit tudjunk tenni...

- Baja van velem?

- Nem a! Tisztán csak a végett állingálok most itten az úrfi előtt, hogy megjelentem a jószág-direktor úr parancsára a veszedelmet, mely drága, szép kaszálóinkat érte. Víz alatt vannak, instálom mind egy csöppig. Egy szál kankalin nem sok, de annyi se virít nekünk tavaszig többet.

- Megnézzük.

- Meg biz azt, ha látnók, de csak víz vagyon ott teméntelen és egyéb semmi. A répáti molnár az oka ennek a bajnak. Ez a tehénfejű pernahajder feltölté a medret, s imhol most a mi selyem rétjeinkre bomlott a víz. Hej, be eligazítanám a dolgát, ha rajtam állana! Úgy is ellenségem nekem a gyalázatos, mióta rávetemedék, hogy megdézsmálja künn a szilvatermést, s kissé megtapogatták legényink testinek vastag bőrit. Be meg is forgatnám derekán a fütykösömet...

S az öreg legény haraggal szorongatta öklét. Kiült szemeibe a régi virtus, ajakára a méreg, s belefiatalodott vagy húsz esztendővel. Milyen kár, Úr Jézus, milyen nagy kár, hogy oda a régi becsület, s immár nem szabad fütykössel eligazítani az uradalom sérelmeit, mint régen, amidőn még a szolgabíró volt vármegyeszerzte a király.

- Menjen dolgára - mormogta a nábob - nem érek rá.

- Nem-e? Jó lesz így is... Rothadjanak el rétjeink tőlem, bánja az öregapám! Hojjé! úrfi, igaza vagy, hadd csúfondároskodjék velünk az a gazos molnár...

- Hallgasson kend!

- Szólottam én?

- Gondoltam valamit, Márton.

- Nemkülönben lévén.

- Kend üljön le!

- Állhatok itt is. Egyébképpen, - dunnyogta az öreg és leült a díván sarkára, - ha így tetszik parancsolni, leülepedek.

- Azt gondoltam, - folytatta vontatott hangon, lassú, restelkedő mozdulattal a nábob, - hogy tán megházasodom...

- Az úrfi?

S a vén cseléd fiatalos gyorsasággal állott talpra. Mintha az istennyila ütött volna le orra előtt...

- Az úrfi?

- Én hát! Süket kend?

- Értem, instálom; tehát az úrfi... - mondogatta kerekre nyitott, táguló, megzavarodott szemekkel. - Meg tetszik házasodni. Már mint az úrfi... értem... Megházasodik.

- Meg.

- Meg, meg... Hallom én könyörgöm alássan a hangot, de nem értem. Meg méltóztatik házasodni. De hát akkor - kérdezte kifakadva az öreg - mi a tüzes menykőt csinálók én?

- Itt marad kend.

- Itt persze... kerékkötőnek, kátyus helyen... Aztán, hogy is mondjam, hogy rosszba ne essék a magja - ki légyen voltaképpen az, a kit a nagyságos úrfi nyakunkra akar hozni?

- Megvállik.

- Úgy? No hiszen, ha még csak idáig confundálódott a dolog, akkor még reá érünk idejében... Nem léssen, könyörgöm alássan, ebből az egész plánumból semmi.

A nábob mosolyogva nézett az öreg szeme közé.

- Milyen biztosan mondja.

- Tudom én, hogy nem lesz. Holnap reggelig meggondolkozik az úrfi s azzal vége. Megesnék bele, hogy idegen kommandó alá kerüljön fajunk, s kényes asszonyi akarat turbálja napjainkat. Ejnye, de megjárónók! Tánczolhatnánk muzsika nélkül is eleget.

- Mit tud kend erről?

- Házass ember valék, - tudhatom. Fura egy állapot ez úrfi. Jól éltem Istenben boldogult asszonyommal, s mégis megbántam, hogy bekötöttem a fejét. Az ember nem úr többet a portáján, s vagyons némelykor megsóhajtozni valója is bőven. Azt mondom instálom, hogy nagyságod nem házass embernek való.

- Miért?

- Hát csak azért...

- Beszéljen kend!

- Jobb, ha befogom a számat.

- El is viszi kendet az ördög.

- Majd nem ereszt az úrfi, ha nagyon czipel. Ha én elpusztulok, átrepül itt fejjel a szeges priccsen még a kastélyunk is, mert az úrfitól nagyon felprédálhatnák ellenségeink a szentegyházat magát. Imhol *ezért* nem házass embernek való...

A nábob figyelmesebben hallgatta a vén embert. Egy hang megütötte a fülét: azt firtatta tovább.

- Minden a feleségtől függ, öreg, - a milyen a hitves, olyan a férj is.

- Nem ugy vagyons, kérem alássan, nem úgy... Az én asszonyom, isten nyugosztalja, istenfélő, jámbor, hívséges fehércseléd vala halála napjáig, - én magam pedig... No hiszen, én! Szép egy legény valék... A zsidóék kaczkí Zsófiája még maró vízzel is le akarta önteni az orczámat, nem is említvén Kulcsár Julist, a szentemet, a ki csöppbe mult, hogy az ura puskájával rám nem lövöldözött. Fertelmes széltoló valék, istenfélő asszonyom mellett, míg kemény vala a derekam, elejétől fogva. Láthatjuk ebből, hogy nem jó helyen tapogat az úrfi. S bizonyos egyébiránt az is, hogy ebben a mai bolond világban inkább reám ütnek hívség dolgában nagyságos kisasszonyink, semmint az úrfira. Hát csak azért mondom...

- Jól van öreg; holnap majd ismét prédikál nekem erről. Isten vele! A rétek dolgáról is beszélünk holnap.

- Amint parancsolja. Hoznám tehát az uzsonna-kávé.

- Nem kell.

- Egy kis gyümölcsöt?

- Nem eszem.

- Aludt tejet tán? Hideg, mint a jég. Egyenest a pinczéből hozom, ha meginná az úrfi.

- Nem kell semmi.

- Úgy-e? - mormogta gyanakodva a vén ember. - Ismételten elment az étvágyunk? Tegnap rostélyost ettünk, de persze elfelejtettünk bort inni rá, így van az mindig, ha nem fogadja meg javallásomat, kit tegnap is adtam, de ismét nem hallgata reám. Hej, hej! ha a nagyságos asszony tudná - isten nyugosztalja és áldja meg haló porában, is - hogy ok nélkül rontom az úrfi egészségének vigyázásában az agyam velejét, be meg is pirongatná, tudom...

A nábob nem hallott ebből a dörmögésből semmit. Azt se vette jóformán észre, hogy az öreg kiment. A fölszaporodott kérdőjelek ott tánczoltak a szemei előtt, lefogták a figyelmét s befelé való gondolkodásra biztatgatták. Hogy mekkora eredménnyel, az két óra mulva sült ki. Este kilencz óra felé kibukkant a hamvas szegélyű felhők közül a hold, elhintette fehér világosságát a szürkeségbe burkolt földön, bevilágított a Stein-féle kastély ablakain is, s átlátszó világosságba borította azt a finoman faragott masszív ágyat is a hálósobában, melyben a nábob mélységes-mélyen aludta az igazak álmát. A lélek felvillanásai reá ilyen hatással voltak.

II.

Ugyanezen az estén anyám csodálkozva látta jókedvemet. Némi tanakodással fogadta ugyan, de jól esett szívének, hogy látja. Azt gondolta magában, hogy belenyugodtam a dologba, s a dolog ezzel be van fejezve mindenkorra. Elpusztul ezer meg ezer gyönyörűen elképzelt álom, hanem az úgy-e nem tesz semmit? A fiatal ember ruganyos legyen, mint a labda, pattanjon fel a földről, s az összeomlott királyi palota helyébe építsen fantáziája újat. Anyám legalább azt gondolta, hogy nincs ennél könnyebb.

Meg is simogatta gyöngéd kedveskedéssel a fejemet, s unszoló, biztató hangon kérdezte:

- Úgy-e, hogy elfelejtetted már azt a rossz leányt, édes fiam? Tudtam én mindjárt.

- Azt hiszem, anyám.

- Látod Lőrincz, látod... ez az okos beszéd, csak ez... Nyitva áll neked az egész világ! Nincs olyan jóra való ember a világban, aki el ne ismerné benned a tehetséget.

- Nagyon elbizom magamat, mama. Ha nincs ellenére, beszéljünk talán arról, hogy holnap utazzam-e el, vagy holnapután?

- Annyira sietsz?

- Nem azért, anyám. A mai találkozás után azonban fölösleges a szükséges látszatot tovább is őrizgetnem. Megmondtam Ilonkának, hogy mit tartok róla és megmondtam saját ítéletemet is - önmagamról.

Ennyi egyelőre elég. Fölszaporodhattak egyébiránt a hivatalos teendőim is, s ez nem kellemes. Bureaumatikus lelkiismeretem máris szemrehányásokkal halmoz el, mama; el kell mennem.

Anyám intett, hogy érti. Nem tartóztat; aminek meg kell lenni, annak meg kell lenni.

- Csak menj édes fiam, csak menj.

Atyám alig szólt néhány szót. Egyszerű, erős, becsületes, nehezen felejtő ember volt, sértette a kudarc, melyben részesültem, mert érezte, hogy visszautasításom egyetlen oka szerény vagyoni helyzetem volt. Becsületes nevének rosszul esett, hogy ily ok miatt kellett rövidebbet húzni a Fráter névnek egy Stein Flóris-sal szemben, akinek e pillanatban még kifogástalan morálját is kétségbe szeretne volna vonni.

- Ne búsulj, Lőrincz... - s kezét nyújtotta, ezt az izmos, férfias kezet, mely nehéz időkben az ekeszarvától se rettent vissza. - Lesz még idő, a midőn te fogsz lenézni rájuk...

- Meglehet, atyám, de nem kívánom.

- Igazad van, fiam. Maradjanak ott, ahol vannak.

Másnap reggel elutaztam.

A kocsit a templom mellett vezet keresztül a falun. Ott laktak Grabowszkiék. A ház régi nemes úr Curiája volt valamikor, széles, oszlopos tornáczczal, keskeny ablakokkal, formátlan fölterpeszkedő házfedéllel, a melynek déli oldalán (ez volt a legrégebb) talán az ötvenedik, mohgeneráció nőtt már a zsindeyeken. Szép, tágas kert volt a Curia mellett, - jó ismerősöm a multból. Valamikor sokszor futkostam a vén fák alatt, s a barna Neptunos szökőkút medencéjében sokszor eregettem papiros hajócskákat. Ezeket a jókedvű játékokat két fényes leányi szem nézegette kíváncsian... Ugyanaz a két szem, melynek büszke fénye most a kastély s azok termének ablakaiból csillogott reám.

Grabowszki Ilka állt az ablakban.

Nyugalmat parancsoltam magamnak és udvariasan köszöntöttem. A leány hidegen, mozdulatlanul állt...

Nem fogadta üdvözlésemet.

Azt hitte, megsért vele. Csalódott, nem sértett meg. Félóra múlva a templomtorony is eltűnt a reggeli párázatban, mely szürke pászmákban csúszott a mezők fölött, s finom nedvességgel itatta meg a hervadó fűvet. Azután elérem az erdőt, majd a törpe pagonyt, hol tizenhat év előtt az első nyulat lőttem, s végül a vasuti indóházat. A vonat csakhamar megérkezett. Öt perczre megelevenedett a kicsiny indóház; emberek jöttek, mentek, kiabálás, csengetés, a gép rekedtes fűttye, s a vonat újult erővel vágatott neki a lankás pályának Budapest felé.

Három óra múlva lakásomon voltam. Ott nyomban átöltözködtem, s azzal, - mintha időközben semmi a világon nem történt volna, - a miniszterium palotájában levő hivatalomat kerestem föl.

*

Ettől a naptól kezdve épp oly egyformán repült gyors szárnyán az idő, mint eddig. Nem hozott semmit a ma és nem biztatott semmiféle különösebb ujsággal a holnap. A sivatag tevéje is megszokja a forró homokot és a szomjúságot... Megszoktam azt, ami történt és semmit sem reméltem attól, ami történni fog. De fog-e? S ha igen, mi? Megnevezhetetlen inger borzongatta néha-néha a szívemet. Egy-egy hevesebb, bolondabb pillanatban, midőn egyedül voltam otthon és ráértem gondolkozni a multról, roppant erővel tört elé lelkem mélységéből a megcségyenülés keserősége és a bosszúnak vágya. Ah! mily törpének és utálatosnak találtam ilyenkor magam...

Bosszút állani? Egy leányon...

Férfi ez?

Nem, nem! Ilyesmit csak a gyöngeség természetes gyávasága lophat a szívbe. Ki fogom dobni onnan mindakettőt. A feledés az ember legtökéletesebb művészete; próbáljuk meg.

Dolgozni kezdtem, s nem érdekelt a kívül való világból semmi. Mintha aczélrúgók hajtották volna kétségbeesett erőfeszítéssel az agyvelőmet. Hivatali munkám izgatott csupán; egyéb semmi. Négy hét múlva hírül vettem Grabowszki Ilka eljegyzését Stein Flóris úrral. Elolvastam az aranysegélyű jelentést. Nem hatott reám... November végén fényes esküvőről emlékezett meg levelének néhány sorában az édes anyám, hozzá téve azt is, hogy a fiatal pár Budapestre költözik és állandóan ott fog lakni. Az sem semmi... Mintha minden meghalt volna, s a halál fagyossága kiterjesztette volna dermesztő lehelletét az én szívemre is. Bolondság! Az én szívem?

Nincs!

Egyszer volt...

Kétszeres szorgalommal dolgoztam tovább, hogy senki se vegye észre bennem azt a fájdalmas keserőséget, melyet erőszakkal fojtottam el. S ezt a célt el is értem; megközelíthetetlen, hideg, tréfátlan ember hírébe kerültem, akinek a közelében be szokás gombolkozni. A hivatali munka azonban nem volt elég; találnom kellett más szórakozást is, hogy ne maradjon időm az emlékeknek.

Így jutott eszembe, hogy vállalkozni fogok egy abszurdumra: meg fogom védelmezni miniszteremet az ellenzék támadásai ellen, melyeket az utolsó betűig magam is aláírtam volna. Ellent akartam azonban mondani bármily áron, hogy harczot provokáljak. Nem bántam, akárkivel, csak harcz legyen, hadd feledjem el a magam baját. Megírtam *Teendőink* címen egy röpiratot, s ebben felmagasztaltam a miniszterem politikáját; gyöngéit ellepleztem, tehetet-

lenségét bölcs meggondolásnak, baklövéseit ráfogásnak, főúri gögjét önállóságnak és megvesztegethetetlenségnek dicsértem föl. Ennyivel persze vagy kinevették, vagy számba se vették volna a röpiratot. Gondoskodtam tehát róla, hogy személyes vitát teremtsék. Fegyverül választottam a gúnyt; ez fáj és ez sért legjobban, ehhez folyamodtam, s a túloldal legkiválóbb parlamenti kapacitásait annyi sértő tűszúrással ingereltem föl röpiratom ellen, hogy lapjaik nyomban megadták rá a választ. Nem maradtam adós, feleltem mindenkinek, s pár nap alatt annyi szenvedélyes, oly kiméretlen, oly ocsmány nyelvelés fejlődött ki köztem és méltán felháborodott ellenfeleim között, amilyen a modern társadalmi életnek e javarészt erkölcstelen légkörében csak lehetséges.

Ha tudták volna odaát, hogy nem a feltűnés vágya, vagy a protekció-keresés hajtott ezen az úton, hanem a lelkem keserősége, amelynek ki kellett törnie, különben elsorvasztott volna, - másképp ítélték volna meg. Így azonban fejemhez röpítették a szolgát, aki hízeleg, s hitvány érdekei kedvéért még a legtisztességesebb embert is kész megdobálni sárral.

Ugyanígy fogták föl természetesen a dolgot hivataltársaim is. Nyíltan nem, - ez ellenkezett volna a józan észszel, - titokban azonban meg voltak győződve róla, hogy úgy röpiratommal, valamint hirlapi cikkeimmal a kegyelmes úr figyelmét akarom magamra vonni, s a nyugdíjazás útján levő öreg osztálytanácsos székére aspirálok. Meghagytam őket ebben a hitben; bántam is én, hogy mit gondolnak! A cél el volt érve: szórakoztam és egyelőre nem is akartam egyebet, csak ezt.

Szentkláray Dezső báró, aki már kilencz főispánt vándorolt titkári minőségben végig, s a végén ismét csak visszakerült a központba, nem állhatta meg, hogy nyíltan is ki ne mondja: *stréber*...

Meghallottam. Úgy tettem azonban, mintha nem vettem volna észre a báró urat, aki pompás szónak találta ezt a *strébert*. Gyorsan meggondoltam a dolgot, s elhatároztam, hogy egy kis kaviárt is keverek a *hecycz*-hez, hadd legyen íze is a komédiának, így érdekesebb. Megjelentem tehát a miniszter előtt, s száraz, szolgálati hangon kértem, hogy figyelmeztesse unokaöcscsét az udvariasságra. Különben kénytelen leszek őt én magam reá kényszeríteni.

Távozásom után a miniszter roppant ideges lett. Teljes erővel nyomta meg a villamos gombot.

- Kéretem Szentkláray urat.

A báró megjelent. Egyszerre megtelt finom szegfűillattal az egész terem.

- Mit akar ön! - förmedt rá minden bevezetés nélkül a kegyelmes úr, miközben türelmetlenül lökte felre az előtte heverő hivatalos okmányt és felállt. - Megint panasz van ön ellen; meddig tart ez?

- Nem tudom...

- Sértőleg viseli magát, báró úr!

- Bocsánat...

- Ne mentegetődzék! Nem vagyok megelégedve önnel; ez igen szomorú. Meg kellett győződnöm róla, hogy hasznavehetlen ember, akire az államszolgálatnak semmi szüksége sincs.

S a miniszter nagy léptekkel mérte végig a szőnyeget. Pár másodperc múlva megállt és szelídebb hangon mondta:

- Megírtam atyádnak, hogy hívjon haza. Itt nem lesz belőled semmi és én nem segíthetek rajtad. Legjobb lesz tehát, ha leköszönsz hivatalodról és hazamész. Nem tűrhetem, hogy leghasznavehetőbb embereimet sértegesd. Nagyon sajnálom, hogy ezt ismét tudomásodra kell

hoznom, de jóakarattal vagyok irántad és nem akarom, hogy indokolatlan szigorral vádolj. Adieu! Nyolcz nap alatt elvárom lemondásodat.

A miniszter kezét nyujtotta.

- Meg fogod érteni, hogy e szegény, de tehetséges emberekre szükségünk van, - ez pedig mindent megmagyaráz. Isten veled! Ma nőmhöz vagy hivatalos?

- Igen.

- Hány órára?

- Délután ötre.

- Sajnálom, hogy nem lehetek jelen. Konferenciám lesz. Üdvözöld nevemben édes anyádat és ments ki, hogy üdvözetemet személyesen nem adhatom át. A viszontlátásra!

A báró meghajtotta magát és kiment.

A miniszter pedig megfordult és bosszankodva mormogta a fogai között:

- Már holnap kidoblak innen...

»Desider« báró, amint bizalmasabb körökben nevezni szokták, azonban csak öt perczig »gondolta meg« a dolgot, azután allé! kirepült a fejéből az egész. Hozzá volt szokva az ilyen dorgatóriumokhoz; kijárt neki majdnem minden héten, valamint paripáinak az abrak. Föltette egyébiránt magában, hogy azt a kegyenczczé emelt Frátert egy kicsit megszekirozza. Bement a hivatalába, ott magához szólította Dinit, egy sápadt arczu, vékony grófocskát, aki mindenekben föltétlenül bámulója volt, bevonta az ablakmélyedésbe.

- Orrot kaptam, kedvesem...

- Skandál! - nyafogta a kis gróf.

- Hatalmas orrot...

- Ah! megint?

- Haragszom, Dini!

- Quelle pech... Aztán miért?

- Kegyelmes onklim orromhoz dörzsölte a protegejét.

- Frátert?

- Azt.

A kis gróf gyors mozdulattal dörzsölgette átlátszó, vékony orrát s nyugtalankodva ismételte:

- Doppel skandál, doppel skandál... Mit teszel?

- Ki fogjuk kezdeni.

- Ólommal?

- Majd meglátjuk...

- Elfut.

- Nem engedjük. Várj csak, hadd gondolkozzunk egy kicsit. Ez a gógös stréber, úgy látszik, nem szereti a nyílt pályát, különben nem tért volna ki az onklimhoz. Másképp kell hozzáfogni; de hogyan?

- Inzultáljuk.

- Hol?

- Itt a hivatalban.

- Ördögöt! Megjárnád vele te is. Kegyelmes onklím republikánus erkölcsöket affektál, meg fog tehát akadályozni minden nyilvános inzultust. Mást gondolj, Dini. Te leleményes kölyök vagy az ilyesmikben. Rajta! Erőltess meg a szellemedet.

A kis gróf vállait vonogatta. Nehéz, nagyon nehéz... Ha a miniszter tartja, akkor egyszerűen lehetetlen. Találkozni sehol sem lehet vele, belekötni... Piha! Ez nem elégáns...

- Mit tegyünk?

- Hadd fusson! Majd előkerül egyszer, - mormogta fölbigyesztett ajakkal a báró, - ha ugyan előkerül... Azt hiszem azonban, hogy okosabb dolognak tartja, ha ismét megbujik a miniszter háta mögött, mint ma.

Ott voltam ez alatt az egész társalgás alatt a szomszéd teremben. Hallottam mindent. Elérkezett tehát az ideje, hogy újabb szórakozást szerezzek magamnak. Benyitottam.

- Botrány... - pusmogta a kis gróf - Conceited Fellow... Ne hagyd annyiba... Cochonerie...

- Mint a színpadon uram, mint a színpadon, - mondotta előre lépve, kicsinylő mosolylyal, fenyegetve a báró, - éppen most beszélünk önről, kedves barátommal, a gróffal.

- Tudom, báró úr, - feleltem hidegen, s az asztalra tettem a nálam levő irománycsomót. - Kezddhetjük. Engem bizonyára szórakoztatni fog ez a legújabb játék.

- Ah, ha! Ön tudja...

- És rendelkezésére állok.

- Nagyon kedves! Az egész dolog különben igazi bagatella... Szóra se érdemes: *önről* volt szó, uram.

- Fogalmazó ur, jegyezze meg magának, hogy azt az embert, akit inzultálni akar, nem szükséges ilyen plebejus modorban sértegetni, mert az nem gavallér emberhez méltó.

- Sapristi, uram... - duzzogta elvörösödve a báró, - ennyi éppen elég.

- Szóra se érdemes, báró úr; lássuk, mi történt? Ön orrot kapott a minisztertől, s ez pezsgésbe hozza vérét, mert miattam kapta. Nagyon egyszerű. Lássam uram, én megtehettem volna, hogy midőn az imént utánam dobta azt a stréber szót, ott nyomban megtoroltam volna a sértést és ön, még csak nem is védhette volna magát: üres óráimban mázsás vasrudakkal szoktam erősíteni a karjaimat. De nem tettem azért, mert tudom, hogy a miniszter ő excellenciájának kellemetlen lett volna, ha önt - testvérenek fiát - párbajra kényszerítem. Van szerencsém azonban megjegyezni, hogy ez a figyelem csak első esetben jöhetett tekintetbe, másodszor már értékét veszti és engem bélyegez meg. Alkalmat akarok tehát adni önnek, hogy engem formaszerint megsértsen. Azért vagyok itt. Kérem, tessék elkezdni.

A kis gróf roppant zavarba jött; félrenézett, köhécselt, ujjait simogatta. A báró meg nem tudta, hogy mit csináljon. Udvariasságom és nyugalmam sokkal inkább kihozta a sodrot, mintha kardom hegye már érintette volna mellét.

- Uram, - szólalt meg hirtelen és fölkapta gyors elhatározással a fejét, - esküdtem önnek, hogy a hány Szentkláray báró eddig a világra jött, az mind olyan kolosszális számár volt, mint én! Feledje el elhamarkodott megjegyzésemet. Nem vagyok én olyan léha, mint a hírem. Meg tudom becsülni a gentlemant. Dini, igaz-e?

- Igaz! Chére Fráter...

Kezemet nyújtottam a bárónak. Rendben vagyunk.

- Haza kísérjük! - indítványozta lelkes hangon a kis gróf.

- Ne bolondozz! Akit mi ketten haza kísérünk, az kompromittálva van két hónapra.

A kis gróf nevetve helyeselte.

Az lett annak a kedélyesre simuló találkozásnak a vége, hogy a miniszterium tisztviselői ezen a napon csodát láttak: Szentkláray Dezső bárót velem karonfogva. Az államtitkár elképedve mutatott le az utcára.

- Kegyelmes uram, Desider megalondult.

A miniszter vállat vont.

- Az bizony meglehet. Apja négyszer bolondult meg, de mind a négyszer - visszabolondult. Nem lehet segíteni rajta. Olvastad a mai lapokat? Még arra sem volt időm ezek miatt az ostoba konferenciák miatt...

- Néhányat elolvastam.

- Támadnak?

- Mint rendesen.

- Érdemes felelni rá?

- Fráter Lőrincz úr azt hiszi, hogy igen. Információkért egyébiránt személyesen fog felkeresni, kegyelmes uram.

- Helyes, helyes! - S a miniszter kérdő tekintettel fordult államtitkárjához. - Mit gondolsz... az öreg Brandtner úgyis nyugdíjba megy.

- Ki kell nevezni, kegyelmes uram, ki kell nevezni! Előkelő, eszes, ravasz fiatal ember, s úgy látszik nem hivatalvadász. Hallottam, hogy egy pénzügyi tálgyal; könnyen meglehet tehát, hogy itt hagy minket.

- Juttasd eszembe a dolgot; kinevezem.

HATODIK FEJEZET.

I.

Másnap délelőtt erősen havazott. Nyakamba húzott gallérral hagytam el lakásomat, s a jövő esélyeit mérlegeltem. Amit az államtitkár a miniszter tudomására hozott, komoly dolog volt, jól jövedelmező, befolyásos állással kínált meg egymásután két pénzintézet is, könnyelműség lett volna elhamarkodni a választ. Az állami szolgálatnak javarészt kevés az eredménye, én pedig nagyon boldognak éreztem volna magamat, ha oly vagyont gyűjthetek, mely fölértjen azzal, amely miatt Grabowszkiék ajánlatomat visszautasították.

Fenn a hivatalban meglepetés várt. Finoman összehajtott, aranyszegélyű kartonlap feküdt az asztalomon. Feltörtem a borítékot. Ime:

Kedves barátom! Ha egykori ismerőseit mostani nagy népszerűsége idején is fölismeri, akkor ma délután öt órákor meglátogatja (Kör-ut 10. I. em.) Steinnét.

Megdobbant a szívem; milyen gyöngeség! Villámgyorsan járta át fejemet a gyanú, hogy okvetlenül kellett valaminek történnie, amiről engem szándékosan, gyöngédségből senki sem értesített, különben nem kaptam volna ezt a meghívást. Bizonyosan történt valami, de mi... de mi? Arról, hogy Ilka megbánta volna a dolgot, azt hittem, szó sem lehet. Grabowszki mama sokkal óvatosabb, semhogy ennek az eshetőségnek útját ne vágta volna. Valósággal gyötört a kíváncsiság, de azért leültem, hogy visszautasítsam valamely udvarias formában a meghívást. Megírtam a levelet, azután borítékba tettem, megcímeztem, s két perc múlva - a papírkosárba dobtam.

Oktalanságot akarok csinálni; gondoljuk meg.

Ha kifogásokat keresek és nem megyek el, könnyen azt hihetik, hogy szándékosan kerülöm a találkozást. Alkalmat adnék rá, hogy büszke legyen erre a diadalra, s Grabowszki mama szintén joggal mondhatná el a maga éles megjegyzéseit arról a bizonyos *szegény emberről*, aki annyira boldogtalan még ma is, hogy nem mer az ő szép gyermeke szemei közé nézni. S hátha komoly bajban van a fiatal asszony? Hátha szüksége van rá? Nem okosabb-e úgy cselekedni, mintha most már maga is mosolyogna a kosár fölött, s szívesen följárlja udvarias szolgálatait neki is, mint bármely nőnek, aki szolgálatkészségét igénybe óhajtja venni?

Akinek elég bátorsága volt rá, hogy meggyőződés nélkül, kizárólag a szórakozás kedvéért röpiratban és újságcikkekben védelmezzem egy olyan embert, aki bármely más államban négy hét alatt lejárta volna magát, az (mondogattam magamnak) érezzen a szívében elég bátorságot arra is, hogy így szóljon önmagához: nem tagadom, hogy azzal a leánnyal, akit szerettem, boldog lettem volna, de tagadom, hogy az *asszonynak* ereje nagyobb, mint az enyém. Aki porba döntötte a multat - nem én vagyok. Aki többre becsülte a vagyont a szerelemnél, aki banálisnak tartotta a fiatalos rajongást, nevetségesnek a légvárakat, mind nem én vagyok. Mit akartok velem?

Volt egyébiránt abban a levélben egy kis hieroglif is. »Mostani nagy népszerűsége idején«...

Mit jelentsen az?

Gúnyolódást-e, vagy - keserűséget? talán szemrehányást...

Ki lát a szívbe?

Meglehet, hogy egyiket sem, vagy talán mind a hármat. Ha a hölgy meg van elégedve férjével, akkor semmit; ha nincs - akkor mindent. Elkalandozhat fantáziám, a merre neki tetszik;

érinthet olyan pontokat is, melyek fölkorbácsolják a bennem szunyadó rosszat s a legveszedelmesebb útvesztőkbe taszíthatnak bele, ha lemondok róla, hogy becsüljem magam. Erről azonban szó sem lehet. Erős embernek tartanak: az vagyok. Férje akartam lenni ennek az asszonynak; szeretője nem leszek soha.

Délután öt óra felé elhagytam lakásomat s gyalog indultam a kijelölt palota felé, melynek első emeletén a nábob fényes lakása volt. Az előszobában borotvált arczu, német inas sietett elém, (a nábob hú öreg szolgáját nem láttam sehol); lesegítette téli kabátomat, bevezetett a szalonba s a szárnyas ajtó mögött eltűnt.

Körülnéztem.

Fényűző, gazdag kényelem a nehéz selyem bútorokon. Künn tiszta deczemberi tél. A lámpák meg vannak gyújtva; hamar szürkül. Beismertem, hogy ilyen csillogó otthont bizony nem adhattam volna a hitvesemnek. Kétszáznegyven holdból kevés telik; a nábob négyezer holdja kibírja egy darabig ezt is, a páholyokat is, a bálakat is, az estélyeket is, a bőrzét is. Azután eljön az özönvíz, de legalább éltek. Ezt hívjuk életnek ma; a többi csak vergődés...

Az inas visszajött.

- A nagyságos asszony várja, - jelentette meghajlással, s kitérte az ajtót.

A szomszédos teremben nem volt senki. Az ajtó bezárult mögötte. Abban a pillanatban, midőn be akartam lépni a harmadikba, félre vált a függöny, s az ajtóban a nábob neje, Grabowszki Ilka jelent meg.

Nem bírtam leküzdeni meglepetésemet. Ez a halvány, mosolygó asszony, aki előttem állott... Mily borzasztó változás néhány hónap alatt!

- Nagyon szép öntől, uram, hogy engedett meghívásomnak, és meglátogatott. Isten hozta! Jöjjön, jöjjön! Kísérjen át az én fészkembe. Itt hideg van.

S a hölgy borzongva vonta össze mellén a csipkét. Nem is várt választ, előre sietett s csak boudoirjában várt be.

- Itt kellemesebb. Foglaljon helyet. Ide kérem, ide a kályha mellé. Szereti a tüzet? Be van téve az ajtó?

- Azt hiszem.

- Nézze meg. Fázom...

- Be van téve.

- Köszönöm. Foglaljon helyet és fejezze ki csodálkozását, hogy írtam önnek. Istenem, ez olyan furcsa... Nemde az? Annak találta bizonyosan ön is?

Észrevettem, hogy a hölgy a sárga selyem ottomán párnájára támaszkodva, félénk izgatottsággal kíséri minden mozdulatomat.

- Kissé meglepett, asszonyom, a dolog - feleltem megnyugtató hangon - de aztán elgondoltam, hogy valószínűleg megunta már az operát is, a korcsolyázást is, a jourokat is, s eszébe jutott, hogy a sok kellemes bók után - változatosság kedvéért - néhány őszinte gorombaságot is programjába vesz.

Az asszony fejét rázta. Nem úgy van.

- Nem találta el, kedves Lőrincz.

- Félig.

- Félig sem. Mondja csak, nem írt rólam önnek az édes anyja?

- Megírta, hogy férjhez ment.
 - Egyebet semmit?
 - Egy szót sem.
 - Haragszik reám, - mondotta csendes hangon a hölgy - s lehet, hogy igaza van. Beszéljünk másról! Gratulálni akarok önnek.
 - Hogyan, asszonyom? Nem nyertem semmit.
 - Tréfál...
 - Nem biz én!
 - Feledi, hogy ön népszerű ember, akinek diadalai vannak. Arról beszélnek minden társaságban. Ezekhez a diadalokhoz akarok szerencsét kívánni; elfogadja?
 - Az én diadalaim nem érnek semmit. Ezek, amikről most beszélnek, legalább nem. Talán később... Boldog isten, hisz ami eddig történt, az csak a bevezetés. Beleugrottam a tengerbe, s roppantul elcsodálkoztam, hogy fejemmel együtt kerültem ki. Így vagyunk? gondoltam magamban ugyanazzal az ördögi kedvvel, mely Jágó sötét lelkét forralta vétkezésre, nos, ha még enyém a fejem, használni is fogom addig, amíg lehet.
 - Nem veszi komolyan?
 - Isten ments!
 - Rosszul teszi.
 - Ah, nem! Mit gondol asszonyom, - kérdeztem mosolyogva, - mi lett volna az én lelkemből, ha mindent komolyan vettem volna?
 - Vádol?
 - Nem vádolom.
 - Ne tagadja, hogy ez a megjegyzése reám vonatkozik...
 - Legyen úgy! Így mindjárt érdekesebb leszek s ez éppen nem megvetendő előny.
- Az asszony mozdulatlanul ült. A lámpa halavány fényében még fehérebbnek, még betegesebbnek látszott. Arcza színtelen, lesóványodott, lázas. Megdöbbenve figyeltem meg ezt a szomorú változást, de szilárdul föltettem magamban, hogy hallgatni fogok róla. Egyetlen arczizmom se fogja elárulni, hogy észrevettem és elfogultságot, szánalmat érzek. Szegény, szép Heléna... Nem ilyen találkozásra voltam elkészülve.
- Az érdekesség, - folytattam enyelgő hangon, mint aki maga is hasztalanságnak tartja azt, amit mond - a nyilvános pálya emberének ugyanaz, ami a halnak a víz, - ne csodálja tehát, hogy számot tartok reá és kétségbe volnék esve, ha eljátszanám.
 - Mindig ily jókedvű?
 - Többnyire.
 - Tehát nem mindig...
 - Néha elborulok, mint az áprilisi ég, de hamar kiderülök megint. Kevés kell hozzá. Egy kis jóakarat.
 - Bennem megvan.
 - Önnek semmi szüksége rá.

- Ki tudja...

- Ehhez, azt hiszem, fölösleges volna a találékonyság. Különösen annak, aki ismeri önt.

Éreztem, hogy lejtőre jut a társalgás s ebben a föltevésemben nem is csalódtam.

- Azt hiszi ön, hogy boldog vagyok? - kérdezte ideges hangon az asszony.

- Bizonyosan tudom, hogy nem az, - feleltem jól meggondolva, amit e pillanatban elmondhatónak tetszett, - tudom azonban azt is, hogy ön nem is akart a szó közönséges értelmében boldog lenni s azért ez a kijelentés egészen természetes. Engedje meg azonban, hogy indítványozzak valamit.

- Mondja...

- Arra akarom kérni, hogy ne beszéljünk erről.

- Fél tőle? - kérdezte különös mosolylyal az asszony. - Ha így van, akkor beszéljen másról.

- Félelem, asszonyom? Ezt a fogalmat nem ismerem. Nem, nem! Nekem nincs okom félni, s ha önt mulattatja ez a dolog, ám jól van, nem szívesen ugyan, de beszélek róla. Kitüntetésnek veszem, hogy megemlékezett rólam, annyival inkább, mert én - hogy is fejezzem ki azt, amit érzek, - ez órában is fényes diadalt ünnepelek. Az elvek és a jóslatok diadalát.

- Igaza van, ön megjósolta -

- Azt, hogy a pénz földolog; a többi frázis és nyomoruság; szegény embernek való komédia... A jóslat ime beteljesedett; ön fényűző, irigyelt életmódot folytat, nem érez semmiféle női gyöngeséget, s a század praktikus pozitivizmusának birtokában legfőlebb szájalommal gondol azokra a szerencsétlen troubadourokra, akik még mindig nem látták be, hogy a legszebb mesénél is többet ér - birsalma befőttel egy tál stájer kappan.

- Téved. Sokszor gondoltam önre.

- Ne ébreszsze föl asszonyom a hiúságomat, mert ez végzetessé válhatna reám. A koppándi Fráterek emberemlékezet óta módfelett hiu és nagyravágyó férfiak voltak.

- Ne tréfáljon...

- Sajnos, de így van.

- Gúnyolni akar?

- Az égre, asszonyom, ön félreért engem! Gúnyolni - önt? És én?... Istenem, hiszen nem tagadom, hogy bizonyos dolgokban én sem vagyok különb, mint más, s elégtételt érzek, amiért ön is kudarcot vallott azokkal a bizonyos »józan« theóriákkal, melyeket édes anyja hirdetett, de ezzel aztán vége. Semmi egyébhez nincsen jogom. Sejttem, hogy ön elégedetlen, de ne feledjük, hogy ami történt, azt ön akarta és ön hajtotta végre. Visszautasított engem, mert keveselte azt a sorsot, amelyet megkináltam. Helyes; igaza volt, szegény ember vagyok. Férjhez ment a nábobhoz, aki összehasonlíthatlanul gazdagabb volt, mint én, vagy ön. Ez is rendben van. A század csakugyan így tanácsol. Mit kíván többet! Amire vágyott, el van érve. Édes atyja gyárat épít - önt gazdagság környezi -

- És önt?

Ez a kérdés vágott. Grabowszki Ilka jól kiválasztotta a szót, - majdnem elárultam magam.

- Engem, asszonyom, - feleltem nyugodt, elhidegülő hangon, - nem környez semmi, csak a munka. Igen sokat dolgoztam, mióta utoljára találkoztunk, s ezt kizárólag önnek köszönhetem.

- Nekem, barátom...

- Igen, igen! Egyedül önnek. Ha meghallgatta volna ajánlatomat, nem lettem volna más, csak boldog ember. Ön azonban, - bocsánat, így volt, - keveselt engem s ez bántott. Föltettem tehát magamban, hogy hozzá fogom önt szoktatni a nevemhez. Megtörtént. Akárhová ment, mindenütt hallott rólam. Itt dicsértek, fényes tehetségnek, erős logikájú, kérlelhetetlen pártembernek neveztek, - amott becsmérelték képességeimet, hivatalvadásznak, kegyencznek, kapaszkodónak neveztek és a többi. Ez mindig így szokás. Az lett végre is a következménye, hogy ön összehasonlított férjével és úgy találta, hogy talán mégis jobban cselekedett volna, ha oly ember sorsához kapcsolja sorsát, aki előtt, ha ön akarta volna, nem lett volna kivihetetlen semmi. Amúgy az ön kedvéért lettem volna miniszter, - most az leszek ön nélkül is. S ön, amíg él, mindig hallani fogja a nevemet. Milyen szerencsétlenség, asszonyom, milyen szerencsétlenség... Mire gondol?

Az asszony összeresztette.

- Megmondom - felelte tartózkodó hangon, nyugtalanul - ha megígéri, hogy nem nevet ki. Utolsó találkozásunkra gondolok, a kápolna mellett... Akkor sok mindent beszélt.

- Mondja csak, hogy sok bolondságot. Tudom, emlékszem rá.

- A jóslatra is?

- Ah, az én jóslataim! Remélem, nem gondolt velők. Tönkre tehetne vele, ha figyelemre méltatta volna, amit egy kikoszorúzott kérő összehordott.

- Pedig így történt, Lőrincz - felelte halk nevetéssel a hölgy s tréfálkozó, könnyelmű hangon tette hozzá: - jól megjegyeztem magamnak, amit mondott. Azt jósolta, hogy hiábavaló minden küzdelem, mert egyszer mégis csak az öné leszek. Várjon! Még nincs vége; hallgassa meg a többit is. Meg kell tudnia, hogy ezek a szavak sokat kínoztak engem... Eleinte megvettem őket, nem akartam rájuk gondolni, szégyent éreztem... Hogyan, kérdeztem majdnem kétségbeesve, hát olyan rossz vagyok én, hogy ezt a lealázó föltevést megérdemlem?

Ettől a pillanattól kezdve nem bírtam többé megmaradni a helyemen.

- Mulattatja önt ez a dolog? - kérdeztem elhamarkodva, nyersen.

- Legyen erős barátom, legyen erős!

- Nem szeretem, ha így beszél...

Az asszony mosolygott.

- Maradjon; ígérem, hogy nyugodt leszek és mesélni fogok, mint ön. Talán mindjárt ott kezdem, hogy anyám megcsalt. Ne szóljon... tudom, hogy mit beszélek. Anyám nem sokat törődött velem, különben nem engedte volna, hogy férjhez menjek. Nem is tettem volna, ha ön azokat a szavakat el nem mondja. Attól a perctől kezdve azonban magam sem tudtam, hogy mi történik velem. Meggyűlöltem önt; föltettem magamban, hogy megcáfolom és ön be fogja látni, hogy tévedett. Flóris megkérte a kezemet és én megígértem neki, hogy neje leszek. Meg is tartottam.

- Jól tette.

- Jól... Hallgassa tovább. Ismeri férjemet?

- Jó ember.

- Az. *Paraszt*... Igaz, hogy sokat kínoztam és sokszor kinevettem - folytatta remegő hangon, - de oly ügyetlen volt azzal az ő lomha modorával, mint egy medve, amelyik hízelegni akar, pedig csak harapni szeret. Eleinte tűrte, - később haragudott. Még jobban nevettem rajta. Azután néha-néha már fenyegetett is. Ez még nagyobb ellentállásra ingerelt s a nélkül, hogy

okát tudtam volna adni, észrevétlenül meggyűlöltem. Boldog voltam, ha elment, ha nem láttam, ha napokig nem mutatta magát s egész testemben összerázkódtam, ha jött. Éreztem, hogy gonoszul viselem magamat, akkor még nem érdekelte... de fékezhetetlen utálatot éreztem és nem volt elég erőm, hogy ezt a gyötrelmes érzést eltitkoljam. Oh, sokszor föltettem magamban, hogy kiengesztelem és bocsánatot fogok tőle kérni. Megmagyaráztam magamnak, hogy amit teszek, az a legbűnösebb hálátlanság, hiszen minden kívánságomat teljesítette és megszerzett azonnal mindent, amire vágytam. De mindhiába!... Nem bírtam uralkodni magamon... undorodtam tőle...

- Rosszul tette, - mormogtam önkénytelenül.

- Tudom, - felelte gyorsan a hölgy - nagyon rosszul tettem, de megtettem, nem tehetek róla. Ugyanaz a rémítő ellenszenv tartott hatalmában, mely már esküvőm napján erőt vett rajtam és azóta óráról-órára nőtt. Férjem nem értette. Azt hitte, hogy beteg vagyok... idegbeteg... Igaza volt. A templomból hazamenet szédüléseket éreztem s eszméletlenül vittek haza. Három hétig feküdtem... Azután meguntam a komédiát s kijelenttem, hogy nincsen semmi bajom. Így volt... így volt egészen... s azóta mindig így van... Annyi az egész, hogy nem vagyok férjemé; nem vagyok hitves -

- Asszonyom!

- Nem vagyok asszony!

- Lehetséges ez?

- Milyen pathos, barátom! Soha se hittem volna, hogy ön ily nagy megdöbbenésre képes. Térjen magához az Istenért, és ne higgye, hogy esztelenséget mondok. Nem, nem! Sohasem beszéltem őszintébben, mint most... Féléve viselem a férjem nevét. Oh, sok, sok boldogtalanság van eltemetve ebbe a fél esztendőbe, amely azonban egy pillanatra se tudta megtörni bennem az ellenszenvet. Megmondtam férjemnek, hogy nem szeretem, indítsa meg ellenem a válópert, magamra veszek mindent... Fenyegetődzött; nem akarta. Később örültnék nevezett, s azt remélte, hogy ha felköltözzünk Budapestre és szórakozni fogok, lassanként majd csak hozzá simulok és vége szakad ennek a természetellenes viszonyoknak, amely mindkettőnket kétségbe ejtett. Itt vagyok hetek óta, de nem változott semmi. Férjem elvesztette a türelmét, heves kifakadásokkal illetett, gyanúsítani kezdett... Sokat szenvedtem Lőrincz... sokat...

Az asszony felgyűrte gyors elhatározással jobb karján a csipkeujjat és odatartotta a gyöngéd, fehér női kart a szemem elé.

- Nézzen ide! Látja ezt a kék foltot? Tegnap kaptam... Megragadta a karomat és ellökött, hogy térdre estem. Azután becsapta maga után az ajtót, itt hagyott és azóta nem láttam. Hiába kértem, hogy ne kiáltson reám, hiszen elég gyenge vagyok már; nem könyörült. Durva vádak és fenyegetés, mindig csak fenyegetés... Mulatságos komédia ez, úgy-e? Istenem! és nem lesz vége...

- Nem értem.

- Férjem kijelentette, hogy nem fog elválni tőlem. Tegnap ismét kértem, nem engedett. Azt felelte, hogy soha. Bolonddá tettem - igaz, - azt akarja tehát, hogy lakoljak érte. Joga van hozzá, hogy megbüntessen. Beismerem, hogy igaza van, nem védem magamat, bűnös vagyok, de érzem, hogy sohasem lehetek a neje. Inkább megölném magamat...

Az asszony felállt. Nyulánk alakjáról bő ránczokban folyt alá tagjain a könnyű csipke pongyola. Leányos, szép kicsi arcza kimerült, fáradt; ajaka száraz és forró. Igen, igen... ez a rettenetes fél esztendő nagyon elgyöngyítette. Csak a szeme van tele lázzal az árnyas pillák alatt, s a szűzies, daczos ragyogás a régi.

- Jöjjön ide az ablak mellé és hallgassa meg, hogy mit gondoltam.
 - Parancsoljon velem.
 - Ne így... Azok után, amiket bevallottam, nem ilyen hangot várok öntől. Legyen nyájasabb hozzám, - folytatta könybe lábadt tekintettel, - nagyon rászorultam.
 - Valóban, kedves Ilka, - feleltem ingerülten (oly forrónak tetszett a levegő, hogy perzselt) - ön reá szorult. Iszonyú helyzetben van. Az ördögbe! bocsásson meg azért a kifakadásért, de ez borzasztó... És nem vádolhat senkit. Ön az oka.
 - Én is.
 - Egyedül ön!
 - Nem egyedül, - rebegte fejét rázva a hölgy s odatámaszkodott összekulcsolt kezekkel az ablakhoz, - nem egyedül...
 - Reám czéloz?
 - Önre.
 - Gondolja meg, Ilka...
 - Semmit, semmit! Nem tudok gondolkozni. Az ön jóslatára emlékszem csupán, egyébre semmire...
- Az oltár előtt, a tisztelendő úr imádsága alatt is arra gondoltam, azt ismételtettem, az zavarta meg a fejemet... Abba betegedtem bele...
- De csak nem hiszi, Ilka.
 - Nem hiszek semmit! Nem tudok, nem akarok, nem gondolok senkivel és semmivel. Ön a szemembe mondta, hogy nekünk találkozniuk kell. Igaza volt; *kell*... Halálos fáradtságot érzek. Találja esztelenségnek amire kérem, de nekem szükségem van önre; kérem, ne hagyjon el. Tudom, hogy más céljai vannak, semhogy sok ideje lehetne az én számomra, de talán ráér majd néha-néha, hogy meglátogasson és ide kölcsönözze erejét, amely meg fog tartani az életnek engemet is.
- Az asszony megint a régi lett. Mosolyogva ingatta szőke fejét, s a lesóványodott arcocskán ismét megjelent a szemérmes félénkség pírja. Hízogató lány hangon könyörgött mint egy gyermek.
- Úgy-e eljön? Nem haragszik, ha azt mondom, hogy szükségem van reá. Elhiszi nekem? Igaz, hogy útjában vagyok...
 - Mi jut eszébe, Ilka.
 - De igen, tudom! Érzem, hogy útjában vagyok és megzavarom számításában, céljaiban, törekvéseiben, nyugalmában, talán egész életében - mondotta egész testében reszketve, fenyegető, elfulladt hangon az asszony.
- Akaratlanul összerezzenem. Mintha forró víz ömlött volna végig a tagjaimon. Ez a hang nem a régi. Ez egy kétségbeesett, megkínzott teremtnak a hangja, aki rettenetes lelki rázkódás árán ébredt a valóságra, az életre, a szerelemre... Nyugalom, a föld megmozdult lábaim alatt...
- Mit felel reá, Lőrincz?
 - Azt felelem, kedves Ilka, hogy ennek az ön drámájának egy nagy hibája van; hiányzik belőle az a bizonyos harmadik személy, aki nélkül izgató, véres megoldásról szó sem lehet.
 - Ne tréfáljon!

- Komolyan beszélek. Az ön férjében nincs se szellem, se találékonyság. Nyilván még azt sem venné észre, ha egy eszelős pillanatban megcsalná a neje.

Elhallgattam. Nem ér ez a szándékos durvaság semmit. Az asszony behunyta szemeit és halkán, idegesen nevetni kezdett.

- Ne fáradjon barátom, a szívébe látok. Ön így gondolkozott: utálatossá fogom tenni magamat, így aztán majd csak észére tér ez a szerencsétlen teremtés és kiábrándul. Tagadja el.

- Nem tagadom.

- Köszönöm, Lőrincz, - felelte kezét nyujtva az asszony, - ez becsületes szó volt. Nem tud színlelni - sokkal egyenesebb. Igérje meg, hogy ismét meglátogat és én egyelőre meg leszek elégedve. Bizonyosan tudom, hogy az ön akarata össze fog engem zuzni és mégis kívánom, hogy jöjjön. Ne sajnálja tőlem ezt a kevés boldogságot. Úgy-e, hogy nem sajnálja? El fog jönni, egy hét múlva.

- Amikor akarja...

- Mondjuk tehát, hogy két nap múlva.

- Itt leszek. Isten önnel.

- Isten önnel!

II.

Az utczákon nyugtalanul libbentek a gázlángok a szélben. A havazás elállt s a hideg levegő áramlása szétkergette a sebesen uszó fellegeket. Vissza akartam parancsolni nyugalمامat, de nem voltam reá képes. Még szolgálmat se bocsátottam be magamhoz azon az estén. Magam gyújtottam meg a lámpát, s főztem meg theámat is. Ne vegye észre senki, hogy ki vagyok forgatva önmagamból, mert szeretem... szeretem, szeretem ezt a boldogtalan asszonyt, jobban, mint leánykorában... mindörökre. De hát mit akarok én, mit akarok? Egész sereg képtelenséget gondoltam össze-vissza. Az egyik pillanatban hisztérikusnak tartottam ezt a szenvedő, beteges hölgyet, aki közel érzi magához a fizikai halált és irtózik tőle. A másikban pedig már azt sem hittem el, hogy amit bevallott - valóság volna. És mégis! Grabowszki Ilka nem hazudott. Érzem, hogy nem hazudott; az igazat mondta...

Mi lesz ennek a vége?

Legjobb volna talán, ha nem látnám többé. Ha visszamegyek, el fogunk veszni... akkor vége...

Valósággal forróvérű gyötört egész éjjel. Azt álmodtam, hogy Amerikába szöktünk, s a tiz napig tartó tengeri út alatt öngyilkossági tervekkel foglalkoztam. Magamat és őt láttam a földélzeten; a hajó nevének aranybetűit is elolvastam: *Capt. Fracassa*, ugyanaz a gőzös, melyen harmadéve a palermói kiállítását látogattam meg. A legfantasztikusabb álmokképek kínoztak, nem tudtam megmaradni az ágyban. Összetörve, fáradtan, kábult fővel ébredtem föl, s nyitottam ki az ablakokat, hogy magamhoz térítsen valamennyire a friss levegő.

Két nap múlva a kitűzött órában azonban mégis csak megjelentem nála, s azután elmentem mindennap. Mennyi vívódás, mennyi fájdalmas vergődés - négy hét alatt. Igazuk volt hivatásban az embereknek, nem voltam többé veszélyes senkire nézve; kapaszkodhattak, hízeleghettek: nem akasztottam meg alázatos csúszásában egyiket sem. Bántam is én már akkor, ha meg is döglik az egész világ...

Márctius ötödikén délután hat órakor kerestem föl ismét a körúti palotát. Az emeletre menet megszámláltam a lépcsőket: negyvenkettő. Úgy tetszett, mintha még sohase léptem volna oly nehezen azt a jól ismert negyvenkét lépcsőt, mint akkor. Az előszobában nem volt senki. Valahol erős csapódással vágódott be egy ajtószárny s nyers kiáltás, majd éles, elfojtott sikoly hangzott. Előrehajolva, kivörösödött arczczal hallgatódtam, de ettől a pillanattól kezdve ismét csendes lett minden.

Az inas zavartan, hajlongva sietett elé.

- Jelentsen be!

Megtette ellenvetés nélkül. Csalódtam volna? »A nagyságos asszony szívesen látja«, - jelentette ezúttal is, mint máskor. Tehát mégis csalódtam... S csalódás lett volna az az átható, rémült sikoltás is? Ostobaság; nem vagyok süket.

Az asszony boldog mosolylyal nyujtotta felém a kezét.

- Ma oly nehezen vártam, Lőrincz...

- Kissé elkéstem, asszonyom, - mondtam helyet foglalva rendes széken a kályha mellett.
- Itt csapott be valaki egy ajtót?

- Igen; a férjem.

- Az ön férje...

- Ki más, ha nem ő? A szokásos jeleneteket ismételtük, azzal a különbséggel, hogy ma kissé szenvedélyesebb volt és hangosabban szitkozódott, mint máskor. Ne törődjék vele. Engem már nem lep meg semmi. Ma szokatlanul durván bánt velem. Úgy megszorította dühében a kezemet, hogy fölsikoltottam. Meghallotta?

- Meg.

- Elmúlt ez is; beszéljünk másról. - S kicsordult szemeiből egy könny, mely lassan folyt alá sáppadt arczán. Azután feljebb csuszott a kereveten, megigazította karja alatt a párnát s elgyengült, száraz hangon suttozta: - Ne csodálkozzék rajtam... Nemsokára úgy is mindenek vége. Kimondhatatlanul fáradt vagyok; nem bírom tovább...

- Ne gondoljon ilyenekre - mormogtam elszorult szívvel. Láttam lábaim előtt a mélységet, amelybe két véres tetem zuhan alá. Az egyik az enyém...

- A mai szörnyű jelenet után futnom kell innen. Megérdemlem, hogy így bánjon velem, de utálom, utálom! Borzadok tőle, ha érint... Nem maradhatok tovább.

- Megmondta neki?

- Meg.

- Mit felelt rá?

A nő előrehajolt és forró, elvörösödött arczczal lehelte:

- Azt, hogy megcsalom önnel...

- Ostoba!

- Nem egészen, - rebegte lázas ajakkal az asszony, - nem egészen... Én keltettem föl benne a gyanút. Azt reméltem, hogy így majd rábirhatom az elválásra. De nem értem czélt. Hiába mondtam, hogy szeretem önt... a szeretője vagyok... Nem használt. Ez az ember borzasztó boszút akar állani rajtam. Most tudtomra adta, hogy készüljek útra, mert az éjjeli gyorsvonattal elutazunk. Külföldre akar vinni. Érti, hogy mit jelent ez? Külföldre - *vele*... nagy isten!...

- Elmegy?

- Megőrült ön?

- Mit tesz?

Az asszony felült a kereveten és csodálkozva, kinyílt ajakkal bámult a szemem közé. Egész lelke a szemébe röpült. Benne égett ebben az egyetlen tekintetben a kétségbeesés elszántsága és a nő végletekig korbácsolt vakmerősége, amely megrázta testét és ott vonaglott kiállhatatlan forrósággal az arcán, az ajakán...

- Azt akarja tudni, hogy mit teszek? - ismételte önmagának még egyszer a kérdést, - itt maradok...

- Ilka, édes Ilka...

- Lőrincz! De hát miért is beszélünk annyit. Ennek meg kell lenni...

S a hölgy lecsúszott a kerevetről a földre.

- Itt vagyok; emeljen fel.

Nem láttam többé semmit. Villámgyorsan vonult el forró agyam előtt a jelen és a jövő. A jelen kivívott sikerei, a jövő fénye és dicsősége, amelyet el akartam érni és elértem volna. Egyik oldalon a férfi büszke nagyravágása és a siker, a másikon ez a nehezen, tüzesen lélegző törékeny asszony. Válassz! Melyiket akarod? Az asszonyt... Oh! be nyomorultak vagyunk. Lehajoltam és fölemeltem az asszonyt. Megvesztegető láng csapott az arcomba, láng a szemembe, a karjaimba, melyek átölelték vad gyönyörűséggel a hajlékony derekat, hogy felszisszent boldog örömmel az asszony, s átfonta eszmélet nélkül mind a két karjával a nyakamat.

Aztán nem szóltunk egy szót sem.

Csak kifejlett karjaim közül az asszony, odasietett a tükör elé és lázas, babráló ujjakkal tűzte föl kibomlott szőke haját. Azután fátyolt kötött, föltette kalapját, fölhúzta prémes köpeny-kéjét.

- Készen vagyok.

Tíz percz múlva lenn voltunk az utcán. Karomba simult a karja, így mentünk tovább.

- Van valami terve?

- Nincs, suttogta az asszony, s gyermekes örömmel nézett föl reám. Tudta, hogy attól a naptól kezdve mindaketten nagyon jól meg vagyunk halva. Mosolygott hozzá. Halkan megkérdeztem:

- Velem jön, a hová vinni fogom?

- Veled.

- És nem fogsz panaszkodni?

- Soha!

Megszorítottam a kezét; - jól van. Grabowszki Ilka ajkaihoz emelte a kezemet és megcsókolta. Mély szégyennel hajoltam le hozzá. Elhomályosodó tekintettel, mosolyogva, erőtlenül hanyatlott karjaim közé, úgy vittem a legközelebbi bérkocsihoz, mint egy elalélt gyermeket, akit senki én tölem többé el nem vehet. Azután becsaptam magam után az ajtót, s a kocsisnak megparancsoltam, hogy az indóházba hajtson.

Két hajlékony ág a két családból, az egyik én voltam, a másik Grabowszki Ilka. Szegény, jó édes anyám, egyetlen szemrehányó szó sem volt azokban a levelekben, melyeket külföldön való bujkálásunk két hónapja alatt utánam küldött. Atyám is írt egyszer, ez volt egész: »ha nem akarsz visszamenni a hivatalodba, jőjj haza és megélsz becsülettel a barázdából«.

Hazamentem a barázdához.

Grabowszki mama nem várta be érkezésünket; áttette lakását Budapestre és tudni se akart rólunk. Ilka írt neki néhányszor, azután abbahagyta. Majd megbékül ő is, ha belátja, hogy a nábobot nem lehet reá birni a megtorlásra. Szó se volt róla: Stein Flóris megindította egész csendben a valópört, s nagyot lélegzett, mikor végre kezei között volt a bélyeges okmány. El is utazott mindjárt, s csak évek múlva látogatta meg templom-utczai lakásán Grabowszkinét.

- Koppándra megyek, nagyságos asszonyom; tartson velem.

- Soha! - felelte pathoszsza a delnő.

- Ha én nem haragszom, önnek nincs reá oka. Meglátogatjuk őket. Ilka megkövéredett, kicsit meg is barnult, s hallom, hogy gyönyörű gyermekei vannak. Két leány és három fiú.

- Szerencsétlen gyermek - kiáltotta szégyenkező arczczal, kezeit összecsapva a delnő és nyomban kiadta a parancsot, hogy pakkoljanak, mert elutazik. - Öt angyalka, öt gyermek, himlische Götter... látnom kell őket még ma, - rebegte örvendezve.

S ezzel szent volt mindörökre a béke ő vele is.

* * *

Tisztelt közönség! Melyik leánynak a regényét kellett volna *hamarabb* elmondani?